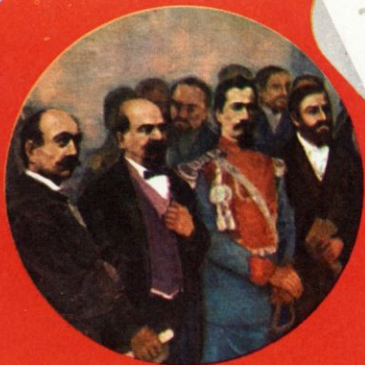

Alexandru Ioan

IAȘI

5 ianuarie 1859

Alexandru Ioan

BUCUREȘTI

24 ianuarie 1859

magazin istoric

ANUL X Nr. 1 (106) IANUARIE 1976

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul X - Nr. 1 (106)
ianuarie 1976

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANȚIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CÂDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMENY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PÂSCU
M. PETRESCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFANESCU

COPERTELE NOASTRE

① ② ③ ④

- ① 5 și 24 ianuarie 1859: alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor al Moldovei și Țării Românești a însemnat un pas hotărâtor spre înfăptuirea idealului secular al românilor — Unirea. Picturi de M. Cămăruș și E. Ispir, aflate la Muzeul Unirii din Iași. Macheta artistică: arhitect P. Carp (Binele Principatelor Unite și viitorul nației române, p. 7)
- ② „Când am sosit la Sinaia...”. O imagine a orașului la sfârșitul secolului XIX, datorată lui Th. Aman (3 august 1914, Consiliul de Coroană de la Sinaia, p. 38)
- ③ Aleksandr Sergheevici Pușkin cu zece ani înaintea tragicului duel care avea să pună capăt scurtei sale existențe. Portret de O.A. Kiprenski (Duelul Pușkin—d'Anthès și mărturiile urmașilor lor, p. 50)
- ④ Genghis-Han la asediul unui oraș persan. Miniatură contemporană evenimentelor (Scurtă incursiune în lumea mongolă, p. 45)

SUMAR

Simțămîntul responsabilității istorice: PETRE IGNAT	2
Binele Principatelor Unite și viitorul nației române: N. COPOIU	7
O singură țară, un singur domnitor: APOSTOL STAN	13
Dicționar istoric — neamuri și triburi tractice: DUMITRU BERCIU	15
Geto-dacii: CONSTANTIN PREDA	17
Așa s-au născut Statele Unite ale Americii: WINSTON CHURCHILL	21
Răzvrătirea de la Stremț: ZSOLT TRÓCSÁNYI	26
Identități ale romanității: I. BARNEA	28
Arnold Toynbee își la rămas bun: CRISTIAN POPIȘTEANU	34
3 august 1914. Consiliul de Coroană de la Sinaia: I. G. DUCA	38
Scurtă incursiune în lumea mongolă: ANDA BOLDUR	45
Duelul Pușkin — d'Anthès și mărturiile urmașilor lor: JACQUES DE LAUNAY ..	50
Cincizeci și șapte de trădări în cincizeci și șapte de zile: ANDRÉ FRANÇOIS- PONCET	52
Actele de navigație: LUCIA TAFTĂ	57
Podul de la Cernavodă și constructorul lui: I. M. ȘTEFAN	60
● Cîștigătorii concursului Magazin istoric, ediția 1975... 33 ● Cărți sosite la redacție... 49 ● Poșta Magazin istoric... 63	

SIMȚĂ MÎNTUL RESPONSABILITĂȚII ISTORICE

Coborîta din milenii de luptă și acțiune pentru păstrarea neîntinată a ființei naționale, pentru apărarea neatrînrării prin veacuri de furtună și restriște, de bucurii și întristări, înțelepciunea poporului român s-a convertit totdeauna în marea sa dorință de progres, de civilizație, de pace și înțelegere. Structural, poporul nostru a dat expresie celui bun simț propriu națiunilor care și-au dobîndit independența în confruntare aprigă cu vicisitudinile istoriei, dobîndind prin aceasta dreptul de a-și spune deschis și demn cuvîntul în toate problemele cu care omenirea a fost sau este confruntată. Poporul nostru s-a aflat dintotdeauna — și ne este martoră istoria — în rîndul acelor care au dorit cu ardoare pacea, tocmai pentru că avea vocația devenirii permanente în ipostazele sale cele mai sublime, înțelegerea, dorința de colaborare, munca pașnică, fără a rivni la pămîntul altora, fără a jigni sau amenința spiritualitatea și dreptul altora de a trăi, de a gândi, de a munci.

Aflat aici pe aceste meleaguri din vremuri pe care istoria zbuciumată nu le-a oprit să sădească adînc în conștiința românilor sentimentul continuității, trînicia obîrșiei dintotdeauna aceeași, poporul român a căpătat simțămîntul responsabilității istorice față de alternativa pace sau război, față de destinele socialismului și comunismului pentru care a optat definitiv.

Acest simțămînt al responsabilității istorice față de poporul român, față de cauza socialismului și păcii în lume, pentru rezolvarea marilor probleme care stau în fața omenirii și care, nesoluționate, ar putea să aducă din nou asupra Europei și a lumii aripa neagră a războaielor, a străbătut ca un fir roșu magistrala expunere prezentată de tovarășul Nicolae Ceaușescu în marele Sfat al țării cu privire la mărețele realizări obținute în cincinalul 1971-1975 și la politica externă a României pusă în slujba păcii și colaborării internaționale. Bilanțul unui cincinal fructuos, cu realizări care înnoiează poporul nostru, făuritor al societății socialiste multilateral dezvoltate, a fost completat fericit de exemple care atestă creșterea prestigiului României în lume, contribuția sa activă la soluționarea unei problematice contemporane complexe, cu un mare coeficient de dificultate, pentru menținerea păcii în lume. S-a dat expresie, în chip elocvent, osmozei puternice dintre politica internă și cea externă, a caracterului interdependent dintre factorii care determină conținutul orînduirii noastre socialiste și aspirațiile de înțelegere, cooperare cu toate statele lumii, într-un climat de pace, de securitate.

Expunerea prezentată de cea mai autorizată personalitate politică a țării, secretarul general al partidului, președintele României Socialiste, a relevat viziunea cuprinzătoare a politicii externe românești, capacitatea de a interpreta fenomenele vieții internaționale în interdependența lor dialectică, de a judeca lumea în continuă transformare revoluționară, plecînd de la detalii pentru a defini ansamblul și de a pune cele mai potrivite concluzii problemelor care confruntă lumea de astăzi. O asemenea viziune cutezătoare se întemeiază pe analiza științifică a direcțiilor fundamentale ale vieții internaționale în strînsă legătură cu interesele esențiale ale României, ca țară socialistă, țară în curs de dezvoltare, țară care se află plasată în Europa, în fine, ca țară făcînd parte din categoria statelor mici și mijlocii. Opțiunea pentru pace, pentru înțelegere și colaborare izvorăște din marele simț al dreptății, propriu poporului român, vine din adîncul ființei naționale, călîită de-a lungul istoriei în confruntarea dură cu viața, în lupta pentru libertate și independență. Opțiunea pentru pace și progres derivă în zilele noastre din însăși esența orînduirii socialiste pe care o făurește poporul român și care se identifică cu idealurile și aspirațiile de pace, propășire, civilizație ale unei națiuni libere și independente.

Istoria își accelerează cursul. Istoria reclamă soluții raționale, pe măsura ritmului, exigențelor și necesităților obiective ale dezvoltării lumii contemporane, o lume care se eliberează tot mai mult de politica de cabinet, de reflexele unei diplomații tributare intereselor filistine, supusă influențelor imperialismului, colonialismului, o lume care vede tot mai bine că geografia politică a continentelor s-a schimbat odată cu apariția țărilor socialiste, a țărilor care au pășit pe calea independenței, a țărilor care revendică o cale necapitalistă de dezvoltare, odată cu afirmarea a noi și noi forțe sociale, progresiste și democratice care cer înnoiri fundamentale în viața internațională.

Cu marea și recunoscuta capacitate de a descifra sensurile istoriei, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta la recenta sesiune a Marii Adunări Naționale prioritățile vieții internaționale contemporane. În analiza lumii de azi trebuie să avem în vedere că evoluția istorică, perpetuarea îndelungată a politicii imperialiste de forță și dictat, dominația colonială au generat și au lăsat neresoluate multe probleme complicate, spinoase, în raporturile dintre state. Soluțiile nu mai pot fi căutate în arsenalul forței, în politica canoniștilor. Dreptul celui mai tare rămâne din ce în ce mai mult ca un epitaf pe piatra funerară a politicii de dictat și forță; dreptul prin forță se cere — prin însăși rațiunea existenței și viitorului popoarelor — înlocuit prin forța dreptului. „De aceea — sublinia secretarul general al partidului — pentru lichidarea urmărilor vechii politici, pentru reglementarea justă a diferendelor dintre state, este necesar să se acționeze într-un spirit de înaltă răspundere, recurgându-se la discuții și tratative directe între țările interesate, care să aibă la bază respectarea dreptului de autodeterminare al fiecărei națiuni, respectul libertății și independenței fiecărui popor. Numai pe această cale problemele complexe ale vieții internaționale pot fi soluționate în interesul fiecărei țări, al fiecărui popor, al cauzei generale a progresului și păcii“.

Izvorită din asemenea interese superioare, întemeiată pe rațiuni ce decurg din însăși natura socialismului, politica externă a României își dezvăluie virtuțile generoase de promotoare a unor acțiuni menite să dea dimensiuni noi, reale, păcii, securității, colaborării și înțelegerii între popoare. Înscrisă pe coordonatele clar formulate de marele forum al comuniștilor români din noiembrie 1974, politica externă a partidului și statului nostru a cultivat în forme concrete, prin numeroase acțiuni și inițiative, prin tratate, declarații comune, declarații solemne, spiritul de colaborare cu toate statele socialiste, cu statele care au pășit pe calea dezvoltării independente, cu toate statele lumii. Rezultanta acestei politici este prezența activă a României în lume, prestigiul de care se bucură țara noastră pe toate

meridianele globului. Avem astăzi relații diplomatice cu 126 state, cu 7 mai mult decât în 1974, și relații economice cu peste 130 țări. Dinamica legăturilor politice și diplomatice, economice și culturale este impresionantă. În istoria noastră contemporană, ultimele trei decenii și, mai ales, ultimii zece ani conturează cea mai rodnică perioadă din întreaga noastră existență națională, timpul celor mai impunătoare prezențe și activități ale României în arena mondială. Prezența noastră în istoria contemporană este o prezență activă, dublată de o contribuție pe măsura idealurilor care au animat totdeauna poporul român, pentru edificarea unei lumi a dreptății și păcii. Tezele și ideile fundamentale ale expunerii tovarășului Nicolae Ceaușescu demonstrează, într-o viziune de largă perspectivă, că actualitatea unor probleme internaționale și rezolvarea lor — realizarea securității pe continentul nostru și în lume, edificarea unei noi ordini economice și politice internaționale, înfăptuirea dezarmării generale și, în primul rând, a dezarmării nucleare, creșterea rolului O.N.U. — se află în relație directă cu grija pentru viitorul omenirii, pentru progresul ei nelăntat.

Responsabilitatea istorică a partidului nostru, a președintelui României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, față de prezentul și viitorul poporului român, față de istoria sa prezentă și viitoare, se conjugă în același timp cu acțiunea fecundă pentru ca, în Europa și în lumea întreagă, securitatea să reprezinte începutul unei etape noi, cu efecte benefice pentru toate statele, prin principiile noi democratice care trebuie să guverneze relațiile dintre țări, pentru rezolvarea tuturor problemelor încă nesoluționate din viața continentului nostru. Istoria a consemnat desfășurarea și încheierea primei Conferințe pentru securitate și cooperare în Europa, moment care rămâne adnc înscris în conștiința umanității, eveniment de referință pentru spiritul democratic, de înțelegere, cooperare, ce trebuie să caracterizeze relațiile dintre state, indiferent de regimul social-politic, de mărimea geografică, de potențialul economic și militar.

Evocarea contribuției României, alături de a celorlalte state socialiste, de a celorlalte state europene, încă de la inițierea acțiunii, al cărei punct de început l-a constituit Declarația de la București, din 1966, a statelor participante la Tratatul de la Varșovia, marchează puternic rolul activ al țării noastre, înalta responsabilitate față de Conferința pentru securitate și cooperare în Europa. Demersul românesc, consacrat păcii și cooperării, manifestat amplu și complex în toate etapele Conferinței sub inițiativa directă și dinamică, pătrunsă de înțelegerea înaltelor comandamente ale contemporaneității, a președintelui Nicolae Ceaușescu, s-a regăsit în amplitudinea prevederilor Actului final, se regăsesc în întreaga activitate a partidului și statului nostru. Acest Act final de la Helsinki nu înseamnă un punct terminus ci, așa după cum o subliniază expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, începutul unei noi etape, de angajare deplină a tuturor statelor, a tuturor guvernelor, pentru transpunerea efectivă în viață a prevederilor convenite și unanim acceptate la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa.

Răspunderea pentru aplicarea, în litera și spiritul lor, a prevederilor Actului final este o răspundere în fața întregii umanități, de la care nu se poate sustrage nimeni și care va da, în ultimă instanță, măsura importanței istorice a acestei Conferințe. „Trebuie să spunem însă — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în fața reprezentanților la cel mai înalt nivel a 34 de state reuniți la Helsinki — că istoria va judeca nu numai documentele ce le vom semnă și declarațiile făcute, ci și felul în care fiecare stat, fiecare guvern și conducător de stat sau guvern va acționa pentru realizarea acestor documente, pentru ca speranțele contemporanilor noștri să fie împlinite, pentru ca acțiunile guvernelor noastre să răspundă năzuințelor de bunăstare, libertate și pace ale tuturor națiunilor”.

Să ne amintim ceea ce spunea Nicolae Titulescu: „Pacea este într-adevăr un fenomen în mișcare. Este un lucru viu care se înfăptuiește treptat. Pacea nu înseamnă odihnă, nu înseamnă delăsare. Pacea nu este decât un scop, nu e decât o direcție. Dar în direcție zace îndeplinirea, iar drumul este străbătut din clipa în care ai pășit pe el. Totul este să asiguri ritmul înaintării”.

Istoria își accelerează cursul. Planeta se grăbește. Trăim timpul istoric al marilor realizări în toate domeniile de activitate care generează mândria că sintem contemporanii unor asemenea înfăptuiri. Dar nu trebuie să uităm că noul curs spre destindere, imprimat prin acțiunea constantă a țărilor socialiste, a forțelor progresiste, democratice, este încă fragil, departe de a constitui o caracteristică a lumii contemporane. Europa, ca și lumea întreagă, este confruntată cu probleme nesoluționate încă, constituind tot atâtea puncte vulnerabile ale întregului efort pe care popoarele l-au depus pentru înfăptuirea securității. În Europa noastră, Europa care păstrează urmele celui de-al doilea război mondial, în care rănile nu s-au vindecat definitiv, continuă să existe o mare concentrare de trupe și armament: aici sînt staționate trupe însumînd peste 8 milioane de oameni, peste 45 000 tancuri, peste 15 000 avioane, peste 10 000 încărcături nucleare tactice. Sînt cifre care exprimă o realitate. Viitorul nu poate fi despărțit de această realitate care implică grijă, vigilență, dar mai ales măsuri hotărîte de deangajare militară.

Europa războaielor, Europa trecutelor înțelești singeroase, Europa — locul de naștere și de afirmare a unor mari demiurghi, leagănul unor remarcabile curente de gândire, ferment pozitiv al unor întregi epoci de istorie — revendică dreptul la conlucrare pașnică pe temeiul unor principii noi, democratice, pentru promovarea nestingherită a valorilor materiale și spirituale care înnobilează omul, îi dau forță și curaj, îi stimulează capacitatea de creație. Europa oamenilor de astăzi și de mîine reclamă dialogul constructiv în locul confruntărilor armate, cere circulația liberă a valorilor reale în locul războiului rece, cere o sinceră informare a opiniei publice în locul suspiciunilor. Europa rațiunii, Europa revoluțiilor generoase și înnoitoare vrea ca

securitatea să însemne cooperare pentru rezolvarea în spirit cu adevărat umanist a problemelor sociale care privesc condițiile de muncă și de viață, educația și cultura maselor, combaterea fenomenelor nocive care afectează grav condiția umană, poluează spiritele, le pervertește. Umanismul politicii noastre externe își are izvorul în structura spirituală a poporului, în marea sa omenie, în dragostea față de oameni, în neînmurimura sa dragoste față de patrie. Umanismul a însoțit istoria românilor, i-a potențat valoarea morală. Umanismul nostru își are corespondent în istoria patriei, în marile fapte ale oamenilor de bine și progres închinatе propășirii țării, în generoasa participare la marile acte ale omenirii destinate progresului, în dorința de a trăi în pace și de a lăsa și pe alții să trăiască în pace, de a fi demni și cinstiți, de a urî nedreptatea, de a disprețui trădătorii. Parafrazându-l pe Danton, patria nu o poți lua pe talpa pantofilor. Patria pentru noi înseamnă istoria pe care o făurim aici, pe pământul care poartă urma marilor noștri înaintași, înseamnă răspunderea pe care ne-am asumat-o sub conducerea partidului de a făuri socialismul și comunismul pe pământul României.

Istoria își accelerează cursul. Istoria contemporană capătă sensuri și comandamente noi pe măsura schimbărilor revoluționare, a transformărilor profunde pe care le înregistrează lumea. Lichidarea subdezvoltării și făurirea unei noi ordini economice și politice internaționale constituie în zilele noastre o cerință obiectivă care nu poate fi ignorată de nimeni. Concepția României privind noua ordine economică și politică internațională, purtind girul gândirii revoluționare, creatoare, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, pune în fața contemporaneității ca o necesitate vitală lichidarea subdezvoltării, a împărțirii lumii în țări bogate și țări sărace și ca o condiție sine qua non a păcii și înțelegerii între popoarele lumii. Ideea noii ordini economice internaționale a cucerit conștiințele, a devenit o componentă a istoriei contemporane izvorită din eterna sete de dreptate a omenirii, dintr-o serie de realități vitrege ale lumii de azi, din noua dorință de dezvoltare a civilizației umane. Noua ordine economică internațională se exprimă în termenii precizii ai înlăturării vechilor relații inechitabile generatoare de conflicte, stări de tensiune, de războaie și întronarea unor raporturi echitabile care să permită accesul tuturor statelor la cuceririle științei, să ducă, prin efortul propriu al fiecărui popor, conjugat cu o acțiune internațională concretă, la egalizarea relativă a nivelurilor de dezvoltare a țărilor. Sintetizând esența acestui proces, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea: „Așa cum pe plan național exploatarea și asuprirea, acumularea bogățiilor în miinile unei clase duc la ascuțirea contradicțiilor sociale, la intensificarea luptei celor dominați și exploatați și, în mod obiectiv, la lichidarea acestor relații și la făurirea unei orinduii mai drepte — tot astfel și pe plan internațional inegalitatea și asuprirea duc pînă la urmă la ascuțirea contradicțiilor dintre state și la apariția unor grave conflicte între ele”. Istoria ne pune la îndemînă exemple numeroase de războaie și conflicte generate de inegalitatea perpetuată de politica imperialistă.

Simțul responsabilității istorice față de destinele păcii, bunăstării și progresului poporului român, ale tuturor popoarelor lumii, s-a materializat în acțiunea activă a României pentru largă acceptare și însușire a principiilor și căilor de făurire a noii ordini economice și politice internaționale. În suita de documente pe care istoria le va reține ca elemente de referință pentru a exemplifica acțiunile nobile și generoase, documentul prezentat de România la Sesiunea extraordinară a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite privind noua ordine economică și politică internațională se înscrie la loc de frunte.

Cu puterea expresivă a gândirii creatoare, revoluționare, profund patriotice și internaționaliste, proprie secretarului general al partidului expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu a înfățișat căile și modalitățile concrete de realizare a aspirațiilor arzătoare ale popoarelor privind dezarmarea generală și, în primul rînd, dezarmarea nucleară: „Omenirea va judeca activitatea fiecărui guvern, a fiecărui stat, a fiecărui conducător politic — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu după vorbe, ci după fapte, după energia cu care militază pentru eliberarea popoarelor de povara cheltuielilor militare, de cosmarul unui nou război mondial nimicitor, pentru realizarea unei lumi a păcii și securității, a bunăstării și fericirii tuturor popoarelor”. Este cît se poate de grăitoare această demonstrare a înaltului spirit de responsabilitate care caracterizează politica noastră externă, răspundere clădită pe temeiul unei istorii trecute, dar și prezente, ce oferă suficiente argumente care pledează pentru dezarmare și, mai ales, pentru scoaterea armelor nucleare în afara legii. În arsenalele militare, armamentul nuclear a proliferat cantități uriașe de bombe atomice și cu hidrogen, cu o forță de distrugere inimaginabilă, numărul încărcăturilor nucleare strategice crescînd de la 1 670 în 1963 la aproximativ 11 000 în 1975. Sumele alocate înarmărilor în perioada postbelică reprezintă 4 500 miliarde dolari, fondurile cheltuite în 1975 fiind estimate, după datele provizorii, la circa 300 miliarde dolari. Iată de ce, pentru viitorul oamenilor, pentru siguranța și liniștea lor, dezarmarea reprezintă o cerință imperioasă, o responsabilitate care trebuie să fie, în egală măsură, asumată de toate statele — în primul rînd de statele mari, posesoare de uriașe cantități de arme și, în special, de arme nucleare.

Responsabilitatea față de istorie trebuie să se traducă în acțiuni concrete, în măsuri eficiente care să ducă la încetarea competiției în producerea, achiziționarea și perfecționarea armamentelor, îndeosebi nucleare, la crearea de zone de pace și colaborare, lipsite de arme nucleare, la dezangajarea militară, lichidarea bazelor militare, retragerea în interiorul frontierelor naționale a tuturor trupelor străine și a armamentului acestora. Documentul prezentat recent la O.N.U. privind poziția României în problemele dezarmării generale și, în primul rînd, a dezarmării nucleare dă expresie răspunderii pe care țara noastră o are față de soarta poporului

român, față de soarta păcii. Rostit de la înalta tribună a marelui Sfat al țării de către cea mai autorizată personalitate politică a țării, președintele republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, angajamentul României de a-și intensifica eforturile, concludind activ cu toate statele, pentru realizarea dezideratului primordial al zilelor noastre — o lume fără arme și fără războaie, exprimă voința fermă, nestrămutată a poporului, a întregii națiuni, de a face totul pentru ca omenirea să scape de spectrul războaielor.

Istoria își accelerează cursul. Istoria, în baza unor legi implacabile, nu reproduce de la o perioadă la alta aceleași evenimente, iar dialectica evoluției istorice face ca ceea ce cu ani în urmă era actual și util, să devină perimat, depășit. Ne aflăm la mai bine de treizeci de ani de la terminarea războiului într-o lume care a parcurs schimbări revoluționare, o lume care structural este deosebită de ceea ce a fost lumea antebelică. Omenirea este confruntată cu probleme complexe care, mai mult decât oricând, reclamă participarea tuturor statelor, în mod egal, la soluționarea acestora în interesul păcii și colaborării. A crescut ponderea și rolul țărilor mici și mijlocii care constituie majoritatea statelor lumii. Noua dispunere social-politică a lumii, născută din lupta și acțiunea popoarelor, a forțelor progresiste democratice, cere imperios democratizarea relațiilor internaționale, găsirea celor mai potrivite forme pentru soluționarea în comun, prin consensul tuturor națiunilor interesate, prin tratative și acorduri, a problemelor contemporane. Pornind de la aceste considerente care se întemeiază pe logica istoriei, România a acționat pentru creșterea rolului O.N.U., creștere înțeleasă în mod concret prin îmbunătățirea structurilor sale. Recentul document prezentat la O.N.U. de România vine să ilustreze eforturile popoarelor pentru ridicarea autorității O.N.U. la nivelul exigențelor actuale. Expunerea prezentată de tovarășul Nicolae Ceaușescu în fața Parlamentului țării probează, prin țaria argumentului, necesitatea clădirii unei structuri a O.N.U. care să întrunească sufragiile tuturor statelor, indiferent de mărimea lor. **Codul de conduită**, de vocație universală, propus de România care ar putea constitui o completare fericită a **Cartei Organizației Națiunilor Unite**, are o dublă semnificație: una morală, ce ține de conținutul principiilor ce alcătuiesc **Codul de conduită** și una istorică, vizând statornicirea unor raporturi care să marcheze trecerea la o etapă nouă, oglindind schimbările politice în lume, egalitatea deplină în drepturi, dispariția forței și dictatului din relațiile dintre state. **Carta O.N.U.** ar putea deveni, prin conținutul său îmbogățit din care să fie eliminate orice privilegii și discriminări, un instrument politic, moral, juridic, de reală folosință pentru toate statele, prin care fiecare să aibă dreptul de a dispune singur de soarta sa și de a nu primi niciodată o hotărâre la care nu a consimțit.

Istoria își accelerează cursul. Istoria, făurită de popoare, își cere dreptul la decizie. Popoarele vor să cunoască tot ceea ce le privește, prezentul și viitorul lor, pacea și liniștea, siguranța de a trăi, de a crea. „**Popoarele au dreptul** — sublinia președintele Nicolae Ceaușescu — **să cunoască întreaga activitate a guvernelor, tot ceea ce se întreprinde în numele lor pe planul politicii internaționale**“. Demersul diplomatic trebuie să excludă diplomația secretă, asigurându-se, așa cum arăta V.I. Lenin încă din 1917, ca toate tratativele să se ducă deschis în fața popoarelor, dându-se publicității textele complete ale tuturor tratatelor și acordurilor. Înțelegând în mod just imperativele vremii, popoarele, masele populare, vor putea discerne binele de rău, vor evita să se lase înșelate de vorbe, de simple afirmații.

Vibrantul apel adresat de România, prin glasul celui mai ilustru fiu al său, secretarul general al partidului, președintele republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, tuturor Parlamentelor, forurilor supreme ale națiunilor, de a-și îndeplini îndatoririle sacre ce le revin față de propriile lor popoare, de a acționa cu cea mai mare răspundere față de destinele păcii mondiale, de a-și intensifica eforturile pentru accelerarea cursului destinerii și a determina guvernele, conducătorii politici, să treacă la promovarea unor principii noi, democratice și raporturi interstatale noi, precum și Apelul pe care Marea Adunare Națională l-a adresat Parlamentelor țărilor participante la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa, dau expresie simțământului nostru de mare răspundere față de tot ceea ce a înfăptuit liber și suveran poporul român, de dreaptă și înaltă responsabilitate față de națiunile lumii care doresc pacea ca o trăsătură intrinsecă a omenirii. Simțul nostru de dreptate, de responsabilitate istorică, se transpune în consecvența cu care aplicăm principiile independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, nefolosirea forței sau amenințării cu forța, în toate împrejurările, în modul nostru de a acționa pentru a se rezolva pe calea tratativelor problemele nesoluționate, în spiritul internaționalist care străbate acțiunea noastră militantă pentru unirea tuturor forțelor socialismului, democrației, progresului, pentru întărirea marelui front antiimperialist.

Istoria își accelerează cursul. Istoria caută răspunsuri, răspunsuri care pot fi date, pentru că astăzi sînt forțe capabile să creeze climatul propice unor înfăptuiri pe măsura exigențelor epocii noastre. Acestui efort, poporul nostru — care îndeplinind înainte de termen cincinalul cel mai rodnic din istoria socialismului în România, se angajează cu toate forțele într-o nouă și eroică acțiune pentru propășirea continuă a patriei — îi adaugă hotărârea sa de a da minții, sufletului și simțirii sale, sensul generos al înfăptuirii înțelegerii, colaborării cu toate popoarele lumii, pentru popoarele lumii, pentru pacea lumii.

Petre IGNAT

Ianuarie 1859:

„BINELE PRINCIPATELOR UNITE ȘI VIITORUL NAȚIEI ROMÂNE”

Documentele reproduse în numărul de față oglindesc aspectele decisive ale momentului istoric care a consacrat alegerea colonelului Alexandru Ioan Cuza, ca domnitor al Moldovei, în ziua de 5 ianuarie 1859.

Alegerile pentru Adunarea Electivă din Moldova¹ au avut rezultate încurajatoare pentru partida națională, majoritatea deputaților aleși fiind partizanii Unirii. Comentind compoziția Adunării, ziarul Românul din București scria, sub semnătura lui Gh. Sion, în ziua de 3 ianuarie 1859, că „acel ce cunoaște oamenii și partidele din Moldova rămâne uimit de alegerile ce s-au făcut [și] după ele, vede nu numai sinceritatea și nepărtinirea guvernului provizoriu [căimăcămiei — n.n.], dar totodată tendința spiritului public de a alege ca reprezentanți ai țării tot ce este mai prob și mai capabil în țară”. Faptul că majoritatea deputaților se pronunța pentru unire a ușurat în bună măsură desemnarea unui candidat la tron favorabil Unirii, deși s-au purtat aprinse discuții și s-au dejucaut multe manevre pînă s-a ajuns la un acord în privința persoanei viitorului domn.

Greutatea principală pentru unioniști provenea din necesitatea respectării Convenției de la Paris, care prevedea alegerea a doi domnitori, unul în Moldova și celălalt în Țara Românească, ambii trebuind să aibe calitatea de „fiu al unui părinte născut moldovean sau muntean”. Prin urmare, Convenția înlătura cerința „prințului străin”, formulată de Adunările ad-hoc. Patrioții români din ambele principate, care luptau pentru unire, militau, în același timp, pentru domnitor străin din două motive principale: a) pentru a evita divizarea forțelor patriotice unioniste în competiția pentru ocuparea domniei, b) pentru a asigura, într-o perspectivă mai apropiată, scuturarea definitivă a suzeranității otomane și redobîndirea independenței depline a poporului român. Realizarea acestui obiectiv fundamental trebuia să înfrîngă rezistența marilor imperii vecine: Rusia țaristă, Austria habsburgică și Poarta otomană.

Să nu uităm că la data aceea și în mentalitatea opiniei publice, principiul independenței popoarelor în semnificația lui modernă abia începea să-și croiască drum. Cele trei imperii care înconjurau Principatele Române cuprindeau în hotarele lor numeroase popoare care suferau jugul asupririi naționale. Faptul că, în această parte a Europei, românii erau primul popor care își afirmă răspicat voința politică în lupta pentru unitate și independență națională nu era întîmplător; acest fenomen își avea rădăcini în trecutul nostru istoric, în experiența îndelungatei vieți statale românești, pe care forțele patriotice au invocat-o, dealtfel, cu deosebită energie.

Acum, cînd puterile Europei arătasera că încă nu erau dispuse să satisfacă pe deplin cerințele românilor, aceleași forțe patriotice trebuiau să acționeze în așa fel, încît să realizeze pași înainte în direcția Unirii, fără să încalce, însă, Convenția de la Paris, căci prin aceasta ar fi compromis întreaga operă de unitate națională.

Iată pentru ce alegerea viitorului domnitor a fost precedată de unele hotărîri adoptate de Adunare, spre a menține „pe ordinea de zi” lupta pentru realizarea Unirii complete a celor două Principate și perspectiva obținerii independenței depline, asigurată, în concepția luptătorilor patrioți, de prezența unui prinț străin, cu condiția, de mare importanță politică, de a fi dintr-o familie domnitoare dinafara celor trei imperii vecine.

Forțele unioniste au avut însă de învins și piedicile puse în calea lor de ambiția unor candidați autohtoni la domnie. Partida națională, majoritară în cadrul Adunării, nu desemnase înainte de scrutinul electoral pe viitorul candidat. Așa cum anunțase și în timpul campaniei electorale, viitorul domn trebuia să fie ales în mod efectiv de Adunare, din rîndurile ei, ceea ce exprima, incon-

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 10/1975.

testabil, o poziție înaintată, democratică privind sistemul de guvernare. Așa se și explică lunga listă a candidaților potențiali la domnie care în Moldova număra peste 40 persoane.

În final, bătălia pentru alegerea domnitorului s-a angajat numai între trei candidați: unul din partea partidei naționale, ce urma să fie desemnat de deputații acesteia, ceilalți doi fiind fostul domnitor Mihail Sturdza și fiul acestuia, Grigore Sturdza. Desemnarea lui Cuza drept candidat unic al partidei naționale a fost precedată de discuții aprinse. Între cei care au polarizat în jurul lor mai mulți sprijinitori s-a detașat Vasile Alecsandri, poetul iubit al poporului, autorul Horei Unirii. Neîntrunind totuși unanimitatea, poetul și-a retras candidatura în favoarea lui Costache Negri¹, figură, de asemenea, prestigioasă în opinia publică, cunoscut luptător pentru unire și independență națională. Acesta, însă, era cunoscut și ca promotor al ideii improprietății țăranilor, ceea ce nu convenea grupului de mari proprietari din partea națională, în frunte cu Lascăr Catargiu. Din mai multe relații rezultă că, în timpul discuțiilor, Kogălniceanu a ripostat cu energie obiecțiilor lui L. Catargiu în legătură cu candidatura lui Negri. „D. Lascăr Catargiu zise că nu dă votul său pentru acel care, dacă s-ar face domn, i-ar lua moșiile și le-ar da la țărani. Nici eu nu voi da votul meu d-lui Catargiu care, dacă ar fi domn, m-ar trimite peste hotare, pe mine care sînt pentru improprietarea țăranilor”.

Candidatura lui C. Negri nefiind deci acceptată, s-a căutat o soluție care să întrunească adeziunea tuturor deputaților partidei naționale. Susținătorii lui Alecsandri s-au oprit atunci asupra colonelului de la Galați, Alexandru Ioan Cuza, cunoscut încă din timpul revoluției de la 1848, dar care câștigase și mai mult prestigiu în campania de anulare a alegerilor lui Văgăreș din 1857. Întrucât Cuza nu adoptase o poziție publică în problema improprietății, marii proprietari de pământ n-au obiectat împotriva candidaturii lui. În cadrul unei întruniri ținută în ziua de 3 ianuarie 1859, în sala „Elefant” a Muzeului de Istorie Naturală din Iași, 30 deputați ai partidei naționale independente au semnat un acord în vederea susținerii candidaturii lui Cuza. În dimineața aceleiași zile, Mihail Kogălniceanu, trecut și el pe lista de candidați la domnie, a înaintat o „petițiune Adunării”, prin care cerea să fie șters de pe această listă. El reafirma, cu acest prilej, principiul Unirii sub un domnitor străin, care să nu aparțină familiilor domnitoare din statele vecine.

În ședința Adunării Elective din 4 ianuarie, un grup de cinci deputați (M. Kogălniceanu, I. Iacovaki, I. Gane, D. Sc. Miculescu, C. Gr. Ghica) au prezentat o „propunere” cerînd ca, mai înainte de a se trece la alegerea domnitorului, Adunarea să reafirme cerința formulată de Adunarea ad-hoc din 1857² și anume „Unirea Principatelor Moldovei și Valahiei sub guvernămîntul unui principe străin”. Se sugera, de asemenea, ca domnitorul ales să acționeze și el pentru „a asigura această Unire în cel mai scurt timp”. Propunerea a fost adoptată cu un amendament prezentat de alți 12 deputați, printre care se afla și Cuza. Prin acest amendament se propunea să se exprime recunoștința față de puterile care adoptaseră Convenția din 7/19 august 1859, act ce marcase „recunoașterea și garantarea drepturilor noastre întemeiate pe Capitulații”; totodată Adunarea urma să împărtășească „cu cea mai sacră și vie părere de rău” constatarea că „cea mai unanim dorită a nației române din ambele principate, adică unirea Moldovei și Valahiei într-un singur stat sub un principe străin, a rămas neîmplinită”.

Propunerea celor cinci deputați, susținută de o amplă argumentație, prezintă o deosebită importanță. Ea exprima preocuparea permanentă a forțelor patriotice românești ca, odată cu realizarea Unirii, să se preîntîmpine eventualele agresiuni din partea marilor imperii vecine, prin aducerea unui domnitor străin dintr-o dinastie a unei țări nevecine cu Principatele Române.

Adversarii partidei naționale, aflați în minoritate, erau împărțiți în două tabere: una îl susținea pe fostul domn Mihail Sturdza, iar cealaltă pe fiul său, Grigore Sturdza. În ședința din 4 ianuarie, Adunarea a respins candidatura lui Grigore Sturdza pe motiv că acesta servise ca ofițer în armata Imperiului otoman, putere adversară Unirii. În ce-i privește pe susținătorii fostului domnitor M. Sturdza, în ședința consacrată alegerii domnitorului, văzînd că nu pot impune pe candidatul lor, ei s-au raliat majorității, votînd pentru Cuza. În felul acesta toți membrii Adunării Elective din Moldova, înțelegînd însemnătatea actului istoric pe care îl săvîrșeau, au reușit să se ridice deasupra unor interese personale, consacring alegerea în unanimitate a domnitorului Moldovei, care peste aproape trei săptămîni avea să devină primul domnitor al României moderne.

Un element politic de mare importanță relevat în documentul referitor la modalitatea alegerii domnitorului îl reprezintă prevederea ca votul să fie exprimat pe față, procedură care, în timpul dezbaterilor, a stîrnit obiecții. Și cu acest prilej, argumentul marelui bărbat de stat M. Kogălniceanu s-a dovedit hotărîtor: „Prin o epocă de tranziție am trecut astăzi de la Regulamentul organic la Constituție; această stare de tranziție ne-a expus la feluri de înfrîuriri, la mijloace neierate, la corupție și intrigi. Țara are nevoie de o dovadă solemnă a integrității și a neatîrnării noastre. Dacă Domnul ce va ieși din urna alegerii va fi neplăcut țarei, de ce toți deputații să tragă asupra lor ura ei? De ce să nu se vadă pe față, cum fiecare din ei își înțelege misia sa? Votul public este garanția cea mai mare de moralitate; tot omul liber și cu curajul conștiinței lui trebuie să fie pentru un asemenea vot. Constituția în privirea alegerii Domnului nu prescrie scrutinul tainic. Prin urmare, la vot public, domnilor, și țara să ne judece”.

Reproducem din lucrarea lui D.A. Sturdza, Însemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renascerei României, București, 1912, pp. 566-567, 675-680, 683-686, 687, cîteva documente care reconstituie atmosfera celui nepieritor moment istoric.

N. COPOIU

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 5/1975.

² Vezi Magazin Istoric, nr. 4/1975.

Proces-verbal încheiat în cadrul întrunirii din sala „Elefant”, în 3/15 ianuarie 1859:

Astăzi, în 3 ianuarie anul 1859, partida națională independentă, intrându-se în sesiunea și păsind în scrutin pentru alegerea candidatului la domnie, pe care cu toții pe onor ne îndatorim a susținea în Adunare prin vot pe față, a ales cu majoritate absolută la domnia Moldovei pe colonelul Alecu Cuza.

(Semnați):

Manolachi Costaki, Constant. Gr. Ghika, C. Rolla, P. Mavrogheni, G. Cuciureanu, N. Roseti Bălăneșu, I. Donici, L. Catargiu, L. Roset, I. Gheorghilade, D. Miculescu, St. Sillion, I. Gane, I. Sturdza, P. Cazimir, I. Iacovaki, I.A. Cantacuzin, N. Pisoski, V. Alecsandri, C. Roset-Tețcanu, N. Docan, N. Cănanău, G. Hasnaș, A. Grigoriu, A. Panu, M. Kogălniceanu, N. Suțu, Al. Moruz, P. Carp, N. Mavrocordat

Cuvîntarea mitropolitului Sofronie Miculescu

Înalt Prea Sf. Sa Păr. Mitropolit, scuzându-se în picioare declară că ziua pentru a se alege domnul țării a sosit:

„Această Adunare, menită pentru a fi legislativă, se găsește întrunită astăzi numai spre alegerea domnului țării. Nu mă îndoes, iubii mei compatrioți, că fiecare din d-voastre prețuiește cât de importantă este această operație și în ce grad viitorul țării se află legat de rezultatul ei. Mai înainte de a păși în lucrare, eu rog pe milostivul Dumnezeu ca să ne lumineze și să ne povățuiască, spre a nimeri cu ale noastre voturi pe acela din candidați, carele mai mult merită încrederea obștească și ale căruia legături cu țara închezășuiesc mai mult principioasele cugetări ale sale către compatrioți. Așadar fștecare, povățuit de al său cuget, îndeplinească chemarea sa cu depunerea votului pentru această alegere, care potrivit cu înțelesul Convenției, trebuie neapărat să lea sfîrșit în seansa de astăzi”.

Atunci Adunarea a repețit de trei ori: „Să trăiască Mitropolitul”.

Prea Sf. Sa Păr. Mitropolit celeste în glas mare formula următorului jurământ:

„Jurați că, în votul ce aveți a da, nu veți fi povățuiți de nici o privire de interes personal, de nici o îndemnare sau înaruire străină, de nici o părtinire și că nu veți avea dinaintea ochilor voștri decât binele Principatelor-Unite și viitorul nației române”.

Fiecare deputat, chemat unul după altul cu apel nominal de către d-l Secretar A. Grigoriu, se apropie de biroul Președintelui și, sărutînd Evanghelia și Sfînta Cruce, zice în auzul tuturor: „Jur și Dumnezeu să-mi fie întru ajutor!”

Înalt Prea Sf. Sa Păr. Mitropolit, asistat de Vicepreședintele Adunării P. Mavrogheni, și însoțit de doi secretari, d-l Nicu Catargiu și A. Grigoriu, constatînd timpul de 12 ore după art. 12 din Convenție, se scoboară de la birou în mijlocul sălii la biroul provizoriu așezat acolo.

Se trag la sorți din întregul număr al deputaților patru scrutoarii și anume: d-nii Milu, I. Pruncu, L. Catargiu și I.A. Cantacuzin.

Deputații, chemați de către d-l secretar N. Catargiu, cu apel nominal după ordinul alfabetic, unul după altul, sculîndu-se de la locurile lor respective și apropiindu-se de birou, votează în glas mare, potrișit instrucțiilor pentru alegerea domnului și înscriu acel vot în rubrica respectivă a tabloului alegerii.

Înalt Prea Sf. Sa, votînd ca Președintele în urmă, a rostit următoarele cuvinte:

„Aceasta este ziua care o a făcut Domnul să ne bucurăm și să ne veselim întru dînsa. Au trecut sute de ani, iubii mei compatrioți, de cînd Moldova pierduse dreptul său de a-și alege pe domnul stăpînitor. Acum, cînd mila lui Dumnezeu s-a pogorît peste țara aceasta ca ploaia pe pămînt, însoțind în inimile prea puternicilor împărați ai Europei (cărora se cuvine din parte-ne adîncă mulțumire) și a căror numai aducere aminte face fericit pe un popor, am cîștigat iarăși drepturile noastre. Zic dară cu Proorocul că aceasta este schimbarea dreptei celui Prea Înalt și, precum în anul trecut, am zis că unde este turma, va fi și păstorul, iarăși mai repetez același cuvînt și, împreună cu toată Adunarea, votez și subscriu pentru d-l colonel Alexandru Cuza, pentru Domnul Stăpînitor al Moldovei”.

După săvîrșirea votării, scrutoarii, numărînd voturile, au găsit unanimitatea de 48 voturi pentru d-l colonel Alecu Cuza, abținîndu-se numai d-lui de a vota, conform articolului 12 din instrucțiile alegerii.

Adunarea pășete la subscrierea următoarelor acte:

I. Actul care constatează alegerea de domn, făcută în persoana d-lui Alecu Cuza, și care glăsuiește:

Anul 1859, luna ianuarie în 5 zile, în a șasea seară a Adunării, și anume în a noua zi după întrunirea sa, procedîndu-se la alegerea domnului, în conformitate cu art. 12 și 13 din Convenția scrisă la Paris

între Înalta Poartă otomană și între Puterile garante driturilor Principatelor-Unite Moldova și Valahia, s-a ales cu majoritate de 48 glasuri, pe d-l colonel Alecu Cuza Domn Stăpînitor al Moldovei. Despre care s-a făcut acest act de alegere, subscris de Adunare, și care s-a dat, odată cu ocîrmuirea țării, în minile Înalțimii Sale Alexandru Ioan Cuza, Domn Stăpînitor al Moldovei.

II. Notificația din partea Adunării Generale a Moldovei către Maiestatea Sa Imperială Sultanul a alegerii domnului și care glăsuiește:

În conformitate cu art. 12 și 13 a Convenției din Paris, subscrisă între reprezentantul Maiestății Voastre Imperiale și între reprezentanții Puterilor Garante driturilor Principatelor-Unite Moldova și Valahia, în a noua zi după convocarea sa, și compus fiind de patruzece și nouă membri, Adunarea Generală a Moldovei a procedat astăzi, în 5 ianuarie 1859, la alegerea domnului, și cu unanimitatea voturilor, a ales pe Domnia-Lui colonelul Alexandru Ioan Cuza Domn al Țării Moldovei. Plini de încredere în augusta voastră bunăvoință pentru Principatele-Unite și în conformitate cu art. 12 din sus citata Convenție, promulgată prin Împărăteșul Vostru Hattiser la 1 a lunii Rebi-ul evel 1275, Adunarea Generală a Moldovei vine respectuos a cere Împărăteasca Voastră Investi-tură pentru domnul nostru. Dumnezeu să prelungească augustele zile ale Maiestății Voastre Imperiale! Dumnezeu să binecuvînteze Împărăția Voastră! Aceasta este dorința cea mai vie și cea mai statornică a Adunării Elective a Moldovei și a întregii nații române.

Înalt Prea Sfinția Sa, dimpreună cu secretarii subscie împărăteșea făcută Locotenenței Prințare despre alegerea domnului și care glăsuiește:

În puterea art. 12 din Convenția de Paris și a Instrucțiilor pentru alegerea de domn, astăzi, în 5 ianuarie 1859, în a noua zi de la deschiderea Adunării Elective, procedîndu-se la alegerea domnului, față fiind patruzece și nouă deputați, și cu unanimitatea voturilor alegîndu-se pe d-l colonel Alexandru Ioan Cuza Domn Stăpînitor al Țării Moldovei; subscrisul Preșident al acestei Adunări, comunicînd Înaltei Cărmăcîmii această alegere, cu onoare îi face invitație ca, îndată trecînd Înalțimii Sale Prințului Stăpînitor frînele guvernămîntului, să facă cunoscut despre aceasta și tuturor autorităților respective.

Înalt Prea Sfinția Sa Pâr. Mitropolit, sculindu-se atunci în picioare, proclamă în glas mare pe Domnia-Lui colonelul Alexandru Ioan Cuza domn al Moldovei.

Domnul Alexandru Cuza, fiind față în Adunare, după invitarea ce i s-a făcut de către Președintele, se sue la tribună și în fața Adunării și a țarei, face următorul jurământ:

„Jur în numele prea Sfintei Treimi și în fața țarei mele, că vouă păzi eu sfințenie drepturile și interesele patriei, că vouă fi credincios Constituției în textul și în spiritul ei, că în toată domnia mea, vouă priveghia la respectarea legilor pentru toți și în toate, uitind toată prigonirea și toată ura, iubind deopotrivă pe cel ce m-au iubit și pe cel ce m-au urit, neavind înaintea ochilor mei decât binele și fericirea nației române. Așa Dumnezeu și compatrioții mei să-mi fie întru ajutor!”

După aceasta, Președintele Adunării, Înalt Prea Sfinția Sa Pâr. Mitropolit, înmânează Înalțimii Sale Domnului Alexandru Ioan Cuza — Actul prin care se constată alegerea sa, notificația către Măiestatea Sa Imperială Sultanolui, și împădârșirea către Locotenenta Prințiară.

După care, d-l M. Kogălniceanu, în numele Adunării, adresează Înalțimii Sale următoarele:

„După una sută cincizeci și patru de ani de dureri, de umiliri și de degrađa națională, Moldova a reîntreat în vechiul său drept, consfințit prin Capitulațiile sale, dreptul de a-și alege pe capul său, pe domnul. Prin înălțarea ta pe tronul lui Ștefan cel Mare, s-a reînălțat însăși naționalitatea română. Alegându-te de capul său, neamul nostru a voit să împlinească o vechedatorie către familia ta, a voit să-și răspundă singele strămoșilor tăi vărsat pentru libertățile publice. Alegându-te pe tine domn în țara noastră, am vroit să arătăm lumii aceea ce toată țara dorește: la legi nouă om nou. O Doamne! mare și frumoasă ți este misia. Constituția din 7 (19) august ne însemnează o epocă nouă și Măria Ta ești chemat să o deschizi! Fii dar omul epocii. Fă ca legea să înlocuiască arbitrarul; fă ca legea să fie tare. Iar tu, Măria Ta, ca domn, fii bun, fii blând, fii bun mai ales pentru acei pentru care mai toți domnii trecuți au fost nepăsători sau răi. Nu uita că, dacă cincizeci de deputați Te-am ales domn, însă ai să domnești peste două milioane de oameni! Fă dar ca domnia ta să fie cu totul de pace și de dreptate; împacă patimile și urile dintre noi; și reintrodu în mijlocul nostru strămoșeasca frăție. Pii simplu, Măria Ta, fii bun, fii domn cetățean; urechea ta fie pururea deschisă la adevăr, și închisă la minciună și lingușerie. Porți un frumos și scump nume, numele lui Alexandru cel Bun. Să trăiești dar mulți ani ca și dînsul, și fii, o Doamne, ca prin dreptatea Europei, prin dez-

voltarea instituțiilor noastre, prin simțămintele tale patriotice, să mai putem ajunge la acele timpuri glorioase ale nației noastre, cînd Alexandru cel Bun zicea ambasadiorilor împăratului din Bizanțiu, că: România nu are alt oerottor decât pe Dumnezeu și sabia sa. Să trăiești Măria Ta!”

Cu încuviințarea Adunării, Înalt Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit ridică ședința la două ore după amiază.

fi sub nemijlocita ascultare a Președintelui Adunării și a Chestorilor.

5. Odată ce ședința va fi închepută, toată comunicația între deputați și public va fi oprită pînă la săvîrșirea votului.

6. Ședința se va deschide prin facerea apelului nominal și citirea Procesului verbal al ședinței trecute.

7. După subscrierea procesului verbal, Președintele sau, în lipsă, un vicepreședinte, sculîndu-se în picioare, va arăta că ziua pentru a se alege

Sigiliul cămăcămiei Moldovei (1858)

Instrucții pentru alegerea domnului, votate de către Adunarea Electivă a Moldovei, în 4/16 ianuarie 1859:

1. În ziua alegerii, se va ținea, la 10 ore de dimineață, un serviciu dumnezeesc în vechea catedrală a Sf. Nicolae, și la care vor asista toți membrii Adunării.

2. Săvîrșindu-se serviciul dumnezeesc, Adunarea se va transporta în sala ședințelor sale.

3. Ședința va fi publică; însă publicul va fi admis numai în tribunele de sus. Nici un străin, sub nici un cuvînt și nici o calitate, afară decât doi redactori ai Procesului verbal, patru scriitori ai biroului și patru stenografi, nu va putea fi primit în sala ședințelor, precum nici în acea a conferințelor.

4. Guvernămîntul va lua toate măsurile exterioare spre a păstra buna orîndueală. Garda, pusă pe la ușile din afară ale sălii Adunării, va

domni țării a sosit. El va chema luarea aminte a Adunării asupra marelui misi, pentru care ea este intrunită, și va cîti în glas mare formula următorului jurămint, cuvenit de a se face de toți deputații și anume:

„Jurați că, în votul ce aveți a da, nu veți fi povățuiți de nici o privire de interes personal, de nici o îndemnare sau înrîurire străină, de nici o părtinire și că nu veți avea înaintea ochilor voștri decât binele Principatelor-Unite și viitorul nației române”.

Fiecare deputat, chemat unul după altul cu apel nominal de către unul din secretari, se va apropia de biroul prezidențial, pe care va fi pusă Sf. Cruce, și sărutînd-o va zice în auzul tuturor: „Jur, și Dumnezeu să-mi fie întru ajutor”.

8. După aceasta, se va proceda de îndată la alegerea domnului.

9. Votul pentru alegerea domnului se va face public, și anume în următorul mod. În mijlocul salei va fi așezat un birou provizoriu, în capul căruia se va pune Președintele sau, în lipsă, un Vicepreședinte, doi secretari și patru scrutații trasi în sorți

din întregul număr al deputaților. Pe birou vor fi de mai înainte pregătite tablouri cu deosebite rubrici, spre a se înscrie în ele numele candidaților ce vor avea voturi. Deputații se vor ține la locurile lor respective, până când, prin apel nominal, după ordinul alfabetic, unul după altul va fi chemat de către unul din secretari. Deputatul, chemat, sculându-se atunci de pe scaunul său și apropiindu-se de birou va rosti în glas mare: „votez și sub-scriu pentru... (cutare)”. După ce va sub-scrie numele candidatului său în rubrica respectivă, deputatul se va întoarce la locul său și va fi înlocuit prin deputatul ce-l urmează în apelul nominal.

10. După săvârșirea votărei, scrutații vor număra voturile dobândite de fiecare candidat și Președintele va vesti Adunării rezultatul. Acel ce va fi dobândit mai multe voturi peste majoritatea absolută, adică peste jumătate și unul din numărul deputaților votați, va fi domnul ales.

11. Dacă la această votare nici unul din candidați nu va fi dobândit majoritatea absolută, atunci se va proceda la un al doilea vot, asemenea public și deschis, întocmind după procedura descrisă la [articolul] 9.

12. Dacă și după o a doua votare publică și deschisă, tot nici unul din candidați nu va fi dobândit majoritatea absolută, atunci se va proceda la balotație cu bile albe și negre, și anume îndeosebi pentru fiecare din candidații ce vor fi avut voturi pentru domnie, începând de la cel care va fi avut cele mai puține glasuri, și sfârșind cu acel care va fi adunat mai multe voturi.

13. În timpul balotației, toți deputații se vor ține fiecare la locurile lor, nesculindu-se decât unul după altul, în urma apelului nominal, spre a lua parte la balotație.

14. La sfârșitul fiecărei balotații pentru fiecare candidat, scrutații vor număra în iveală numărul bilelor albe și negre și Președintele va vesti Adunării rezultatul, înscriindu-se acesta în tabloul anume pregătit și adevărându-se de întregul birou și de scrutații. Acela din toți candidații care va fi dobândit cel mai mare număr de bile albe peste majoritatea absolută, va fi alesul domn.

15. Dacă, după săvârșirea balotației tuturor candidaților ce vor fi avut voturi la înțlia și a doua votare publică, doi sau trei candidați, cari la balotație ar fi adunat cele mai multe bile albe, vor avea un număr egal de bile, atunci se va proceda la o a doua balotație între acești singuri candidați, trăgându-se, la caz de a fi trei sau patru, în sorți numele aceluia care va trebui mai întâiu să se baloteze cu ceilalți. Acela care, în urma acestei balotații, va aduna numărul cel mai mare de bile albe, va fi definitivul domn ales.

16. La votul public și deschis, nici un candidat nu poate vota pentru sine. Asemenea el se va abține de la balotație, când numele său va fi supus acestei operații.

17. Balotația sfârșită și rezultatul anunțat Adunării, Președintele Adunării va sub-scrie de îndată procesul verbal împreună cu secretarii și scrutații. Tot atunci, Adunarea va păși la sub-scrierea a două acte de mai înainte pregătite (lăsându-se numai numele domnului în alb). Întîiul act va constata alegerea de domn făcută în persoana... (cutare); al doilea act va fi notificația din partea Adunării Generale a Moldovei către Maiestatea Sa Imperială Sultanul a alegerii de domn, și cerind investitura, în conformitate cu articolul 12 din Convenția din 7 (19) august 1858. O a treia împărțire sub-scrisă de Președinte și de secretari se va face Locotenentului princiar, despre alegerea domnului, și făcându-se invitație ca de îndată să-l predea frînelor ocîrmuirii. Aceste trei acturi sub-scrindu-se, Președintele cu toată Adunarea, sculându-se în picioare, va proclama în glas mare pe alesul domn al Țării Moldovei.

18. Dacă domnul ales va fi față în Adunare, el va fi invitat de către Președinte ca să se sue la tribună și, în fața Adunării și a țării, să facă jurămîntul cuvenit. Dacă alesul nu va fi față, se va numi de îndată o deputație, compusă de doisprezece membri ai Adunării, spre a aduce pe Domnul ales în sinul Camerei. Domnul se va sui la tribună și, înfățișându-i-se Crucea și Evanghelia, va face în glas mare următorul jurămint:

„Jur în numele Prea Sfințit Treimi și în fața Țării mele, că voi păzi cu sfințenie drepturile și interesele patriei că voi fi credincios Constituției în textul și spiritul ei, că în toată domnia mea voi priveghia la respectarea legilor pentru toți și în toate, uitînd toată prigonirea și toată ura, iubind deopotrivă pe cei ce m-au iubit și pe cei ce m-au urit, neavînd înaintea ochilor mei decât binele și fericirea nației române. Așa Dumnezeu și compatrioții mei să-mi fie întru ajutor!”

19. După aceasta, Președintele va înmîna domnului tustrele aceste citate la articolul 17 și va declara ședința rădicată.

20. Ușile se vor deschide și domnul, urmat de membrii Adunării Generale, va intra în sala Tronului unde, suindu-se pe tron, va primi guvernămîntul din minile Comisiei Interimare, ale căreia puteri în acest minut vor conțeni. Miniștrii vor face raporturile lor domnului și ordonanțele militare de toată arma i se vor înfățișa.

21. În minutul suirii pe tron, o salvă de artilerie de 101 tunuri și clopotele de la toate bisericile vor

vesti Capitalii instalarea Domnului Stăpînitor al Țării Moldovei.

22. Aceste Instrucții se vor împărții de îndată Locotenentului Princiar, pentru ca în timpul cuvenit să reguleze localitatea cuvenită și celelalte serbări publice pentru întronarea domnului, conformându-se întru aceasta la vechile datine însemnate în arhivele și în istoria țării.

Petițiunea d-lui Mihail Kogălniceanu către Adunarea Electivă a Moldovei, din 3/15 ianuarie 1859:

Onorabilei Adunării Generale a Moldovei. În memorabila zi din 7 octombrie 1857, subscrise, ca deputat al proprietarilor mari al ținutului Dorohoiu, în sinul Adunării ad-hoc, convocată în puterea Tractatului de Paris, spre a rosti dorințele nației române, am avut onoarea de a face o propunere care cu entuziasm s-a adoptat de întreaga Adunare, afară de două glasuri, care apoi, două zile în urmă, s-a acclamat în unanimitate de Adunarea din țara suroră, și în sfîrșit, s-a salutată de întreaga nație ca marea, vecinica și mintuitoarea dorință a neamului nostru: — Unirea Principatelor Române sub un principe străin. Între puternicele argumente ce sprijineau așa propunere, prefăcută apoi în dorință națională, figurau următoarele considerente:

Luînd în privire că dorința cea mai mare, cea mai generală, cea hrănită de toate generațiile trecute, așa care este sufletul generației actuale, așa care, împlinită, va face fericirea generațiilor viitoare, este Unirea Principatelor într-un singur Stat, o unire care este firească, legiuită și neapărată, pentru că, în Moldova și în Valahia, sintem același popor omogen, identic ca nici unul altul, pentru că avem același început, aceleași nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași civilizație, aceleași instituții, aceleași legi și obiceiuri, aceleași temeri și aceleași speranțe, aceleași trebuințe de îndestulată, aceleași hotare de păzit, aceleași dureri în trecut, aceiași viitor de asigurat și, în sfîrșit, aceleași misie de împlinit: — Luînd însă în privire că, pentru ca Unirea Principatelor să producă tot binele ce se așteaptă și în lăuntru și în afară, este trebuință de a se institui un guvern tare, stabil, respectat în lăuntru de toți, și sprijinit în afară de marea familie a Caselor domnitoare; că un asemenea guvern nu-l poate da regimul vîtos al domniilor electiv și schimbătoare, cari, istoria este martură, n-au produs decât anarhie prin rivalitățile și ambițiile deșilor și multilor aspiranți, slăbiciune și corupție prin abuzurile și nepotismul lor; — Luînd în privire că Principa-

tele sînt însetate de legalitate, de stabilitate și de dignitate națională vînd a trăi cu însăși viața lor, și că acestea nu se pot dobîndi decît pînă-du-se în capul Principatelor Unite un prinț străin, ales dintre dinastiile domnitoare ale Europei, afară de acele ale Staturilor vecine, spre a nu motiva straine înfrîngeri.

Argumentele mai sus citate, departe de a slăbi de la 7 octombrie 1857 încoace, n-au făcut decît a se întări. Abuzurile guvernămintelor efemere sub cari am trecut, toată activitatea țării întrebunătățită în simple cesii de persoane, rivalitățile și ambițiile desilor și mulților aspirații de domnie, cari obosec țara și corup nația de mai mult de doi ani de zile: — toate acestea dovedesc că singurul chip de mîntuire pentru neamul și patria noastră stă în realizarea dorințelor formulate de ambele țări surori în zilele memorabile din 7 și 9 octombrie 1857. Europa a putut să nu ne înscuțineze aceste dorințe, însă ea nu a putut să nimenicască convicțiile noastre și aspirațiile noastre. Cu această rezervă, Puterile garante, cel puțin în majoritate, au subscris Convenția din 7 (19) august 1858; cu această rezervă, și românii au primit-o ca țelul final, cu toate restricțiile ei: Convenția totuși ne recunoaște și ne-o și promite împlinirea marelui dorințe: Unirea Principatelor. Vînd dar a rămînea consecvent cu mine însumi, și nevoind nici măcar indirect a dezice ceea ce odădat am zis cu atîta solemnitate, viu dar a ruga pe onorabila Adunare ca să binevoiască a mă șterge din lista candidaților la domnie.

(Subscris) Mihail Kogălniceanu

Propunerea prezentată Adunării Elective a Moldovei de către cinci deputați în 4/16 ianuarie 1859:

Astăzi, 1859 ianuarie în 3 zile. Adunarea ad-hoc trecută, întrunită în virtutea Tratatului de Paris a proclamat în unanimitate, fără două voturi, Unirea Moldovei și a Valahiei sub un principat străin. Mandatul acestei Adunări a fost înscris întreg în marelui act internațional de la 30 martie 1856, care-l dăduse mîna de a formula dorințele țării, și cînd celele noastre electorale, cele mai largi și mai independente ce auvserăm pînă atunci, cînd ele au numit deputații, cari au avut onoarea de a compune acea Adunare, fiecare alegător știa care este fapta importantă, ce era să îndeplinească mandatarii lor. Aceleași simțămînte însușeau pe frații noștri de peste Milcov. Însă, și amîndouă Adunările nu au greșit întru nimica în împlinirea datoriei lor, și fiecare din noi își aduce încă aminte cu ce entuziasm din amîndouă părțile s-a aclamat Unirea ambelor țări. Adunarea a făcut dar cunoscut în adevăr înțila treburîntă, dorința cea

mal mare a nației române, și aceasta cu acea putere ce dă todeauna întrebunțarea legală a unui drept recunoscut solemn.

Departa de a clătina fundamentele acestui drept, cele din urmă Conferințe nu au făcut alta decît a le da o nouă consacrare. Nici una dintre Puterile Europei, nici măcar acele mai puțin favorabile cauzelor noastre, nu au căutat să revie asupra marilor principii, statornicite într-un chip irevocabil prin Tratatul de Paris. Dreptul nostru, ca și voturile noastre de atunci, au rămas neatinse, și dacă întreaga realizare a celei mai scumpe a noastre dorințe a fost înfrîntă, aceasta este numai din cauza unor considerații de interesuri speciale sau unor temeri himerice. Încă și aceasta, mulțimă intervenției Puterilor amice, o putere fatală a silit a ni se da în faptă mai toate cele ce ceream: Unite de legislație, de finanțe, de armie, de justiție, fuzia amînduror Adunărilor într-un Comitet Central, și într-un oraș care este destinat de Providență, prin poziția sa particulară, a servi de legămînt între noi. Într-un cuvînt, noi putem zice că s-au așezat toate bazele noului edificiu al viitorului nostru și că pe frontonul său însuși este înscris numele destinat a uni de acum înainte amîndouă țările. Nimic nu lipsa decît înconorarea marelui edificiu, adică unitatea Guvernămintului, cînd înimicli noștri au triumfat, și edificiu a rămas nesfîrșit.

Însă un popor care suferă de secol, un popor a cărui desădădăre au deveni cu atît mai mare, cu cît speranțele sale au fost vii, un popor care așteaptă, care vîoște regenerarea sa, acel popor ar trebui să știe să facă și el ceva pentru sine. Pîind supremul țel al tuturor aspirațiilor nu departe de mîna noastră, Europa pare că a voit a ne zice să facem o de pe urmă cercare. Ar trebui să justificăm astăzi speranța amicilor noștri, și această Adunare, arătîndu-se fiica demnă a aceleia care a precedat-o, ar trebui să se întruinească toate forțele sale, pentru a așeza pe culmea monumentului cheia cea puternică, care va face edificiu nedestruibil. Dar nevoind, mai înainte de timp, a arunca patria, care a suferit atîta, într-o soartă întîmplătoare noi ne mîrginim în acest moment a propune ca un vot foarte lămurit, foarte unanim, să facă cunoscut țării și Europei că noi persistăm a voi Unirea sub un principat străin. Să ultim, pentru un moment măcar împerecherele dintre noi; să cugetăm la frații noștri din Tara-Muntească, cu cari nu ar trebui să facem decît o singură nație, după cum nu avem decît aceeași limbă, aceeași religie, același interes, și să rostim dorința ca, cît se va putea mai curînd noi și însemnătorul nume al patriei noastre de Principate-Unite să se transforme într-un fapt definitiv, irevocabil.

Dacă oarecari spirite sperioase vor veni și vor zice că o astfel de manifestare este cel puțin zadarnică, noi le vom răspunde că nicodată reprezentanții poporului nu fac în zadar

cunoscute treburîntele și dorințele nației. Afară de aceasta, noi avem să numim un domn, și cu dînsul va naște Comitetul Central din Focșani. Să știe dar domnul și Comitetul dinaintea cări sînt vîoțele acestei Adunări. Să nu uite domnul nicodată, să nu uite că, ales de deputații nației, pentru că totul nu era încă pregătît pentru a se face Unirea, el trebuie să considere că cea mai sacră a sa datorie a grăbi făptuirea acestei uniri, pentru a se justifica speranțele noastre și pentru ca ziua cea mai frumoasă a domniei sale să fie aceea cînd se va scorbii de pe tron, după ce va fi pus cea de pe urmă piatră pe edificiu. Totodată, să nu piardă din vedere nici un minut Comitetul Central, carele cel înțila va avea fericirea a lucra în comun cu frații noștri de peste Milcov, că el are, mai mult decît oricare din nouă noastre instituții, mîna de a pregăti fuzia și de a funda unitatea României. Așadar subscriși au onoare a propune Adunării următoarele propuneri:

1. Înainte de a proceda la o deliberare privitoare la aplicația Convenției din 7 (19) August, Adunarea declară că cea înțila treburîntă, după cum și dorința cea mai aprinsă a poporului întreg, este tot Unirea Principatelor Moldovei și a Valahiei sub guvernămintul unui principe străin.

2. Afară de aceasta, Adunarea declară că domnul ce este a se alege și Comitetul Central vor fi meritat bine de patrie, dacă vor întruni silințele lor pentru a asigura această Unire în cel mai scurt timp.

(Subscriși): M. Kogălniceanu, I. Iacovaki, I. Gane, D. Sc. Miculescu, C. Gr. Ghika

Amendamentul la propunerea de mai sus, prezentat Adunării Elective a Moldovei în 4/16 ianuarie 1859:

În privirea petiției ce s-a cetit dinaintea Adunării, subsemnații propun un vot de recunoștință Puterilor ce au subscris Tratatul de Paris pentru recunoașterea și garantarea drepturilor noastre întemelte pe Capitulații, adăugînd că, cu cea mai sacră și vie părere de rău, au văzut că cea mai unanimă dorință a nației române din ambele Principate, adică Unirea Moldovei și a Valahiei într-un singur stat sub un principat străin, a rămas neîmplinită. Totuși nația română prețuește în Constituția dată Principatelor elementele ce întesc la realizarea dorințelor rostite de către Adunările țării lor surori la 1857.

(Subscriși): M. Kostaki, C. Rolla, V. Alecsandri, L. Rosetti, C. Hurmuzaki, N. Pisoski, C. Miculescu, L. Catargiu, A. Moruzi, G. Cucureanu, P. Rosetti, A. Cuza, G. Iamandi.

O SINGURĂ ȚARĂ —

UN SINGUR DOMNITOR

APOSTOL STAN

Ales în Moldova, la 5 ianuarie 1859, în împrejurările pe care documentele publicate în acest număr le relevă, Cuza vodă a intrat imediat în centrul atenției partidei naționale din Țara Românească, antrenată în acel moment într-o intensă luptă pentru constituirea Adunării Elective, ce urma să desemneze pe viitorul domn. În ideea alegerii lui și ca domn al acesteia, era firesc ca partizanii Unirii să acorde atenția popularizării domnitorului moldovean.

„Triumful voci naționale“

Chiar a doua zi după memorandumul eveniment de la Iași, la 6 ianuarie 1859, foaia liberal-radicală **Românul** a prezentat cititorilor săi o scurtă biografie a domnitorului Cuza.

Peste două zile, un alt organ de informare, **Naționalul** lui Vasile Boerescu, a publicat și el o serie de date și fapte din viața domnitorului. Portretul spiritual, moral și politic al lui Cuza a fost completat apoi pe măsură ce campania politică pentru formarea Adunării Elective s-a intensificat.

G. Sion, unul dintre liderii unioniști moldoveni, a desfășurat în Țara Românească o vie campanie în sprijinul popularizării noului domn. La 15 ianuarie 1859, el a publicat în **Românul** un articol despre activitatea desfășurată de Cuza în 1848, relevând cu același prilej conduita politică a lui Cuza față de Vogoride, răsunetul pe care l-a avut în cercurile politice unioniste denunțul ingerințelor, presiunilor și arbitrarului autorităților căimăcămești ce urmăreau falsificarea voinței naționale. El arăta, totodată, că, în calitate de pircălab de Galați,

Cuza „a fost unul dintre acei care au susținut cu tărie drepturile nației“. Partizanii Unirii urmăreau astfel să realizeze în jurul ideii alegerii lui Cuza și ca domn al Țării Românești, toate cercurile politice și păturile sociale ale țării.

Alături de meritele lui Cuza erau relevate și calitățile sale. „Crescut în ideile secolului, scria **Naționalul**, și totdeauna rîzător de prejudeciile vanitoase, s-a produs în lume ca june inteligent, ca om drept, ca funcționar onorabil, ca patriot zelos, ca valer dezinteresat, ca român“. Aceste însușiri erau ilustrate și de faptul că în posturile încredințate — printre care acelea de președinte de tribunal, director al Departamentului din Lăuntru, pircălab de Galați și locțiitor de „cap al oștirii“ — Cuza demonstrase o reală capacitate, energie și probitate, ceea ce i-a adus o mare popularitate.

Înălțarea lui pe tronul lui Ștefan cel Mare reprezenta „triumful voci naționale“. Națiunea l-a numit domn, conștientă că și încredința soarta unui om însușit de imperatiile progresului, de ideea de a dezvolta „autonomia și libertățile țarei“. Fiind un „radical unionist“, un „sincer amic al Unirei“, ideal pe care românii erau datori să-l urmărească cu tenacitate, Cuza personifica principiul de unitate statală și demnitate națională. Tronul pe care fusese înălțat Cuza devenise „tronul națiunii“.

Prezentat astfel, în lumina meritorilor și însușirilor sale, numele lui Cuza a devenit un simbol. **Românul** a publicat în coloanele sale decretul prin care noul domn anunța preluarea funcției de șef al statului, document semnificativ, printre altele, prin profesia de credință și prin concepția de guvernare pe care o anunța. Actul amintit a fost însoțit, în coloanele aceluiași periodic, de alocuțiunea rostită de M. Kogălniceanu în Adunarea Electivă de la Iași, la 5 ianuarie 1859, pe care o publicăm în acest număr.

Referindu-se la actul istoric al moldovenilor, C.A. Rosetti demonstra că, prin existența

unei Adunări Elective animată de ideile progresului, dar îndeosebi prin prezența în fruntea statului a unui „domn bun”, adică a unei moderne, Moldova era pregătită să treacă la înfăptuirea reformelor menite a integra cele două principate. Oamenii politici din Țara Românească erau invitați să dovedească aceeași orientare politică în desemnarea Adunării Elective și alegerea șefului statului. Dacă ei — spunea C.A. Rosetti — vor forma o adunare cu o majoritate contrară „ideilor de progres ale Adunării românilor moldoveni și, prin urmare, un domn contrariu ideilor domnului din Moldova”, însuși idealul unității era compromis. Căci domnitorul era o expresie a Adunării, fiul ei autentic, care nu putea să fie decât ceea ce erau „părinții săi”, adică deputații. În lumina realităților din Moldova, alegătorii din Țara Românească erau chemați să dovedească aceeași mare răspundere în momentul prezentării la urne. Fiecare alegător — aprecia C.A. Rosetti — putea, prin votul său, să ucidă „amândouă Principatele”, în caz că opțiunea lui s-ar fi deosebit de aceea a românilor moldoveni.

Moldovenii au sprijinit — la rîndul lor — prin toate mijloacele propagandă desfășurată de forțele unioniste în favoarea dublei alegeri a lui Cuza. La 13 ianuarie 1859, în **Steaua Dunării** a apărut un articol în care s-a subliniat solidaritatea și coeziunea ce trebuia să existe între forțele unioniste din ambele principate. „Legămîntele ce ne leagă împreună sunt așa de strîne, ele stabilesc între ambele țări o solidaritate atât de absolută”, încît „nedreptățile flagrante la cari sunt supuși frații noștri de dincolo” afectează „viitorul vieții noastre constituționale” în ansamblu. Adunarea Electivă de la Iași, dar mai ales domnitorul însuși, nu trebuiau să-și mărginească preocupările doar la Moldova, „căci nu mai sunt două țări, ci o țară singură”.

C.A. Rosetti a subliniat din nou, la 20 ianuarie 1859, că alegerea domnitorului era o problemă de interes național, cu atât mai mult, cu cît el nu mai putea fi, ca în trecut, „un stăpîn”, ci un simplu funcțio-

nar numit de națiune cu scopul „de a pune în lucrare decretalele ei”.

Îndemnuri pentru dubla alegere

Ideea găsirii unui element politic unificator, capabil să biruie divergențele dintre deputații diferitelor partide, s-a impus astfel treptat. Îndoita alegere era sugerată cititorilor de însăși titulatura adoptată de Cuza, care-și semna decretale ca domn al Moldovei, dar în numele Principatelor Unite. Unele din actele cu titulatura menționată erau publicate și în presa bucureșteană. Alte articole, inserate mai ales în **Românul** și semnate de G. Sion sau de C.A. Rosetti, precum și pasaje reproduse în același periodic, după **Steaua Dunării**, sugerau și ele îndoita alegere. Popularizarea acestei idei s-a făcut și în mod direct. La 14 ianuarie 1859, Gr. M. Sturza scria în **Steaua Dunării** că cercurile unioniste moldovene discutaseră chiar înainte de alegerea, la 5 ianuarie, a lui Cuza, posibilitatea proclamării Unirii prin instituirea la Focșani a unui guvern comun ambelor principate. Deputații conservatori se opuseră atunci unui asemenea plan, considerîndu-l revoluționar. Propuseseră, în schimb, lui Cuza ca, după desemnarea lui ca domn al Moldovei, să acționeze „spre a fi ales Măria Sa și în Valahia”.

Dorința moldovenilor și mîntenilor de a se uni într-un singur stat, de a alege un singur domnitor s-a manifestat limpede și cu prilejul banchetului organizat de bucureșteni, la 17 ianuarie 1859, în onoarea „întîiului prinț al Principatelor Unite”, la care au participat și reprezentanți ai partidei unioniste moldovene. Rememorînd sentimentele profunde de unitate ce animaseră festivitatea, ziarul **Românul** sublinia că ar fi fost de dorit să asiste la o asemenea manifestație și agenții acelor puteri străine care pusese la îndoială „cîrința Principatelor de a se contopi”.

Și de această dată ideea dublei alegeri, a unei singure domnii pentru ambele principate, era sugerată mai ales din sublinierea că participanții

la banchetul amintit se desprăseră „cu lacrimi în ochi și cu credință în inimă”. Aluzia la o îndoită alegere era întărită și de un fragment dintr-un articol publicat în **Le Constitutionnel** și reprodus în **Românul**, tot la 17 ianuarie 1859. După ce se sublinia aprecierea dată în Franța alegerii lui Cuza, socotită un succes al partidei unioniste, se releva pasajul ce aprecia că organizarea unitară a Principatelor — atât de mult apărută de diplomația lui Napoleon III — depindea în acel moment de români, de felul cum vor ști ei să folosească prevederile Convenției. Comentariul acesta putea fi socotit ca un îndemn spre acțiune politică în sens unionist.

În dimineața deschiderii Adunării Elective, la 22 ianuarie 1859, **Românul** publica un articol ce putea fi interpretat de opinia publică ca semnal al unor evenimente deosebite. Afîrmîndu-se că prin Convenție, națiunea română dobîndise consacrarea drepturilor ei de autonomie, se demonstra că deputații erau datori să se exprime în deplină libertate, fără teama că acțiunile lor vor fi reprimite de forțe externe. O asemenea afirmație era o aluzie la hotărîrea unor deputați de a vota în spirit unionist, adică pentru o îndoită alegere? De bună seamă, căci numai un asemenea act putea provoca teama de o intervenție străină. Două zile mai tîrziu, la 24 ianuarie 1859, în același organ de presă apărea un articol în care problema îndoitei alegeri era pusă direct.

Alexandru Ioan Cuza, propus de partida națională candidat și la tronul vechilor Basarabi, s-a bucurat de adeziunea deplină a maselor populare, numele său devenind repede cunoscut nu numai de către deputații din Adunarea Electivă, care i-au dat votul în unanimitate, ci și de cercurile largi ale opiniei publice din Țara Românească. Manifestîndu-și imensa bucurie la vestea îndoitei alegeri, masele populare din București l-au aclamat ca pe un domnitor nou, al unei singure țări, chemat să inaugureze o epocă de mari reforme, de afirmare a unității naționale și întărire a independenței patriei.

¹ Vezi *Magazin istoric*, nr. 7/1975.

„Pe teritoriul de astăzi al României s-au succedat, de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, ordindurile sociale cunoscute pe plan universal, acumulându-se o bogată civilizație materială și spirituală. O importanță deosebită a avut organizarea statală traco-dacică, ce a atins punctul culminant în perioada regatului lui Burebista și al lui Decebal”.

(Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaltare a României spre comunism)

NEAMURI ȘI TRIBURI TRACICE

DUMITRU BERCIU

Între 4 și 10 septembrie 1976 va avea loc la București al II-lea Congres internațional de tracologie, ale cărui lucrări se vor desfășura sub înaltul patronaj al Președintelui Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Tematica elaborată pentru Congres prevede o variată gamă de probleme, pornind de la formarea substratului trac și ajungând pînă în secolul VII, cînd poporul român se constituie în structura sa fundamentală, ca popor romanic, înainte de pătrunderea vechilor slavi.

În timpînarea Congresului, revista Magazin istoric își propune să prezinte, începînd cu acest număr, alături de alte aspecte majore ale vechii lumi și civilizației tracice, care a înflorit cîndva pe aceste meleaguri, și un dicționar istoric consacrat atît triburilor tracilor, cît și unora din triburile înrudite îndeaproape cu aceștia. Cititorii vor avea astfel prilejul să-și facă o imagine mai cuprinzătoare asupra lumii tracice, în special în ceea ce privește vatra de formare, răspîndirea, organizarea socială și politică, precum și raporturile cu alte neamuri, cu lumea mediteraneană și din Asia Mică, cu civilizația și arta persană, greacă, celtică, macedoneană și romană.

Rolul și importanța tracilor în istoria poporului român și în istoria civilizației au fost subliniate în repetate rînduri de mulți erudiți. Însuși cel ce e socotit drept primul învățat istoric, părintele istoriei, Herodot, a fost cel dintîi care a atras atenția asupra lumii tracice, el fiind totodată și unul dintre primii istorici greci care ne-au lăsat știri foarte prețioase referitoare la traci și la unele din triburile lor. Herodot afirma în Istoriile sale (V, 3) că „Neamul tracilor este cel mai numeros din lume, după acel al inzilor. Dacă ar avea un singur cîrmuitor sau dacă tracii s-ar înțelege între ei, el ar fi de nebiruit și cu mult mai puternic decît toate neamurile, după socotința mea. Dar acest lucru este cu neputință și niciodată nu se va înfăptui. De aceea sînt aceștia slabi. Tracii au mai multe nume după regiuni, dar obiceiurile sînt cam aceleași la toți, afară de geți, trausi și de acei care locuiesc la nord de creștoni”.

Știrile lui Herodot referitoare la traci sînt inegale ca valoare. Cele cu privire la neamurile tracice cuprinse între Dunăre și Marea Egee corespund mai mult realității etnografice și etnice din sec. V î.e.n. Despre lumea tracică de la nord de Istru, Herodot avea însă informații cu totul vagi, din care cauză însăși aria de răspîndire a neamurilor, respectiv a triburilor tracice, era micșorată, întrucît, potrivit concepției herodoteice, tracii nu ar fi locuit în Carpați și la nord de Dunăre. Dar chiar din știrile lui Herodot putem deduce, indirect, că tracii au locuit în regiunea Carpaților. Astfel, istoricul grec arată că agatirșii, stabiliți într-un ținut prin care trecea riul Maris (hidronim de origine certă traco-dacă, perpetuat pînă în zilele noastre prin forma românească Mureș), aveau obiceiuri apropiate de acelea ale tracilor (IV, 104). În privința agatirșilor, problema etnicității lor nu a putut fi rezolvată încă definitiv. De aceea nici nu au fost incluși în dicționarul triburilor tracice care se deschide cu acest număr. În orice caz, fie că agatirșii amintiți de Herodot erau iranieni, fie că erau traci — așa cum credem noi — ei locuiau într-un ținut tracic, pe care, sub o formă ocolită, îl bănuia însuși Herodot. Acesta menționează pentru

NEAMURI ȘI TRIBURI TRACICE

agrians
albocensi
aletoi
ansamensi
appiarensi
apuli
apsinthioi
arsietai
artaci
asti
ausdecensi (usdecensi)
bebrici
beni
berecynti
bessi
bettegeri
biefi
bisalti
bistoni
bitini
bottilai
brianti (prianti?)
brigi
brisi
buri (buridavensi)
caeni
carpi

carpiani
carpodaci
ceiagesi
celegerri
ciconi
coilaletae
coralli
corpili
costoboci
cotensi
crestoni
crobizi
crusaci
daci (v. geto-daci)
dantheleti
darsi (darsai)
derroni
digerri
dimensi
diobessi
diol
dolonsi (dolongi)
droși
drugerri
edoni
geți (getae, v. geto-daci)
harpi
hypsalti

lai
maedobithyni
moesi (mysi)
mygdoni
napel
nipsaloi (tranipsioi)
obulensi
odomanti
odrisi (odrysi)
oinensi
oltensi
olizoni
orresci
paiopli
paiti
panaiol
piarensi
piefigi
plengeti
plieri
pirogeri
pliaști
potulatenși
pradavensi
ratacensi (racatensi)
rondaloi
saboci
saci
sapei
sargeti
satri
serdi
siensi
sindi
singi
sithoni
suci
terizi
thunati
tilati
tini
trausi
treri
tribali
tynteni
tyrageti
uti
zaieli
zbaleoni
zerani

prima dată pe strămoșii noștri, geții, de neam tracic, dar diferențiați oarecum de masa mare a tracilor, prin vitejia lor, spiritul de dreptate și credință în nemurire.

Din punct de vedere cronologic, prezentarea ce se deschide acum va cuprinde perioada de cind apar în lumina istoriei primele triburi sau neamuri tractice¹ și geto-dace și pînă la includerea lor în procesul romanizării, în anumite regiuni, sau în acela al elenismului, în altele. Vor fi menționate cu deosebire triburile care au jucat un rol istoric mai important, fie din punct de vedere cultural-artistic, fie politic, militar, economic sau religios. Desigur, nu vor fi trecute cu vederea personalități istorice ca Teres sau Sitalkes și mai ales Burebista și Decebal. Se va sublinia, de asemenea, procesul înjghebării unor formațiuni statale, a căror tradiție avea să dăinuiască îndelung, cum a fost aceea a regatului lui Burebista. De altfel, în aproape nouă ani, revista Magazin istoric a consemnat în repetate rinduri aspecte semnificative din istoria tracilor,

1 În imaginea de sus: Cavalerul trac, după o sculptură în marmură, descoperită la Tomis, Constanța.

tratind pe larg, în aproximativ 40 articole, neamuri, personalități, ca și alte aspecte ale civilizației lor materiale și spirituale.

Unele triburi vor fi doar menționate, întrucât deocamdată ne lipsesc izvoarele. Documentarea este inegală, lacunară. Asumându-și răspunderea părerilor formulate, autorii prezentărilor din acest Dicționar istoric vor apela la toate categoriile de izvoare, istorico-literare, epigrafice, onomastice etc., arheologia și numismatica ocupind, fără îndoială, un loc de seamă. Atunci când vor lipsi alte surse, vor recurge și la cele epic-narative. În legătură cu credințele, obiceiurile, se vor scoate în evidență doar acelea care au un temel documentar sau își găsesc o corespondență în folclorul și etnografia poporului român sau ale altor popoare din Europa sud-estică. Nu va fi neglijată, evident, nici continuitatea fondului tracic în cadrul Imperiului roman, romano-bizantin și apoi bizantin, cit și în aria mai vastă a ceea ce noi am numit Dacoromania, concepută ca o realitate istorică, etnică și geografică. În felul acesta, ca și în altelealte alte privințe, Magazin istoric pune la îndemina publicului larg o informație sistematizată și adusă la zi.

Se știe că viața lumii tracice răzbate și în poemele homerice. Astfel, în Iliada se vorbește despre regele Rhesos al tracilor, care avea cai „mai luți ca vintul”. Luptătorii traci din jurul Troiei, care se aflau acolo ca aliați al trolenilor, aveau cele mai strălucitoare arme și podoabe de aur și argint. Marea noastră istoric și arheolog Vasile Pârvan, creatorul arheologiei moderne românești, a fost primul care a comparat superioara civilizație tracică din mileniul II î.e.n. cu cea miceniană și cu cea cîntată de Homer. De altfel, religia și mitologia greacă au moștenit multe elemente din credințele, divinitățile și temele mitologice tracice. În arta și în folclorul românesc răzbat, de asemenea, ecouri ale milenarelor moșteniri tracice, după cum întîlnim și la alte popoare ale Europei de sud-est moșteniri ale fondului străvechi comun, indo-european și tracic. De fapt, acest fond comun constituie — cum spunea Nicolae Iorga — legătura ce s-a perpetuat, de veacuri și milenii, între poporul român, descendent din traco-geto-daci și din romani, și celelalte popoare ale sud-estului european.

Problemele de tracologie sînt multe și complexe. Se înțelege, că nu toate au putut fi soluționate pînă în prezent. Unele dintre ele vor fi puse în dezbatere cu ocazia lucrărilor Congresului de tracologie amintit mai sus. De exemplu, sînt încă discuții în legătură cu impresionantul număr de triburi și neamuri pe care l-a cunoscut marea lume a tracilor. Unii istorici se opresc la un număr de 90 triburi, alții la 96, iar alții ajung chiar la 150.

Cele mai multe dintre aceste neamuri și triburi cuprinse în lista alăturată vor fi comentate în cadrul Dicționarului istoric, ce debutează cu „cel mai vitej și mai drept dîntre traci”: geto-dacii. Această listă neavînd pretenția să fie completă, orice adaos din partea specialiștilor din țară sau de peste hotare, va fi, desigur, binevenit.

Geto-dacii

Sînt una și aceeași populație, considerată de lumea antică ramura nordică a marelui neam al tracilor, care locuia pe actualul teritoriu al României. Denumirea de geți, folosită cu predilecție de scriitorii greci, desemnează în ansamblu populația geto-dacilor, dar are în vedere mai ales triburile și uniunile de triburi de pe malurile Istrului, de la Carpați și pînă la Balcani. Cealaltă denumire, de daci, preferată de autorii latini, se referă în special la populația din regiunile intracarpatică și de vest ale Daciei.

Vorbînd despre marea expediție a lui Darius împotriva sciților, Herodot² (Istorii, IV, 90-94) spune că regele perșilor, înainte de a ajunge la Istru, „birui mai întîi pe geți”. Aceștia se cred nemuritori și sînt cei mai viteji și mai drepti dîntre traci. Pentru aceeași

perioadă se mai întîlnesc unele știri succinte și generale la Hecateu, Sofocle și Tucicide (Istorii, II, 96, 1). Izvoarele îi pomenesc mai frecvent pe geto-daci începînd cu a doua jumătate a sec. IV. î.e.n. Istoricul roman Trogus Pompeius (la Iustin, Istoria lui Filip, IX, 2) vorbește de un rex histrianorum, probabil un conducător al geților de la Dunărea de Jos. În anul 335 î.e.n., Alexandru cel Mare, după cum ne povestește istoricul grec Arian (Expediția lui Alexandru, I, 5), ajungînd la Dunăre, întîmpină rezistența geților din stînga fluviului. O puternică forță getică avea să distrugă armata macedoneană și pe comandantul ei Zopyrion în anul 326 î.e.n., undeva în zona gurilor Dunării, la întoarcerea acestuia din expediția contra sciților (Trogus Pompeius, la Iustin: Istoria lui Filip, XII, 2, 16 și Curtius Rufus, Istoria lui Alexandru cel Mare, X, 1, 44).

Pe la 300 î.e.n. îi întîlnim pe geții din cîmpia munteană uniți într-o mare și puternică uniune de triburi. Scriitorul antic Diodor din Sicilia (Biblioteca istorică, XXI,

¹ Vezi Magazin istoric, nr. 5 și 9/1967; 7-8/1968; 4 și 9/1969; 2 și 12/1970; 6/1971; 6, 8 și 10/1972; 10/1973; 2 și 10/1974; 6/1975 etc.

² Indicațiile scriitorilor antici folosite în cuprinsul articolelor despre triburile tracice se găsesc pe larg în Izvoare privind Istoria României, vol. I, Ed. Academiei, București, 1964.

11, 12) relatează că geții conduși de regele Dromichete reușesc să înfrângă cele două expediții ale lui Lysimach, intrînd în nord de Dunăre, și să facă prizonieri, mai întîi pe Agatocles, fiul acestuia, apoi pe însuși Lysimach, regele Traciei, care este dus în cetatea Helis, reședința căpeteniei gete, situată undeva în cîmpia Dunării. Plin de înțelepciune și mărinimie, Dromichete cruță viața lui Lysimach, după ce mai înainte l-a încărcat de daruri pe fiul acestuia, și-l eliberează din captivitate. El primește în schimb prietenia regelui trac, teritoriile ocupate și chiar pe fiica acestuia de soție.

Pentru a doua jumătate a sec. III și începutul sec. II î.e.n., două documente epigrafice, descoperite la Histria, atestă prezența la Dunărea de Jos, mai precis prin părțile de sud ale Moldovei și nord-estului Munteniei, a doi regi (basilei) de origine getică, pe nume Zalmodegikos și Rhemaxos. Aproximativ în aceeași vreme, după cum spune Trogus Pompeius (la Iustin, *Istoria lui Filip*, XXXII, 3, 16), regele geto-dac Oroles, ce stăpînea prin părțile Moldovei, poate și în estul Transilvaniei, pedestește pe supușii săi, pentru motivul că nu au luptat cu succes împotriva bastarnilor (neam germanic). De la același scriitor antic mai aflăm că puterea dacilor crește pe vremea regelui Rubobostes.

Secolele I î.e.n. și I e.n. înseamnă, pe plan economic, politic și cultural, apogeul puterii geto-dacilor. Această perioadă este dominată de cei doi mari regi ai Daciei, Burebista și Decebal. Primul, care domnește aproximativ între anii 80-44 î.e.n. este denumit într-o inscripție grecească din Dionysopolis (Balcic) „cel dintîi și cel mai puternic dintre toți regii care au domnit vreodată peste Tracia”. Din informațiile scriitorilor antici Strabon (*Geografia*, VII, 3, 11) — contemporan cu marele rege dac — și Jordanes (*Getica*) rezultă că Burebista a realizat unificarea triburilor geto-dace ajutat de marele preot Deceneu. În jurul anului 60 î.e.n., el distruge puterea celtilor boii, pînă în Slovacia, apoi cucerește orașele grecești de pe coasta de vest și de nord a Mării Negre, de la Apollonia și pînă la Olbia. Într-un timp relativ scurt, cuprins aproximativ între anii 60-48 î.e.n., Burebista reușește să întemeieze un mare regat, care se întindea spre vest și nord-vest pînă la Dunărea de Mijloc și Morava, spre nord pînă la Carpații Păduroși și spre est pînă la Nistru și Marea Neagră, iar spre sud, peste Dobrogea pînă la Balcani. Stăpîn pe o Dacie mare și puternică, Burebista intervine în politica Romei, luînd partea lui Pompei în disputa acestuia cu Cezar. Toate acestea sînt confirmate de relatările lui Strabon: „Ajungînd în fruntea neamului său, getul Burebista l-a înălțat atît de mult prin exerciții, abținere de la vin și ascultare față de porunci, încît, în cîtiva ani, a făcut un stat puternic și a supus geților cea mai mare parte din populațiile vecine. Ba încă a ajuns să fie temut și de romani”. După dispariția de pe arena politică a marelui

rege geto-dac, pe la mijlocul celui de-al șaselea deceniu al sec. I î.e.n. (45-44), izvoarele literare menționează o serie de regi geto-daci, printre care se remarcă Scorilo, Dicomis, Cotiso, Comosicus, Diuras, Diurpaneus și, în Dobrogea, Roles, Dapyx și Zyraxes.

O altă figură proeminentă a geto-dacilor, marele Decebal, care va reface unitatea Daciei, este prezentat de Dio Cassius (*Istoria romană*, LXVII, 6, 1) ca un rege priceput în ale războiului, incusit la faptă, meșter în a întinde curse și viteaz în luptă. Decebal, ultimul rege al Daciei libere, se remarcă în mod deosebit prin războaiele purtate împotriva romanilor, primele confruntări avînd loc în timpul împăratului Domițian. Războaiele daco-romane din anii 101-102 și 105-106, soldate cu înfrîngerea și supunerea geto-dacilor, au însemnat și sfîrșitul lui Decebal, țara sa fiind transformată în provincie romană. În toii luptelor cu romanii, ca și de-a lungul întregii sale existențe, Decebal s-a dovedit un mare conducător, priceput și abil în arta războiului și în politică, rămînd un exemplu măreț de dăruire totală pentru binele și libertatea neamului său.

O imagine mai completă a ceea ce a însemnat istoria și civilizația geto-dacilor în cadrul lumii antice rezultă din cercetările arheologice. Grație acestor investigații se cunosc acum numeroase așezări și cetăți geto-dace. Situate pe terasele riurilor, pe boturi de dealuri și coline subcarpatice, cele mai multe dintre așezări apar ca centre întărite, prevăzute cu șanțuri și valuri de apărare și cu pante abrupte. Uneori valurile sînt întărite cu ziduri de piatră (Cotnari-Moldova), altele cu birne și vălătuci de chirpici ars (Popești-Ilfov, Orbeasca de Sus-Teleorman, Mărgărești și Morungeav-Olt). Printre acestea au fost identificate și unele din dăvaelle lui Ptolemeu: Piroboridava-Poiana, Tamasi-dava-Răcățau și Zargidava-Brad (Moldova), Argedava-Popești (Muntenia), Buridava-Ocnița (Oltenia) și Ziridava-Pecica (Banat).

De la Burebista la Decebal geto-dacii au ridicat, în zonele de dealuri subcarpatice și pe coline de munte, cetăți cu ziduri durate în piatră după moda grecească. Asemenea cetăți au fost identificate și cercetate în munții din zona Orăștiei, la Grădiștea Muncelului, unde se afla Sarmizegetusa, capitala Daciei, Costești, Blidaru și Piatra Roșie, la care se adaugă Piatra Craivi (jud. Alba), Bănița la vest de bazinul Jiului, Tilișca (Sibiu), Polovragi (Oltenia) și Bitca Doamnei (Piatra Neamț). În multe din aceste cetăți s-au ridicat, pe lângă locuințe și ateliere, sanctuare mărețe asemănătoare templelor antice greco-romane.

Cultura geto-dacilor, corespunzătoare celui de-a doua vîrstă a fierului (epoca Latène), cunoaște o evoluție în timp ce poate fi urmărită începînd cu a doua jumătate a sec. V î.e.n. Avînd ca fond principal tradițiile și moștenirile locale anterioare, ea s-a

constituit cu contribuția și a unor elemente de influență grecească și celtică. În sec. III-I î.e.n. și sec. I e.n., cultura geto-dacilor se generalizează, devenind unitară pentru întreaga Dacie. Dintre componentele culturii geto-dacice, ceramica este elementul cel mai răspândit și cel mai caracteristic. Geto-dacii au utilizat ceramica lucrată atât cu mîna, cît și cu roata. Geții din zona Dunării se dovedesc a fi meșteri pricepuți în prelucrarea argintului și în realizarea unor adevărate opere de artă. Tezaurele de obiecte de argint, unelte aurite, descoperite la Agighiol (Dobrogea), Peretu, Găvanu (Muntenia), Craiova (Oltenia), alcătuite din coifuri, vase, piese de harnașament etc., se remarcă prin execuția tehnică și prin ornamentația lor deosebită. În sec. I î.e.n., geto-dacii dovedesc o iscusință deosebită în confecționarea unor obiecte de podoabă și vase-uce lucrate într-un stil propriu, cum sînt ceupele ornamentate, lăncșoarele, fibulele, brățările și alte podoabe din tezaurele de la Sîncrăieni, Cerbăl, Surcea, Șeica Mică (Transilvania), Herăstrău, Merii Goala, Coadă Malului, Poiana Gorj și Țifești din Dacia extracarpatică.

În mod cu totul deosebit, geto-dacii se evidențiază prin monetăriile lor proprii. Ei emit o gamă variată de monede de argint, folosind tehnica grecească și preluind unele prototipuri macedonene. Toate acestea sînt emisiuni ale unor triburi și uniuni de triburi din sec. III-I î.e.n. În vremea lui Burebista se trece la o monetărie unică de tipul denarilor romani republicani.

Numeroase unelte de fier descoperite în așezările și cetățile geto-dacilor sînt o dovadă a nivelului la care se situa meșteșugul prelucrării fierului, tîmplăria, agricultura, cioplitul pietrii, construcția de locuințe ș.a. Tezaurele de monede, obiecte de podoabă și diferite alte produse de factură geto-romană, venite pe calea schimburilor, indică raporturile permanente ale geto-dacilor cu lumea exterioară.

O serie de elemente de cultură geto-dacică continuă să supraviețuiască mult timp după cucerirea Daciei de către romani, atît în cadrul provinciei, cît și în afara acesteia. Ele vor contribui la sinteza culturală daco-romană, servind ca argument de netăgăduit al continuității geto-dacilor pînă la topirea lor în populația romanică de mai târziu.

Constantin PREDĂ

„Daci” în secolul XII

Identificarea diverselor popoare care au trăit în vecinătatea Imperiului bizantin se dovedește anevoiască și azi, în pofida metodelor moderne de investigație. Dificultatea se datorează pe de o parte modului în care înregistrau scriitorii bizantini evenimentele din viața diferitelor populații, remarcînd deseori doar episoadele războinice sau elementele predominante sub raport politico-militar, și pe de altă parte, tendințelor arhaizante ale cronicarilor de a numi aceste popoare cu apelative antice proprii romanității. Astfel, în aceste cronici, sîrbii sînt denumiți de regulă tribali, bulgarii — îndebșle moesi, ungurii — pannoniensii sau huni, românii — daci. Totuși, prin studii comparative, din aceste cronici se pot extrage prețioase date privind trecutul nostru îndepărtat. O astfel de informație privitoare la românii din Banat se află în cronica lui Ioan Cinnamos consacrată expedițiilor danubiene ale împăratului bizantin Manuil I Comnen (1143-1180), expediții consemnate și în opera unui poet anonim păstrat în Codicele Marcianus.

Potrivit relatărilor lui Cinnamos, în anul 1166, Manuil Comnen a înființat o expediție împotriva ungurilor, concepută o nouă tactică de atac. Din thema Sirmium (unitate teritorial-administrativă și militară bizantină — n.a.), regiune folosită în mod obișnuit ca bază de expediție, el a trimis la Dunăre o oaste condusă de protostrategul (comandant militar — n.a.) Bela-Alexios. Acțiunea nu avea alt scop decît să creeze o diversivă; în același timp, Leon Vatatzes, care se afla în thema Paristrion¹ primise și el poruncă să se îndrepte împotriva ungurilor.

Oastea lui Vatatzes, în care după mărturia cronicarului se aflau și vlahi, a izbucnit să dobindească o prețioasă victorie, ceea ce l-a determinat pe Manuil I să organizeze o nouă campanie, pusă sub comanda lui Andronic Lapardas și Nicefor Petralifas, arhistrateg fiind Ioan Dukas.

¹ Themă bizantină de la Dunărea de Jos, înființată în sec. X, cuprinzînd vîrful teritoriului al statului feudal condus de Dobrotici—n.r.

Relativ la noua expediție, izvoarele sînt contradictorii. Cinnamos, într-o formulare ambiguă, ne sugerează o rudă curioasă, prin vecinătatea Taurosciției (pămînt rus — n.a.) și arată că după victorie, într-un loc necunoscut, comandantul expediției a ridicat o cruce mare de aramă cu o inscripție în care se glorifica biruința bizantinilor.

Mai demn de crezare ni se pare relatarea poetului anonim din Codicele Marcianus, conform căreia expediția împotriva Ungariei a pornit de la Vidin; în acest caz traseul ei ar fi trecut prin Munții Banatului, pe valea Timișului. Aceste ipoteze vine să i se adăture o nouă confirmare, cea a cronicarului Constantin Manasses, care într-un elogiu închinat în 1173 lui Manuil I, enumeră între popoarele supuse de acesta și pe daci. Evident, prin această denumire trebuie să înțelegem că este vorba de români, în cazul de față locuitorii Banatului, mai cu seamă că Manasses face o distincție netă între tribali (sîrbii), pannoniensii (unguri) și daci, înclîc aici nu mai este posibilă nici o confuzie.

De altminteri, o seamă de recente descoperiri arheologice vin să ateste intensele legături dintre românii bîndăniți și Imperiul bizantin. Politica danubiană a Comnenilor a determinat o afiușă de monede bizantine în această zonă, monede care indică, prin număr și arie, nu numai relațiile comerciale, ci și rula operațiilor militare, și chiar prezența vremelnică aici a unor garnizoane bizantine. Astfel, la Teremia Mare, județul Timiș, s-a descoperit un tezaur compus din 130 monede concașe de bronz dintre care 37 din vremea lui Ioan II Comnen (1118-1143), 14 din timpul lui Manuil I, iar altele tot din perioada comnenă. Moneda de aramă descoperită la Vataș (care se crede că făcea parte dintr-un tezaur) și cea de la Timișoara, bătută tot sub Manuil I, completează informațiile privind relațiile dintre bizantini și români — cei consemnați în sec. XII sub numele de daci, ca fiind locuitorii acestor pămînturi.

Vasile V. MUNTEAN

AȘA S-AU NĂSCUT STATELE UNITE ALE AMERICII

WINSTON CHURCHILL

1776-1976...

Două secole de când Statele Unite ale Americii au devenit Statele Unite ale Americii. O vîrstă încă fragedă, după criteriile clasice, dar asemenea criteriilor nu-și găsește aplicarea în emisfera planetară vestică. Acolo, S.U.A. dețin rolul de patriarh printre statele apărute după călătoriile lui Cristofor Columb. Este o aniversare americană, dar nu numai americană. Căci evenimentele desfășurate în urmă cu două sute de ani au marcat o dublă premieră absolută pe scena istoriei universale: nașterea primei republici independente din Lumea Nouă, la capătul primului război victorios de eliberare națională al unor colonii în epoca modernă.

Al unor colonii? Al unor coloniști, ar fi, poate, o formulare mai corectă. Căci cei ce au luptat acum două secole împotriva metropolei britanice nu au fost băștinașii — indienii, cum i-a numit din greșală Columb și cum au rămas cunoscuți pînă astăzi, sau pieile-roșii, cum li s-a spus cu un nemeritat dispreț tocmai de către nou veniții, „fețele palide” care le acaparau cu samavolnicie pămînturile. Răzvrățiții erau ei înșiși foști locuitori ai Angliei și imigranți din alte țări ale continentului european. La data cînd și-au proclamat neafirmarea, acești locuitori ai Lumii Noi aveau în spate o istorie care număra exact 16 decenii.

¹ Despre manifestațiile organizate la scară federală sau locală cu ocazia bicentenarului vezi *Magazin Istorie*, nr. 7/1975.

În imaginea de sus: clopotul care la 4 Iulie 1776, în Philadelphia a vestit cetățenilor nașterea Statelor Unite ale Americii.

...Sfîrșitul anului 1606. Una după alta, trei corăbii părăsesc estuarul Tamisei și se angajează în Canalul Minecii, cu capul spre vest. Sarah Constant, Goodspeed și Discovery duc la bordul lor 143 emigranți, toți bărbați, spre țărmul apusean al Atlanticului. În primăvara următoare, ajunși la destinație, ei întemeiază, în Lumea Nouă, cea dintîi așezare de limbă engleză pe care o botează Jamestown, în cinstea suveranului lor de la Londra, Iacob (James) I Stuart. În 1619 sosesc primele femei, traversînd oceanul pe cheltulala viitorilor lor soți. Tot atunci vin și primii negri — evident, ca sclavi, dar care vor fi eliberați. Iar un an mai tîrziu, un grup aparținînd sectei religioase a „pelerinilor” debarcă de pe Mayflower și întemeiază, mai la nord, așezarea Plymouth.

Se nasc apoi succesiv 13 colonii care se eșalonează pe o fișie destul de îngustă de pămînt, de-a lungul Atlanticului: New Hampshire, Massachusetts, Rhode Island și Connecticut (toate patru formînd la un loc Noua Anglie), New York, Pennsylvania, New Jersey, Delaware și Maryland (în centru), Virginia, Carolina de Nord, Carolina de Sud și Georgia (coloniiile sudice)².

Treptat, populația lor crește. Vin fermieri, meseriași și neguțători înstăriți, care încep să lucreze pe cont propriu. Vin săraci care se obligă să muncească un număr de ani în slujba celor ce le-au finanțat transportul. Vin

² În momentul sosirii englezilor, în America de Nord existau deja colonii olandeze, spaniole și franceze, asupra cărora în sec. XVII-XIX Anglia și-a extins treptat stăpînirea.

puscăriși, trimiși dincolo de Atlantic pentru că temnițele britanice sînt prea pline. Vin bărbați, femei și copii, răpiți din orașele și satele Angliei, pentru a fi „vînduți pe termen” celor ce au nevoie de mînă de lucru. Vin negri din Africa, care, de data aceasta, sînt vînduți pe viață ca sclavi...

Pe teritoriile tot mai întinse pe care coloniștii le smulg indienilor, se clădesc orașe și sate, înfloresc agricultura, se dezvoltă manufacturile, se extinde comerțul, jau amplasarea construcțiile de nave, apar școli, se tipăresc ziare și cărți, se introduc inovații tehnice, se realizează invenții și descoperiri științifice. Începe, fără nici o tranziție, istoria capitalistă a Americii.

Fiecare dintre colonii își constituie o „adunare populară” care funcționează pe principii democratice, unele împrumutate de la modul de organizare a triburilor indiene și care fac o contrapondere destul de eficientă bunului plac al guvernatorilor, numiți de Coroana britanică. E adevărat că drept de vot nu au decât proprietarii de terenuri și cei destul de aveau pentru a plăti impozite. Dar în Anglia acelei epoci lucrurile stăteau mult mai rău: în 1768, din aproximativ opt milioane de locuitori, numai 160 000 au drept de vot; circumscripții în care nu există nici un singur alegător — cărora din această pricină li se spunea „putrede” — trimite totuși deputați în Camera Comunelor, unde multe locuri se pot cumpăra cu bani. De ce s-ar supune cele peste două milioane de coloniști (cît se apre-

clază că număra America în 1760¹⁾ legilor votate de un astfel de Parlament — nereprezentativ nici pentru Anglia, dar încă pentru colonii?

Despre felul cum au răspuns ei acestei întrebări ne vorbesc paginile ce urmează²⁾. Autorul lor este Winston Churchill — om de stat, dar și remarcabil minutor al condelului, mai cu seamă în domeniul istoriei³⁾. Apărută în 1957 cînd bătrînul șef conservator împlinea 83 ani, opera sa Istoria popoarelor de limbă engleză, incluzînd în această formulă atît metropola cît și fostul ei imperiu colonial, s-a bucurat de un imens succes de public (17 ediții în 6 ani, numai în S.U.A.) și de stimă, fiind apreciată de exigenți specialiști occidentali ca o valoroasă contribuție pe linia școlii istorice tradiționaliste britanice. Ajutat de eminenți istorici, ca F. W. Deakin, G. M. Young, Steven Watson, Asa Briggs și alții, Churchill — relevînd o serie de rădăcini sociale și politice și insistînd asupra celor economice ale războiului revoluționar de peste ocean — relatează bătăliile pentru independența S.U.A. succint, sugestiv și cu competența vîrstarului unei căsătorii dintre un englez și o americană.

Începînd cu numărul de față, Magazin istoric publică într-o formă întrucîtva condensată capitolele privind războiul de independență al S.U.A. din volumul III, Era revoluției, Editura Bantam Books, New York, 1963. Titlurile, substituirile și notele aparțin versiunii românești.

Nicolae MINEI

Constat cu uimire că supușii mei încurajează tendințe rebele

Problemele Americii începuseră să domine scena politică a Angliei. La sfîrșitul războiului de șapte ani⁴⁾, teritorii imense intraseră în posesia Coroanei. De la frontiera cu Canada pînă la golful Mexicului, întregul hinterland al coloniilor americane a devenit teritoriu britanic și parcelarea noilor terenuri a dus la alte conflicte cu coloniștii. Mulți dintre aceștia, asemenea lui

George Washington⁵⁾, formaseră companii pentru a cumpăra de la indienii loturile situate la frontieră, dar o proclamație regală a impus restricții cumpărărilor de pămînt și a interzis colonizarea teritoriilor. Ca și alții, Washington nu a ținut seama de interdicție și a scris agentului său imobiliar, ordonîndu-i „să achiziționeze o parte din cele mai valoroase pămînturi din

¹⁾ În articolul *Bătălia gesurilor* de Gustave Lanctot, publicat în *Magazin istoric*, nr. 12/1975 se menționează cifra de peste 1 500 000. Diferența de date se datorează lipsei de recensăminte științifice din acea vreme.

²⁾ De-a lungul anilor *Magazin istoric* a consacrat istoriei americane o serie de evocări. Vezi în acest sens nr. 1/1967; 4/1969; 2, 7/1971.

³⁾ Vezi *Magazin istoric*, nr. 3-12/1969; 1/1970.

⁴⁾ Războiul de șapte ani s-a desfășurat între 1756 și 1763, între Franța, aliată cu Austria și alte state europene, pe de o parte, și Anglia aliată cu Prusia pe de altă parte. Desfășurat pe cîmpurile de luptă din Europa, India și America de Nord, conflictul a fost apreciat de W. Churchill și de alți istorici drept „primul război mondial”. Înfrîntă în Germania și Canada, Franța a pierdut această din urmă colonie prin Tratatul de la Paris (vezi *Magazin istoric*, nr. 5/1974, și 12/1975).

⁵⁾ Vezi *Magazin istoric*, nr. 5/1974.

zona regală [de pe Ohio], lucru care cred că poate fi realizat după un timp, în ciuda proclamației care limitează acest lucru deocamdată și interzice cu desăvârșire colonizarea lor; căci nu pot să cred că proclamația (dar asta să rămână între noi) este altceva decât un expedient temporar pentru a liniști pe indienii". Încercarea guvernului britanic de a reglementa alocarea noilor pământuri a provocat mari nemulțumiri printre plantatori, îndeosebi în coloniile din părțile de mijloc și de sud ale țării.

George III (1760-1820) voia, de asemenea, ca cele 13 colonii să participe la cheltuielile generale ale Imperiului britanic și la subvenționarea garnizoanelor din Lumea Nouă. În favoarea acestei teze existau argumente puternice. Pentru a-i proteja pe coloniști și a le asigura supraviețuirea, Anglia fusese cea care furnizase cea mai mare parte din efective și subvenții în lupta din Lumea Nouă cu Franța. Dar metodele folosite de Londra pentru a traduce în viață intențiile sale au fost inefficiente și imprudente. S-a luat hotărârea de a se pune un impozit pe importul în colonii și, în 1764, Parlamentul a făcut și mai drastică așa-numita Lege a zahărului. Această măsură fusese inițial votată în 1733, pentru a proteja pe plantatorii de trestie de zahăr din Indiile Occidentale și a le acorda un monopol asupra comerțului cu zahăr în interiorul Imperiului, stabilind taxe mari pentru importul acestei mărfi din străinătate. Coloniștii încălcau de mult legea, deoarece singurul lor mijloc de a dobândi sumele lichide cu care trebuiau să plătească creditorii din Anglia era de a face troc cu produsele lor, obținând în schimb melasă din Indiile Occidentale franceze și spaniole. Pentru ei, noua reglementare a constituit o lovitură serioasă.

Rezultatele s-au dovedit nesatisfăcătoare de ambele părți ale Atlanticului. Guvernul britanic a constatat că impozitele aduceau foarte puțini bani, iar neguțătorii englezi, pe care îi îngrijora situația grea a debitorilor lor

americani, nu doreau cituși de puțin să periclitizeze și mai mult finanțele coloniilor. Impozitul indirect asupra comerțului vădindu-se insuficient, primul ministru Grenville a propus să se perceapă o taxă pentru timbrarea tuturor documentelor legale întocmite de coloniști. Lucrul a fost adus la cunoștința agenților celor 13 colonii la Londra¹, care au discutat proiectul prin corespondență cu adunările respective. Deși coloniștii obiectaseră întotdeauna împotriva impozitelor directe, s-au ivit puține proteste, așa că în 1765 Parlamentul a votat Legea timbrului.

Timbrele pe documentele legale nu urmau în nici un caz să furnizeze venituri mari. În Anglia, obligația avea drept rezultat intrarea în teaur a 300 mii lire sterline pe an. Se presupunea că extinderea ei în America va mai aduce alte 50 mii lire. Dar legea prevedea și o taxă asupra ziarelor ai căror redactori erau adepți pătimiși ai grupurilor extreme² din America. Neguțătorii din colonii s-au scotit însă grav loviți deoarece impozitul trebuia plătit în aur, metal prețios care le era necesar pentru a face față balanței comerciale deficitare cu Anglia. Disputa care s-a născut a scos la iveală cele mai revoluționare elemente din America și le-a dat forțe noi, oferindu-le, totodată, o posibilitate de a experimenta o rezistență organizată. Viitorii lideri ai revoluției au ieșit la lumina zilei și au atacat atît politica guvernului de la Londra, cît și obediența majorității neguțătorilor americani. Dar deși protestul a fost destul de vehement și reprezentanții celor nemulțumiți s-au întrunit într-o conferință împotriva Legii timbrului, nu exista o unitate în opinia publică. Distribuitorii de timbre au fost atacați, casele și birourile lor au fost devastate, dar toate acestea erau opera unui grup restrîns de neguțători și tineri avocați, care se exersau

în ridicarea la luptă a unei mulțimi încă lipsite de conștiință politică. Cea mai eficientă opoziție s-a manifestat din partea comercianților englezi, care și-au dat seama că legea pune în primejdie recuperarea creditorilor lor și au înfierat-o ca fiind contrară adevăratelor interese comerciale ale imperiului și deci reprezentînd un pericol pentru resursele coloniale.

Răspunderea regelui George III pentru ruptura finală dintre Anglia și coloniile sale a fost mare. El nu putea înțelege pe cei ce se temeau de consecințele unei politici de silincii și s-a exprimat în termeni brutali: „Constat cu uriașă uimire că unii dintre uriașii mei sînt în stare să încurajeze tendințele rebele, care, din nefericire, există în unele din coloniile mele americane. Avînd întreaga încredere în înțelepciunea Parlamentului meu... voi persevera în a aplica măsurile recomandate de el în sprijinul dreptului constituțional al Marii Britanii și pentru ocrotirea intereselor comerciale ale regatului meu”.

Racii în tunici roșii și comitetele de corespondență

Noul guvern al marchizului Rockingham³, care a durat 13 luni, a adoptat măsuri menite să atenueze animozitățile provocate de Grenville pe ambele țărmuri ale Atlanticului, abrogînd Legea timbrului. Dar regele era hotărît să se desotorosească de acest guvern, pe care l-a înlocuit cu unul condus de William Pitt⁴. În 1767,

¹ Charles Watson-Wentworth, marchiz de Rockingham, din partidul *whig*, a format guvernul în iulie 1765.

² William Pitt, lord Chatham (1708-1778) — numit și Pitt cel bătrîn, a ocupat un loc proeminent în conducerea treburilor de stat din 1735, cînd a devenit membru al Parlamentului, alungînd, cînd cel mai strălucit orator al acestuia. Iată una din celebrele sale declarații: „Știu că pot salva țara aceasta și că nimeni altul n-ar putea s-o facă”. Deși unul dintre oamenii de stat beneficiind de o deosebită popularitate, a fost demis în mai multe rînduri de regele George II (1727-1760). Între anii 1746 și 1755 (cînd a cădat din nou demis) a fost casier general al forțelor armate, jucînd un rol deosebit de influent în politica generală a Angliei. În 1756 a fost numit secretar de Stat și lider al Camerei Co-

³ Fiecare colonie avea în metropolă un „agent” care juca rolul unui ambasador.

⁴ Churchill numește „radicali” sau „extremiști” pe susținătorii timpurii ai mișcării de eliberare completă a coloniilor de sub tutela Angliei.

Londra a promulgat o lege prin care se puneau impozite asupra importului de hirtie, sticlă, plumb și ceai în America. Minia coloniilor a fost foarte mare, deoarece ele pierdeau în felul acesta o sumă importantă de lire sterline, iar venitul astfel obținut nu urma să servească, așa cum se afirmase inițial, la întreținerea garnizoanelor britanice, ci la salarizarea funcționarilor coloniali englezi. Ei aveau astfel perspectiva de a deveni independenți, față de adunările coloniale care folosiseră pînă acum, împotriva guvernatorilor prea despotici, arma de a le suspenda salariile. Dar chiar în asemenea condiții, coloniștii nici nu le trecea prin minte să se răscole.

Autoritatea Parlamentului de la Londra a fost contestată cu vehemență în America, dar, în general, se manifesta loialitate față de rege și de imperiu. Majoritatea opoziților o formau neguțătorii respectabili, care socoteau că o rezistență organizată, dar limitată pe plan comercial, va determina guvernul britanic să revină asupra măsurilor adoptate.

În consecință, adunarea din Massachusetts a propus o petiție comună a tuturor organelor coloniale împotriva noilor impozite. Rezistența se organiza acum la o scară continentală și se trecea peste vechile bariere provincialiste. S-au încheiat acorduri împotriva importurilor din Anglia și s-a instituit un boicot sistematic și încununat de succes al mărfurilor britanice. Represaliile Londrei nu au întârziat. În mai 1768, nava *Liberty*, aparținînd celui mai de seamă

neguțător din Boston, John Hancock, a fost oprită și percheziționată de ofițerii vamei regale. Coloniștii au eliberat-o prin forță. În 1769, exporturile britanice în America scăzuseră la jumătate. Guvernul, tulburat dar nu îngrijorat, s-a hotărît să renunțe la impozite, cu excepția celui asupra ceaiului. Cu o majoritate de un singur vot, Parlamentul de la Londra și-a proclamat din nou suveranitatea asupra coloniilor americane, impunînd o taxă de 3 pence pe livra de ceai.

La început totul a părut că merge bine. Neguțătorii americani erau încântați de abrogarea taxelor de import și, pe la mijlocul anului 1770, reconcilierea părea pretutindeni desăvîrșită, cu excepția orașului Boston. Aici, Samuel Adams¹, sirguicios organizator al rezistenței, și-a dat seama că lupta ajunsese la un punct crucial. El se temea cum că împotriva coloniilor se va năruși și că, dacă nu vor avea de înfruntat noi tulburări, britanicii își vor impune din nou autoritatea. Adams împreună cu alți lideri radicali s-au apucat să acționeze în acest sens.

Cea mai mare parte din garnizoana britanică era încartiruită la Boston. Trupele nu se bucurau de popularitate printre locuitorii orașului și Adams a difuzat tot felul de zvonuri despre comportarea lor necorespunzătoare. Pretutindeni unde apăreau „racii” în tunicele lor roșii, erau insultați și huiduiți. În martie 1770, bombardarea cu bulgări de zăpadă a unei sentinelle care păzea birourile vămii din Boston a provocat o încăierare. În confuzia creată, cîțiva soldați au deschis focul și s-au înregistrat victime. Acest „masacru” era exact genul de incident la care visase Adams. Dar oamenii aveau, cu idei politice moderate, se temeau să se angajeze în luptă deschisă și opinia publică în colonii rămînea nesigură și controversată. Însă radicalii au persistat în orientarea lor. În iunie 1772, ei au incendiat

nava militară britanică *Gaspee* în largul coloniei Rhode Island.

În întreaga colonie Massachusetts s-au creat „comitete de corespondență”², care la sfîrșitul anului fîntau în 75 orașe. Răzvrățiții din Virginia, conduși de tînărul Patrick Henry, au creat un comitet permanent al adunării lor, cu sarcini similare. În scurtă vreme, s-a creat un lanț de asemenea organisme. Astfel, a luat naștere, pe nesimțite, dar în mod eficace, mecanismul revoluției.

Sindrofia cu ceai de la Boston

Totuși, radicalii erau încă în minoritate și se manifesta în continuare o opoziție puternică față de o ruptură brutală cu Anglia. În ciuda „masacrului” de la Boston, a violențelor din largul mării și a diferendelor de ordin comercial, acțiunile întreprinse de Adams și prietenii săi aveau un răsunet din ce în ce mai slab: tocmai atunci lordul North a comis o greșeală fatală.

Compania Indiilor Orientale (din India propriu-zisă) se afla în pragul falimentului și guvernul de la Londra fusese nevoit să-i vină în ajutor. Astfel el a trecut prin Parlament o lege căreia deputații i-au acordat puțină atenție, dar care autoriza compania Indiilor Orientale să trimită ceaiul, din care avea cantități imense, direct în colonii, fără a mai plăti taxe de import și să-l vîndă prin proprii săi agenți în America, acordîndu-i astfel un monopol virtual. Dincolo de Atlantic, protestul a fost unanim. Radicalii au infierat măsura ca o încălcare a libertăților lor, iar neguțătorii s-au văzut amenințați cu ruina. Armatorii americani care aduceau ceai din vămile Angliei și mijlocitorii lor, care îl vindeau, urmau să rămîină fără nici o ocupație. Legea a unit întreaga opinie publică colonială împotriva britanicilor.

Radicalii, care începuseră să-și spună patrioți, au profitat de prilej pentru a declanșa o criză. În decembrie 1773,

¹ Samuel Adams (1722-1803) a fost poate cel mai de seamă propagandist al revoluției americane și unul dintre primii susținători ai ruperii complete a legăturilor cu Anglia.

² Rolul lor era de a păstra, prin corespondență, contactul cu celelalte colonii.

un grup de răzvrătiți, deghizați în indieni, au pătruns la bordul celor trei nave cu ceai ale companiei Indiilor Orientale, care se aflau în rada portului, distrugând într-o clipă lor încărcătură¹.

Cînd vestea a ajuns la Londra, s-a născut un puternic curent favorabil represaliilor și reacționarii din guvernul britanic au avut un cuvînt greu de spus. Parlamentul a votat o serie de „legi represive”, prin care adunarea din Massachusetts era suspendată, colonia trecea sub controlul Coroanei, se închidea portul orașului Boston și se hotăra ca toți judecătorii din colonie să fie de acum înainte numiți direct de către rege. Aceste măsuri se limitau la teritoriul Massachusettsului; o singură altă lege se aplica și în restul coloniilor — cea care stabilea că trupele britanice urmau să fie încartiruite pretutindeni pentru a păstra ordinea. Londra spera că în felul acesta rezistența va fi izolată. Rezultatul a fost exact invers.

Praf de pușcă în borcane de băuturi spirtoase

În septembrie 1774, adunările coloniale au ținut un congres la Philadelphia². Delegații s-au concentrat cu precădere tot asupra boicotului, formînd o asociație pentru a curma orice comerț cu Anglia pînă la abrogarea „legilor represive”. Cu aducerea la îndeplinire a acestui plan au fost înșărcinate „comitetele de corespondență”. S-a adoptat, de asemenea, o „Declarație a drepturilor”, care cerea anularea a 13 legi comerciale adoptate de Parlamentul britanic cu începere din 1773. Tonul acestui document, care a fost trimis la Londra, era moderat și respectuos. Dar în Anglia orice moderație fusese aruncată peste bord. Deputații din Camera Comunelor, care aveau interese în planta-

țiile de trestie de zahăr din Indiile Occidentale și care se temeau de concurență spaniolă și franceză, ofițerii armatei de uscat care disprețuiau trupele coloniale, guvernul care avea urgentă nevoie de bani și era orbit de doctrina conform căreia coloniile nu existau decît pentru a oferi beneficii Metropolei — toate aceste forțe s-au unit pentru a înăbuși orice speranță de pace. Declarația trimisă Londrei a fost respinsă cu dispreț.

Evenimentele au început să se succedă cu repeziciune. Generalul Thomas Gage, guvernatorul militar al Massachusettsului, s-a străduit să impună starea de asediu, dar sarcina îl depășea. Gage era un ostas vrednic, dar nu avea decît 4 000 soldați și nu dispunea de alte poziții în afara celor de la Boston. Militia colonială a patrioților număra aproximativ 10 000 oameni. În octombrie, patrioții au înființat un „Comitet de securitate” și majoritatea coloniilor au început să se înarmeze și să facă instrucție militară, adunînd echipamentul necesar și muniția. Din căzărmiile britanice s-au luat tunuri, iar în străinătate au plecat agenți pentru a cumpăra arme. Atît Franța cît și Spania au respins cererea Londrei de a interzice vînzarea prafului de pușcă americanilor, iar neguțătorii olandezi l-au transportat peste ocean în borcane uriașe de sticlă purtînd eticheta „băuturi spirtoase”.

La Concord, un sat aflat la 20 mile de Boston, unde își ținea acum sesiunea adunarea din Massachusetts, scoasă în afara legii de Londra, au început să se adune toate armele și munițiile. Gage s-a hotărît să le confişte și să-i aresteze pe Samuel Adams și John Hancock. Dar coloniștii erau vigilenți: în fiecare noapte ei pătrulau pe străzile Bostonului, urmărind fiecare mișcare a trupelor engleze. În timp ce Gage își strîngea oamenii, mesagerii patrioților au avertizat de pericol adunarea de la Concord. Armele și munițiile au fost transportate în diverse orașe mai la nord, iar Adams și Hancock au plecat la Lexington. În noaptea de 18 aprilie 1775, 800 soldați britanici au pornit pe drumul

spre Concord. Dar secretul nu a putut fi păstrat: din clopotnița unei biserici s-au lansat semnale luminoase către mesageri. Unul dintre cei care pătrulau, Paul Revere, a încălecat imediat și a pornit-o în galop spre Lexington, sculîndu-i din somn pe Adams și Hancock, care au părsit orașul.

În dimineața următoare, la ora 5, cei 70 membri ai miliției locale din Lexington s-au aliniat pe izlazul satului. La răsăritul soarelui, a devenit vizibilă avangarda britanică, în fruntea căreia călăreau trei ofițeri. Cel mai înalt în grad și-a scos sabia din teacă, fluierînd-o amenințător și strigînd:

— Răzvrățiți, risipiți-vă imediat!

Comandantul miliției a ordonat oamenilor săi să se împrăstie. „Comitetele de corespondență”, preocupate de ideea ca nu coloniștii să tragă primul foc, dăduseră ordine stricte să nu se provoace un conflict deschis cu armata regulată britanică. Totuși, în confuzia care a urmat, cineva a apăsât pe trăgaci. Englezii au răspuns printr-o salvă și cîțiva milițieni au căzut la pămînt. A urmat o încăierare generală. Croindu-și drum printre supraviețuitori, coloana britanică a înaintat spre Concord. Dar între timp întreaga populație se ridicase la luptă, în vreme ce depozitele de arme și muniții fuseseră strămutate în locuri mai sigure. Cu chiu cu vai, atacați din urmă de patrioți, englezii au reușit să se înapoieze la Boston. Orașul a fost izolat de restul continentului. Vestea despre cele întimplale la Lexington și Concord s-a împrăștiat în celelalte colonii, care au alungat de pe teritoriul lor pe guvernatori și pe funcționarii britanici. Cu o remarcabilă viziune strategică, trupele patrioților, conduse de Ethan Allen, originar din regiunea care avea să devină statul Vermont, și de Benedict Arnold, un comerciant din Connecticut, au ocupat forturile de pe cursul superior al fluviului Hudson, luînd astfel britanicilor orice posibilitate de a primi ajutor din Canada.

Războiul de independență începuse.

¹ Este acțiunea care a rămas cunoscută în istorie sub numele de Boston Tea Party („Sindrofie cu ceai de la Boston”).

² Este primul „Congres continental” al coloniilor.

Răzvrătirea de la Stremț

ZSOLT TRÓCSÁNYI

istoricul maghiar Zsolt Trócsányi este un strălucitor cercetător al istoriei Transilvaniei din secolele XVII-XIX. Lucrările sale au reținut de mult atenția specialiștilor din România, atât pentru bogata informație pe care se bazează, cât și pentru obiectivitatea științifică a autorului. Încă prima monografie publicată de Zsolt Trócsányi în 1956 la Budapesta, referitoare la istoria țăranilor ardeleni între 1790 și 1849, a găsit un ecou favorabil în presa de specialitate românească. Academicienul Andrei Oșetea a apreciat-o drept o „lucrare de valoare a istoriografiei ungare”, bazată pe o documentare „solidă și serioasă. În cea mai mare parte inedită”, oferind o „interpretare marxistă a materialului documentar”. Lucrarea este consacrată — cum sublinia acad. Oșetea — aproape exclusiv istoriei țăranilor lăbaze române din Transilvania, fiind scrisă de pe pozițiile înțelegerii și simpatiei pentru lupta împotriva asupririi, după de românii transilvăneni în strânsă unitate cu populația maghiară, germană și de alt neam. În această înțelegere seculară — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la Aduanarea populară de la Alba Iulia, din 28 mai 1975 — cel exploatați și împiași s-au unit fără deosebire de naționalitate; împreună au luptat, împreună și-au dat viața „pentru a-și apăra libertățile, împotriva asupririi feudale, a cotoptorilor străini, pentru independență, pentru o viață liberă”.

În centrul cercărilor istoricului maghiar se află acele regiuni — Munții Apuseni, Zărandul, Hațegul, Hunedoara, Sălașul, Carașul, Alba — în care mișcarea țăranilor române s-a situat pe primul loc. În aceste părți, revoluția lui Tudor Vladimirescu a avut un larg ecou. Lucrând, după absolvirea Facultății de Istorie a Universității din București, la Arhiva Națională a Ungariei, Trócsányi și-a adus contribuția la descoperirea unor documente care, după aprecierea acad. A. Oșetea, relevă puternicul sentiment de solidaritate al țăranilor transilvăneni cu mișcarea lui Tudor Vladimirescu și cuprind informații noi și importante cu privire la caracterul, organizarea, desfășurarea și sfârșitul mișcării însăși din Tara Românească și Moldova.

Studiile de specialitate ale lui Zsolt Trócsányi au fost recenzate în revistele românești de istorie, iar unele dintre ele au văzut lumina tiparului în România.

Pentru cititorii Magazinului istoric, publicăm — cu unele prescurtări impuse de necesitățile de spațiu — un fragment din prima monografie a lui Trócsányi, referitoare la istoria țăranilor ardeleni de la sfârșitul sec. XVIII și din prima jumătate a celui următor, în care autorul înfățișează mișcarea țăranilor români și maghiari din satul Stremț (județul Alba).

Titlul și substituirile aparțin redacției noastre.

L. DEMÉNY

La începutul veacului XIX, situația țăranilor din satul Stremț, comitatul Alba de Jos, s-a înrăutățit brusc. Încă de mai înainte, proprietarii limitează dreptul țăranilor de folosire a pădurii la o porțiune foarte mică, drept care continua să depindă de bunul plac al moșierilor. În jurul anului 1807, țăranii au ajuns să nu mai dispună deloc de pădure. „Ajutorul în lemne de foc”, ce li se acorda de către stăpînii de pămînt era atît de mic, încît iarna frigul devenea de nesuportat. Și, deoarece, sătenii trebuiau să dea lemne și pentru armată, ei s-au văzut nevoiți pe de o parte să taie pomii fructiferi din livezile lor, iar pe de altă parte să cumpere diferite cantități de lemne de la cei aveau. Și pămînturile lor de arat au căzut pradă jafului. Pe cîte o delniță de iobag se strînseseră, în unele cazuri, cîte trei familii și moșierii cereau de la fiecare familie cîte trei zile de corvoadă. Dacă din cauza timpului nefavorabil nu se putea lucra, zilele respective trebuiau compensate, astfel că țăranilor nu le mai rămînea timp pentru a-și lucra propriul lor pămînt.

Nu numai stăpînii de moșii i-au împilat pe stremțeni. Începînd din 1807, dările au urcat continuu și sarcinile lor militare au devenit și mai împovărătoare. Pînă atunci, la impozitul de un florin erau obligați să dea o rație de fîn; prin 1817, au început să se ceară două pînă la trei rații.

Stremțenii au pășit pe calea „obișnuită”: între cele aproape 11 000 plîngeri înmîinate regelui Francisc I¹ cu ocazia călătoriei făcute în Ardeal, s-a aflat și o plîngere a lor. Drumul jalbei a fost același cu al celorlalte. Regele a trimis-o guvernului, care, la 26 noiembrie 1817, a trecut-o conducerii comitatului spre examinare. Astfel, încrezători în dreptatea împărtășit de rege, țăranii au ajuns acolo de unde ar fi putut începe: la propriul lor stăpîn. La 9 martie 1819, comitatul a făcut o informare către guvern și cu aceasta chestiunea a început să încezească.

Au fost necesari patru ani și cîteva luni pentru ca guvernul să discute această informare (1 iulie 1823), iar hotărîrea luată nu a ușurat cu nimic situația țăranilor. Ei au continuat să se plîngă autorităților, dar cererile lor au rămas fără vreun rezultat deosebit.

Fapta întregului sat

La începutul anului 1835, satul s-a săturat să mai aștepte. La 28 februarie 1835, Dumitru Vargás, care de ani de zile bătea drumurile pe la organele guvernamentale, s-a dus cu mai mulți săteni la Aiud, la avocatul lor, Pál Gál. Din cele spuse de acesta, țăranii au înțeles că autoritățile superioare ar fi hotărît înapoierea pădurilor sătești luate cu sila, deși, în realitate, nici nu fusese vorba de așa ceva. Și, cum de la înalții funcționari ai comitatului n-au putut obține executarea unei

¹ E vorba de împăratul austriac Francisc I (1792-1835), care era și rege al Ungariei — n. n.

astfel de stăpînire — pentru că, de fapt, ea nici nu exista — au recurs la forță, hotărînd să delimiteze ei singuri porțiunile de pădure care fuseseră ale statului.

Vargás cu ai lui s-au înapoiat la Stremț în aceeași zi. A doua zi, la 1 martie, zi de duminică, au expus planul în fața locuitorilor satului, adunați la biserică. Preoții i-au alungat de acolo. Atunci satul s-a dus la primar. Acolo, țărani au ales drept conducători pe învătătorul Nicolae Tiboran și pe Vasilică Popa din Geoagiul de Sus; toți sătenii au hotărît ca a doua zi dimineața să meargă cu securile la pădure și să o reocupe, ca fiind a lor. Au pregătit și o scrisoare, prin care i-au poștit pe stăpînii de moșii să vină și ei a doua zi la pădure; scrisoarea a fost trimisă tuturor proprietarilor.

Stăpînii l-au înștiințat imediat pe Benedek Lázár, administratorul comitatului Alba de Jos. Lázár a trimis o ordonanță judelei sătesc, pentru ca, împreună cu vicejudele și cu Dumitru Vargás, să se prezinte la Aiud. Judele, însă, a „ascuns” ordonanța. Mai tirziu, în timpul anchetei, va mărturisii că ordonanța i-a sosit noaptea, cînd tăierea pădurii era deja un fapt împlinit, și de aceea ar fi considerat inutil să o mai anunțe. În acest timp, Lázár i-a instruit pe lociitorul de pretor Csehi și pe asesorul comitatului, Francis Luca, să meargă la Stremț pentru anchetă.

În dimineața zilei de 2 martie, satul, în frunte cu bătrînii care cunoșteau vechile hotare, a pornit la reocuparea pădurii. S-a tăiat un drum, marcîndu-se astfel hotarul. Țăranii au ales un pădurar dintre ai lor, au dărîmat gardul de la casa pădurarilor stăpînului, le-au tăiat acestora pomii din grădini și i-au avertizat ca în trei zile să părăsească locul, mutîndu-și și casa.

A doua zi, Csehi și Luca — trimișii administratorului comitatului — au sosit la Stremț și au început ancheta. Au fost audiați 25 țărani. Cei doi comisari doreau să afle cine „i-a ațîțat” să recurgă la violență. Sătenii, însă, au răspuns că, în cele întimplite, tot satul a acționat ca o singură voință. Ei au adăugat că, în felul acesta, n-au făcut altceva decît să ia înapoi ceea ce le aparținuse, iar acest lucru l-au făcut deoarece nu exista niciieri pășune, în afară de pădure. Țăranii au spus că, atîta timp cît hotărînicirea între proprietari și săteni nu se va efectua, ei nu vor lăsa pădurea din mîinile lor. În același timp, ei au continuat să susțină, în fața celor doi comisari, că întregul sat răspunde de cele întimplite, și nu anumite persoane.

Lui Csehi și Luca nu le-a rămas altceva de făcut decît să interzică folosirea pădurilor ocupate și să așeze 12 pădurari pe lîngă copacii care fuseseră doborîți, pentru ca, pînă la rezolvarea litigiului, nimeni să nu pătrundă în această zonă. Interdicția nu a

fost, însă, respectată: a doua zi, sătenii s-au dus din nou la pădure și au cărat cît au putut din copacii doborîți.

Între timp, administratorul Lázár, primind informarea lui Csehi și Luca, s-a gîndit că ar trebui să se acționeze cu mai multă fermitate împotriva țărănilor „recalcitranți”. De data aceasta, a trimis pentru anchetare pe lociitorul judecătoreșului superior, un anume János Zudor, și pe vicecomitele Sámuel Szálantzi. În același timp, el a solicitat guvernului folosirea forței armate în cazul cînd stremțenii vor încerca să împiedice aplicarea deciziilor luate de cei doi delegați.

Graba guvernului și armata arhiducelui

Nici încercarea lui Zudor și Szálantzi, care au sosit la Stremț chiar în aceeași zi, de a impune sătenilor să iasă din pădurea ocupată și să lase acolo copacii tăiați, nu s-a soldat cu vreun rezultat. Ei n-au vrut să oprească tăiatul copacilor decît cu condiția ca, pînă la rezolvarea litigiului, și stăpînii de moșii să li se interzică folosirea pădurii. Zudor și Szálantzi i-au amenințat, atunci, cu folosirea armatei împotriva lor. Stremțenii au răspuns că mai degrabă vor ține piept soldaților, decît să părăsească pădurea ocupată.

În aceste împrejurări, lociitorul judelei suprem și vicecomitele au considerat că e mai bine să plece din sat, lăsîndu-l acolo numai pe pretor. După plecarea celor doi, țărani s-au dus din nou la pădure. Au dărîmat trei case de pădurari. În ziua de 5 martie, Zudor și Szálantzi au depus o nouă informare adresată lui Lázár, în care arătau că nu există alte mijloace „pentru potolirea marei comunități sătești răzvrătite, în afară de folosirea cît mai grabnică a forței armate”.

Exemplul stremțenilor s-a răspîndit repede. Pînă la 4 martie, în satul învecinat, Geomal, se desfășuraseră evenimente asemănătoare cu cele din Stremț. Apoi, o delegație formată din aproximativ 40 săteni a înmînat administratorului o plîngere împotriva stăpînii de moșii care acaparaseră pădurile. Au adăugat că, în cazul în care forurile nu îi vor ajuta, „vor fi nevoiți să urmeze exemplul altora”. Lázár a reușit să scape de ei prin promisiuni, dar a cerut să i se trimită urgent două companii de soldați împotriva stremțenilor, pentru ca prin această acțiune să poată preîntîmpina răscoalele țărănești periculoase „pentru averea și chiar viața stăpînii de moșii. Eu, dacă va fi nevoie, nu voi pregeta să acționez personal, cu riscul vieții, pentru potolirea unor atacuri violente” — se făcea administra-

(Continuare în p. 37)

IDENTITĂȚI ALE ROMANITĂȚII

I. BARNEA

Săpăturile arheologice efectuate în anul 1971 pe vatra satului dobrogean Niculițel (județul Tulcea), aflat pe teritoriul fostei cetăți romano-bizantine Noviodunum, au scos la iveală vestigii de mare importanță științifică¹. Este vorba de un mormînt-cavou de plan pătrat, acoperit cu o cupolă; deasupra mormîntului și în aceeași vreme cu el fuseser înălțată o basilică (biserică) creștină. În interiorul mormîntului s-a găsit un sicriu cupatru schelete. Numele celor înmormîntați acolo ne sînt cunoscute dintr-o inscripție în limba greacă aflată pe unul din pereții mormîntului: Zotikos, Attalos, Kamasis și Filippos. Ei figurează și în textele Martirologiilor, un anume catalog al martirilor creștini, redactat în secolele IV-V. Întregul complex a fost construit în a doua jumătate a sec. IV și este cel mai vechi edificiu de acest fel ce ni s-a păstrat în întregime nu numai la noi, ci, după cît se pare, în întreaga lume.

Nu doar pentru caracterul său de unicat, dar mai ales pentru contribuția pe care o aduce la elucidarea unor importante fenomene cultural-istorice din perioada formării poporului român, descoperirea de la Niculițel a reținut imediat atenția specialiștilor din țară și de peste hotare. Studiile efectuate pînă acum au formulat concluzia că ne aflăm în fața acelei dovezii arheologice indubitabile privind originile latine ale creștinismului la români și pătrunderea sa foarte timpurie pe teritoriul patriei noastre.

Acumulări în timp

După cum se știe, spre deosebire de alte popoare care s-au creștinat la o anumită dată, din ordinul conducătorilor politici sau ca urmare a activității unor misiuni oficiale (moravii în 863-864, ca urmare a activității desfășurate de Chiril și Metodie; bulgarii — în 864 sub cneazul Boris; rușii kievieni — în 988-989, în timpul cneazului Vladimir; ungurii — în 1001, sub Ștefan I), la români acest proces a început mult mai devreme și a căpătat particularități specifice istoriei noastre. Creștinismul pe teritoriul Daciei nu a fost rezultatul unei convertiri în masă la noua religie, ci produsul contactului direct, îndelungat și multilateral al populației autohtone cu purtătorii acestei religii. Fenomenul istoric a fost ușurat prin

cucerirea Daciei de către romani și includerea ei în însuși mediul de cultură și civilizație romană, acel mediu specific în care a apărut și s-a afirmat creștinismul. Un mare rol în răspîndirea și apoi în menținerea noii religii în rîndurile populației fostei provincii Dacia Traiană și ale aceleia a regiunilor vecine cu aceasta l-au avut legăturile intense și destul de îndelungate ale teritoriilor din nordul Dunării cu Imperiul roman², îndeosebi în timpul împăratului Constantin cel Mare (307-337) și al urmașilor săi, iar mai apoi

în vremea lui Iustinian I (527-565).

Creștinismul la români, ca fenomen cultural-istoric, poate fi înțeles și explicat numai privindu-l în legătură indisolubilă cu procesul general de romanizare a populației autohtone din nordul Dunării. Termenii de origine latină privind noțiunile fundamentale ale cultului creștin (*crux*-cruce, *lex*-lege, *credo*-crez, *angelus*-înger, *sanc-tus*-sfînt etc. etc.), păstrați pînă azi în limba română, indică nu numai originea, dar și vechimea creștinismului la români.

¹ În acest context, merită amintită și măsura luată de împăratul Caracalla (211-217), care a acordat tuturor oamenilor liberi din Imperiul cetățenia romană. Referindu-se la această măsură, diplomatul și publicistul francez Félix Colson, în lucrarea sa *Nationalité et régénération des paysans Moldo-Valaques*, publicată la Paris în 1862, arată că a fost inspirată de interese fiscale. „Scopul ei nu a fost ameliorarea situației deplorabile a învinșilor; dimpotrivă, Imperiul a urmărit doar interesele tezaurului. El i-a împovă-

rat și mai mult pe provinciali, supuși de acum încolo impozitelor percepute din vînzarea bunurilor, impozitelor pe moșteniri și care, pînă atunci, erau suportate numai de cetățenii romani. Edictul lui Caracalla a adus, totuși, o schimbare foarte importantă [...] Din această epocă, latinii, învinși, provincialii și peregrinii au fost numiți *cives romani* — cetățeni romani; ei au fost admiși în legiuni, au căpătat dreptul de a fi chemați la muncă și onoare, fiindu-le permis, de asemenea, accesul la demnități și magistraturi” — n.r.

² Precizez că săpăturile au fost efectuate de tînrul muzeograf din Tulcea, V. H. Baumann — n.a.

Unii autori din sec. II-IV, (Tertullian din Cartagina, Origen din Alexandria, Eusebiu din Cezareea Palestinei și alții) vorbind despre creștinarea unor neamuri în cursul sec. II-IV, afirmă că noua religie și-a croit drum „și în ținuturile sarmaților, dacilor, germanilor și sciților”. În rîndul coloniștilor, soldaților și negustorilor care au împinzit Dacia după cucerirea ei de către Traian, s-au aflat numeroși adepți ai noii concepții despre relațiile dintre om și divinitate. Viața acestora nu se va fi deosebit de cea a coreligionarilor din celelalte provincii ale imperiului, fiind supuși și ei aceluiași persecuții din partea autorităților.

În sec. IV avem deja numeroase mărturii despre răspîndirea religiei creștine pe teritoriul de azi al României. Astfel, în momentul în care Dioclețian (284-305) a inițiat noi persecuții împotriva creștinismului, care se înfrunta cu religia oficială — suport spiritual al clasei dominante — s-a constatat că existau numeroși prozeliti, chiar în rîndul garnizoanelor aflate în Dobrogea de astăzi, teritoriu care continua să facă parte din imperiu. Cu acest prilej, textele **Martirologiilor** înregistrează un mare număr de martiri creștini în așezările din această parte a României. Majoritatea lor au căzut victimă persecuțiilor organizate de Dioclețian în anii 303-304 sau în ultimii ani de domnie ai împăratului Liciniu (308-324). În ciuda represiunilor, creștinismul s-a impus, la acestea contribuind și faptul că la începuturile sale noua religie a îmbrăcat și aspectul unei mișcări cu caracter social, egalitar, exprimînd nemulțumirile maselor sărace împotriva asupritorilor. Prin faptul că proclama egalitatea tuturor oamenilor față de forța divină, creștinismul era superior religiilor de pînă atunci. Este lesne de imaginat de ce marea masă a sclavilor din imperiu — cărora stăpînii le refuzau calitatea de om — au îmbrățișat într-un timp scurt noua credință, găsind în ea și un suport în lupta împotriva asupritorilor lor.

Pe teritoriul României de azi s-au dezvoltat comunități creștine care ne sînt atestate

fiе de unele izvoare scrise, fiе prin vestigiile arheologice. La Tomis (Constanța) sînt menționați peste 60 martiri, în afara altora amintiți la Axio-polis (Hinog, Cernavoda), Hal-miris (Dunavăț) sau cei de la Noviodunum, pomeniți la începutul acestui articol. Numele lor sînt de origină latină, greacă sau orientală, dar întîlnim printre ei și unii ale căror nume păstrează onomastica folosită de vechea populație autohtonă traco-gețică. O inscripție descoperită în 1947 de autorul acestor rînduri la Axio-polis, vorbește despre Chiril, Chindeas și Tasios (Dasius) care au suferit moarte martirică la începutul sec. IV.

Cît privește aria de răspîndire a creștinismului în Dacia, semnificative sînt și cîteva descoperiri de obiecte folosite de comunitățile creștine din acea vreme. La Porolissum (Moigrad, Sălaj), Turda și Roma (Reșca, Olț) s-au descoperit **geme** purtînd însemne creștine. Ele indică existența în aceste localități a unor grupuri de adepți ai noii religii încă la sfîrșitul sec. III și începutul celui următor.

Edictul de la Milan și efectele lui

Un moment important în istoria creștinismului îl reprezintă domnia lui Constantin cel Mare. El este primul împărat roman care și-a dat seama că represaliile nu puteau rezolva problema creștinismului, ba, dimpotrivă, riscuau să mențină și să sporească dezordinea din interior și aceasta în situația în care granițele imperiului trebuiau să facă față unor presiuni tot mai accentuate din afară. Înțelegînd că noua religie putea reprezenta un element de natură să sporească solidaritatea locuitorilor imperiului și un sprijin important în lupta pentru apărarea granițelor, Constantin a hotărît să-i acorde deplină libertate. Prin Edictul de la Milan, din anul 313, creștinismul a fost admis oficial. Consecință: proliferarea rapidă a noii religii, nu numai în interior, dar și dincolo de granițele imperi-

lui. Cît privește teritoriul din nordul Dunării, răspîndirea creștinismului a fost accelerată și de faptul că în timpul lui Constantin cel Mare partea de sud a României de azi a reintrat, într-un fel sau altul, în componența imperiului. Legăturile permanente ale populației de pe ambele maluri ale fluviului, facilitate și de faptul că vorbea aceeași limbă, au contribuit la propagarea rapidă a religiei creștine.

Între anii 366-414, la Remesiana (azi Bela Palanka, în Serbia) este amintit episcopul Niceta, supranumit de Vasile Părvan „apostolul daco-românului din dreapta și din stînga Dunării, el însuși daco-roman”. Într-adevăr, poetul Paulin de Nola, vorbește în poemele sale despre activitatea de misionar a acestui episcop în rîndul dacilor de la sudul Dunării. Dar așa cum arătam cu alt prilej, teza lui Părvan nu pare lipsită de temei. Strînsese legături ale populației daco-romane din nordul fluviului cu alte provincii ale imperiului (Illyricum, Pannonia, cu nordul Italiei) sînt atestate și arheologic. Cu 200 ani în urmă, la Biertan (județul Sibiu) a fost descoperită o piesă de o excepțională însemnatate. Este vorba de un obiect din bronz, format din două bucăți: o tăbliță cu următoarea inscripție latină: **Ego Zenovius votum posui** (Eu Zenovius am făcut acest dar) și un disc cu monograma lui Hristos. Cele două bucăți fuseseră legate între ele și suspendate, probabil, de un candelabru aflat într-un edificiu de cult. Piesa aceasta datează din sec. IV și a fost confecționată într-un atelier din nordul Italiei sau din Pannonia. Ea a aparținut, desigur, unei comunități creștine care a trăit în locurile unde a fost descoperită.

Tot într-un lăcaș de cult a fost folosită și mica lampă de bronz descoperită la Dej și datînd din sec. IV-V; aceasta a fost confecționată într-un atelier din sudul Dunării. Din aceeași perioadă datează două lămpi de lut ars, descoperite la Apulum (Alba Iulia) și Ulpia Traiana (Sarmizegetusa), precum și alte obiecte cu caracter creștin.

Basilica de la Tomis

În legătură cu rolul deosebit jucat de Tomis ca centru religios creștin, trebuie pusă și descoperirea, în 1961, pe actuala stradă I. L. Caragiale din Constanța, de către arheologul Adrian Rădulescu, a unei basilici de dimensiuni impresionante. Datând din sec. V-VI, dar fiind, probabil, ridicat pe locul unei construcții mai vechi, din sec. III-IV, monumentul tomitan, cel mai mare edificiu paleocreștin din Dobrogea, este comparabil în această privință cu basilicile ridicate în cele mai de seamă reședințe religioase ale Imperiului roman. Construcția are o lungime axială interioră de 43 m (48,10 m cu adâncimea absidel) și o lățime de 23,45 m. Interiorul este alcătuit din altar, un naos compus din trei nave și narthex (pro-naos).

Din studierea materialelor arheologice rămase, se pot desprinde o serie de concluzii privind elementele decorative ale basilicii. Astfel, altarul era înbrăcat în plăci de marmură albă decorate cu motive florale sau geometrice, iar coloanele, fin cizelate, erau executate din marmură cenușie cu nervuri albe. Ramele ferestrelor erau decorate cu ornamente ajurate.

Dar elementul cel mai important al edificiului îl constituie cripta: interiorul, la care se ajungea din nava centrală a naosului pe o scară de marmură era împărțit în șapte compartimente egale și reprezintă un unicat în regiunea balcanică. Autorul desco-

peririi o consideră a fi o criptă a martirilor: în vremurile de prigoană a noii religii, izvoarele documentare menționează numeroși martiri, Tomisul fiind unul din vechile centre ale religiei creștine cu numeroși adepți. Este deci posibil, ca această criptă să fi fost destinată adăpostirii resturilor pămîntești ale unora dintre martirii locali; după cum, de asemenea, este posibil ca episcopul-ctitor al basilicii să fi dispus realizarea criptei spre a servi drept cavou pentru sine și urmașii săi în scaunul episcopat tomitan.

Cum se explică prezența acestor basilici tomitane, de dimensiuni neobișnuite, într-o vreme cînd în oraș existau încă trei astfel de construcții, una chiar în imediata apropiere, ale cărei dimensiuni — cca 35 m/18,5 m — nu sînt nici ele neglijabile?

Construirea ei să fie legată de ridicarea vechii Episcopii de Tomis la rang mitropolitan? Ar fi o explicație. Cert este că ea a jucat un rol deosebit în viața religioasă a cetății în primele secole ale erei noastre.

Deși distrusă în mare parte, basilica din Tomis constituie un ansamblu arhitectonic original, o izbită realizare a meșterilor locali, motiv pentru care forurile de resort au luat hotărîrea restaurării ei, îmbogățind astfel tezaurul istoric-cultural al municipiului cu un nou și valoros vestigiu.

G. D.

În prima jumătate a sec. V și mai ales după căderea Imperiului roman de apus (476), întreaga regiune carpato-dunăreană, inclusiv fosta provincie Dacia Traiană, a intrat în sfera intereselor economice și culturale ale Bizanțului. În aceste condiții, creștinismul a căpătat valențe noi, devenind un important factor de cultură și civilizație în rîndul popoarelor care au venit în contact cu el.

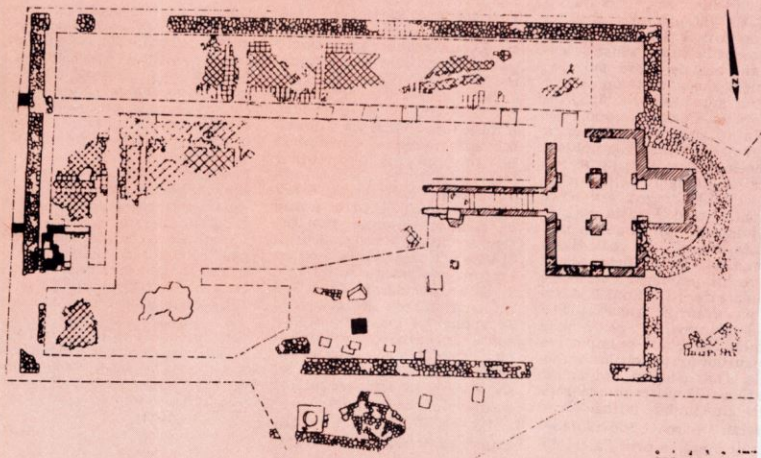
Împăratul Anastasius I (491-518), dar mai ales Iustinian I au depus eforturi susținute pentru refacerea orașelor și fortificațiilor de la Dunăre, grav încercate în timpul numeroaselor expediții organizate de huni. Iustinian a persistat în ideea recuceririi Daciei, inițind refacerea capetelor de pod de pe malul nordic al bătrînului fluviu. În cadrul acestor măsuri,

o atenție specială a fost acordată fortăreței de la Sucidava (Celei, județul Olt), căreia îi revenea o misiune importantă în stăvilirea atacurilor executate de „barbari”, purtători ai altor credințe religioase mai înapoiate, împotriva imperiului. Paralel cu ofensiva militară, Iustinian a inițiat o vie campanie religioasă. Despre acest fapt vorbește **Novela XI** dată de împărat la 14 aprilie 535. Documentul era adresat lui Catellianus (Catellio), episcopul marii diocese Iustiniana Prima, de curînd înființată. Se preciza cu acest prilej că malul sting al Dunării, cu cetățile Recidiva (probabil Sucidava) și Litterata (Lederata), intra în jurisdicția amintitei diocese. În legătură cu aceste evenimente este pusă și construirea basilicii de la Celei, singurul lăcaș de cult paleocreștin cunoscut

pînă acum pe teritoriul fostei Dacii Traiane. De aici s-a păstrat și o inscripție care amintește numele lui Loukonochos, fiul lui Lykatios, primul preot cunoscut la nordul Dunării.

Alte numeroase mărturii arheologice din epoca lui Iustinian vin să ilustreze generalizarea creștinismului în rîndul populației de pe cuprinsul României de azi. În localitățile Străulești (București), Olteni (Teleorman), Budureasca (Ploiești), Cîndești (Buzău), Traian (Bacău), Botoșana (Suceava) ș.a. s-au descoperit diferite obiecte creștine și chiar tipare pentru turnarea de cruciulițe. În afară de acestea, arheologii au identificat ruinele a peste 30 basilici (Tomis, Callatis, Histria, Noviodunum, Dinogetia, Axiopolis, Adamclisi etc.) și peste 80 inscripții în limba greacă și latină care,

și semnificațiile ei

Planul marii basilici din Tomis

alături de altele, ne dau o imagine destul de completă asupra vieții populației creștine de aici.

Episcopi, episcopii și cărturari

Marele număr de prozeliti, creșterea influenței creștinismului în mase au impus măsuri de ordin organizatoric. Începând din ultimul deceniu al sec. III, și în sec. IV izvoarele amintesc existența unor episcopi care își aveau reședința la Tomis. Primul dintre aceștia, ar fi fost **Evangelicus**. În anul 325, în orașul Niceea din Asia Mică, s-a ținut primul sinod ecumenic al bisericii creștine, cu care prilej s-au pus bazele dogmatice și canonice ale ortodoxismului.

La acest conciliu a participat și episcopul **Marcus** de Tomis, unii cercetători identificând acest oraș cu Tomisul dobrogean¹.

În anul 369, la Tomis s-a petrecut un eveniment cît se poate de semnificativ prin deznodămîntul său. Aflîndu-se în această localitate, împăratul Valens a încercat să impună arianismul². Episcopul de aici, **Bretanion** (Vetranion), s-a opus avînd sprijinul numeroșilor creștini pe care-i păstorea. Mi-

niat, Valens a hotărît surghiunirea episcopului, dar a revenit curînd asupra sentinței, temîndu-se de o răscoală a numeroșilor creștini din părțile locului.

După Bretanion avem atestați ca episcopi pe **Gherontie** (a participat la lucrările sinodului II ecumenic, întrunit în 381 la Constantinopol), **Teotim I** (amintit mai întîi în anul 392 și participant la sinoadele ținute în anii 400 și 403 la Constantinopol), **Timotei** (participant la sinodul de la Efes din 431), **Ioan** (cunoscut prin traduceri de lucrări din limba greacă în latină), **Alexandru** (participant și el la un sinod ținut în 449 la Constantinopol și semnatat al hotărîrilor sinodului întrunit la Calcedon, în 451) și **Teotim II**. Ceva mai tîrziu, cunoaștem numele unui alt episcop la Tomis: **Paternus**.

¹ Actualmente Constanța care, în urma hotărîrîi Sîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, din 16 octombrie 1975, face parte din Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos — n. r.

² Doctrină care nega identitatea de esență dintre Hristos și Dumnezeu Tatăl, întemeiată de preotul Arie și declarată eretică de Sinodul de la Niceea — n. r.

Acesta a participat la lucrările unui sinod din Constantinopol (520). El purta titlul de „episcop metropolitanus”, ceea ce înseamnă că avea sub autoritate și alte episcopate; de altfel, cercetările arheologice efectuate la Tropaem Traiani (Adamclisi), Histria și Callatis (Mangalia) indică și ele acest fapt. Ultimul episcop cunoscut la Tomis a fost Valentinian, om de mare cultură; numele său a fost amintit în cadrul sinodului din 553, întrunit la Constantinopol.

Un rol important în viața religioasă, culturală și politică a acelor vremi l-au jucat așa numiții „călugări sciți”, originari din Dobrogea sau care au trăit acolo. Poziția pe care au adoptat-o în anumite momente relevă clar conștiința romanității lor, ca descendenți ai vechii populații autohtone romanizate. În timpul împăratului bizantin Anastasius I el l-au sprijinit pe rebelul Vitalian, ridicându-se împotriva abuzurilor autorităților imperiale. Doi călugări din aceste părți au ajuns renumiți scriitori de limbă latină. Ioan Cassian (circa 360-420/435) a trăit o vreme prin Palestina, Egipt, la Constantinopol și Roma, stabilindu-se în cele din urmă la Marsilia. Aici a înființat două mănăstiri, distinguându-se prin înaltele sale însușiri intelectuale și organizatorice. Un altul, Dionisie Exiguul, adică „cel Mic”, „Sme-

ritul” (460-550), a trăit o mare parte din viața sa la Roma. Vorbind despre el, prietenul său Cassiodorus îl pune în rândul „bărbaților iluștri, strălucitori de podoaba învățăturilor sănătoase”; deși provenea din înfunturile depărtate ale Dunării de Jos, era după „moravuri întru totul roman”. Referindu-se el însuși la originea sa, Dionisie aducea un elogiu pământurilor sale natale, scriind că „Schythia, cunoscută ca înfricoșătoare pentru gerurile și barbarii ei, a produs întotdeauna bărbați cu inimă înfocată și vrednici de admirare pentru blindețea moravurilor lor”. El a tradus în latină mai mulți autori greci, dar a rămas celebru pentru faptul că este autorul unui nou sistem de numărătoare a anilor; el este cel care a introdus **era creștină** sau **era noastră**¹. Anul 1 este considerat anul 754 de la fundarea Romei, când se spune că s-a produs nașterea lui Hristos. Împreună cu prietenul său, Cassiodorus, Dionisie ocupă un loc de cinstă în istoria culturii medievale occidentale².

La începutul sec. VII, granița bizantină de la Dunărea de Jos s-a prăbușit sub presiunea triburilor avaro-slave. După aceea, slavii s-au așezat

în grupuri compacte în Peninsula Balcanică. Legăturile daco-romanilor din nordul Dunării cu populația romanizată din sudul marelui fluviu și cu Imperiul bizantin, deși mult îngreunate, n-au putut fi întrerupte cu totul. Procesul de romanizare (inclusiv prin însușirea creștinismului) era deja încheiat. Numărul mare al daco-romanilor (ei au continuat să rămână și în evul mediu, proporțional, cel mai numeros popor din sud-estul Europei), vechimea așezării și organizării lor, stadiul superior al civilizației materiale și moștenirea romano-bizantină au permis strămoșilor de mai târziu ai românilor nu numai să-și păstreze ființa etnică, dar chiar să asimileze alte grupuri de populații cu care au fost nevoiți să conviețuiască timp mai îndelungat. Prin acest triumf al romanității, pe teritoriul României de azi trăiește singurul popor latin de rit ortodox din lume.

Viitoarele popoare migratoare care, într-un fel sau altul, au luat contact cu strămoșii noștri (adeptii ai creștinismului) aveau să se confrunte cu noile convingeri și idealuri religioase ale acestora. Noua concepție, ca formă superioară de manifestare spirituală, ea însăși expresie a unei baze materiale dezvoltate, a fost unul din principalele elemente care au asigurat existența și continuitatea strămoșilor noștri pe aceste meleaguri.

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 12/1969.

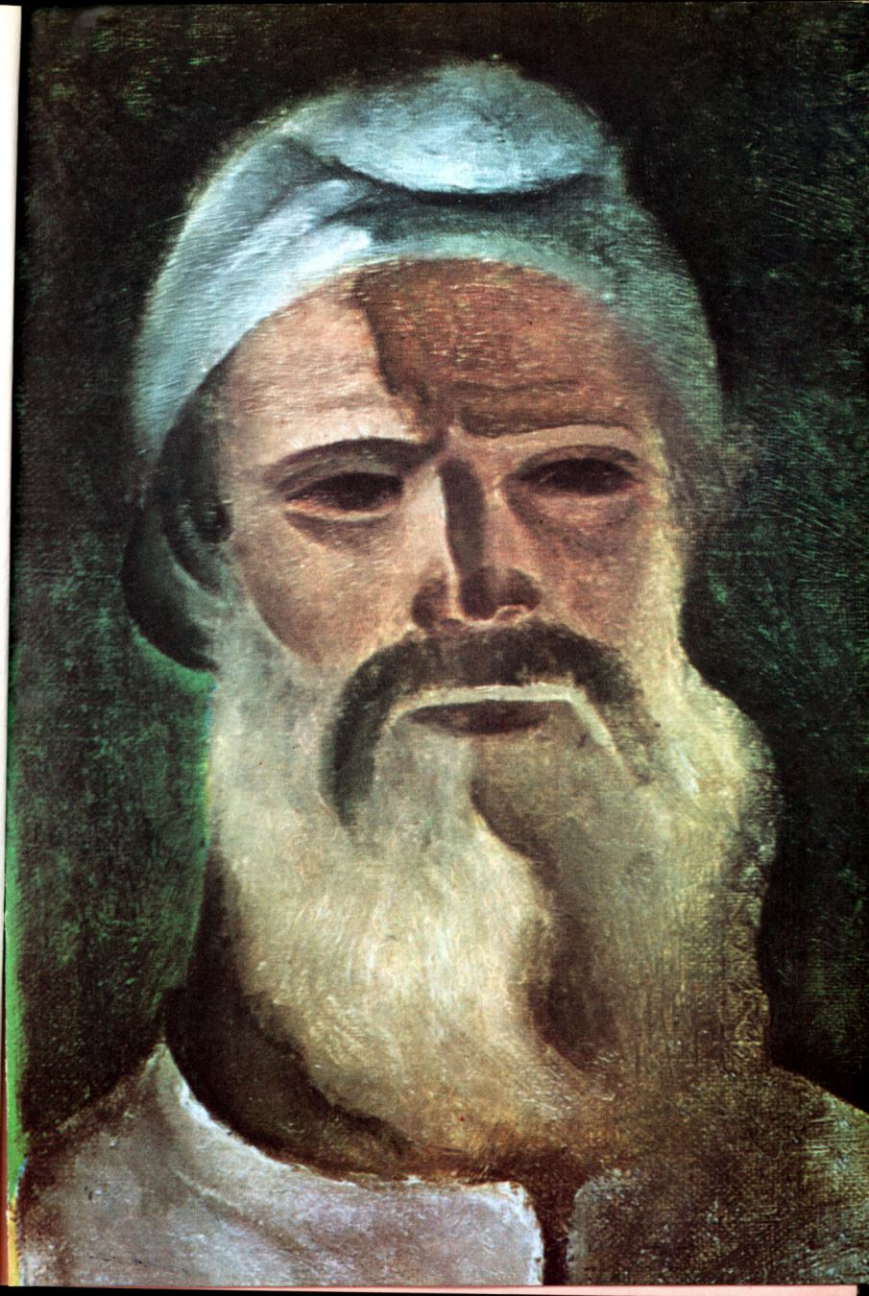
² Date importante despre el conține lucrarea pe care i-a consacrat-o dr. Al. L. Tăutu, apărută în 1967, la Roma — n. r.

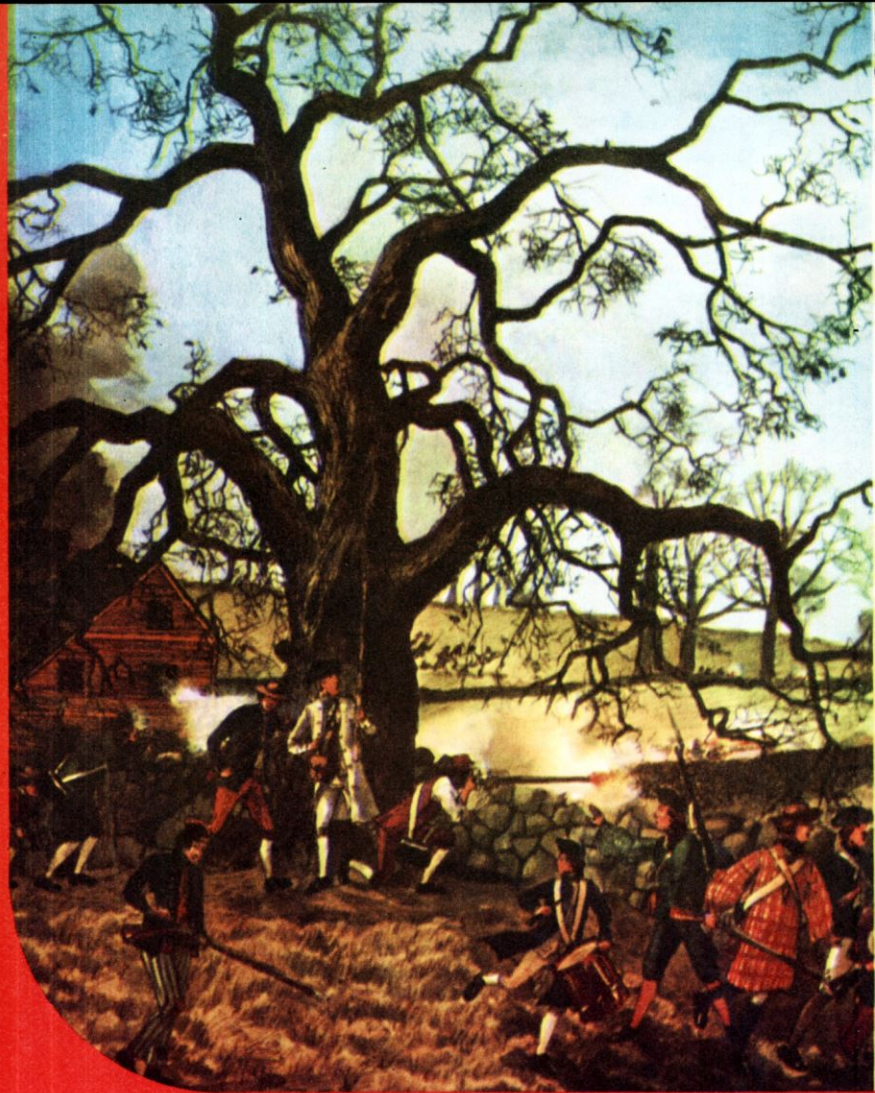
PLANȘELE NOASTRE

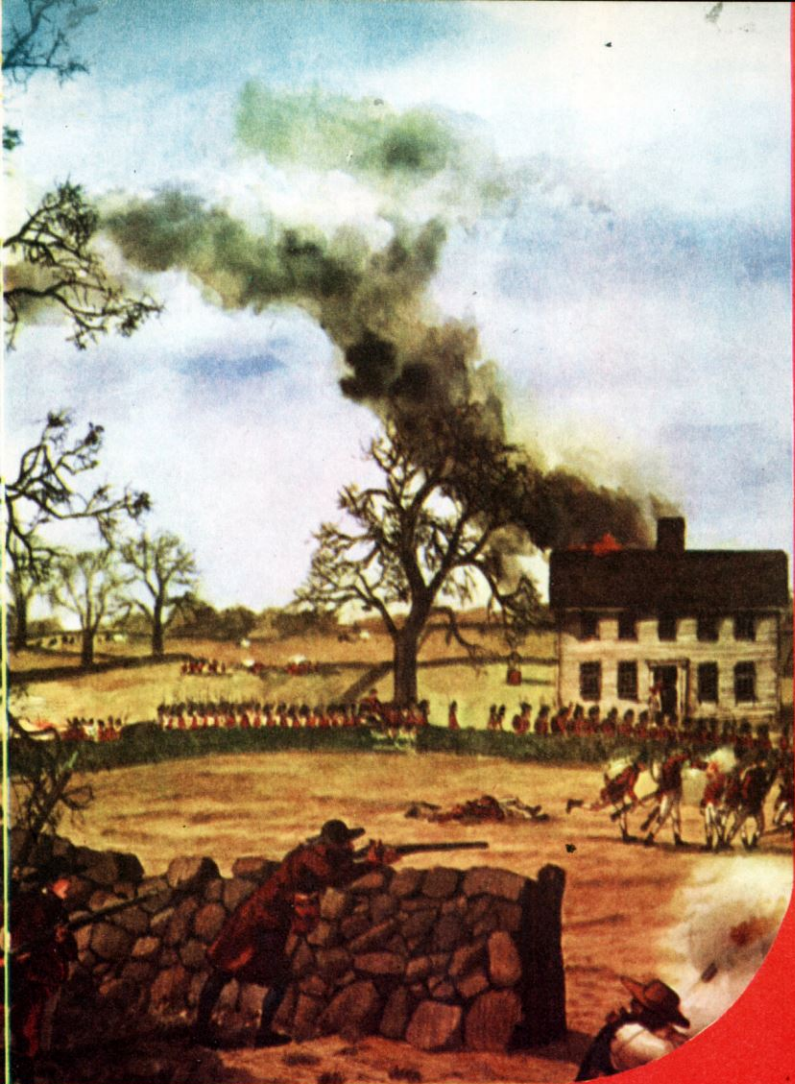
① Marele rege înaintaș Burebista, conducătorul regatului geto-dac din veacul I î.e.n. — în viziunea picturii Gheorghe Pătrașcu. Pictură realizată pentru **Magazin Istoric** (Neamuri și triburi trace, p. 15)

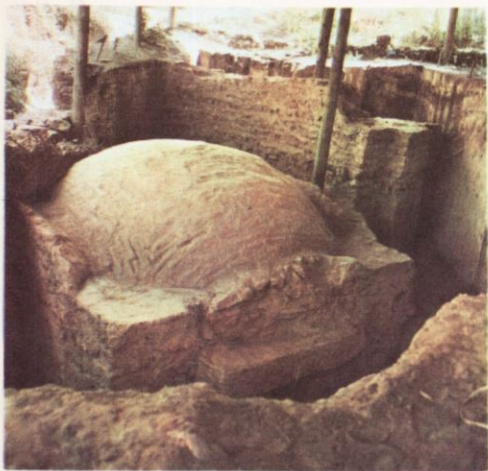
②-③ 19 aprilie 1775, ora 5 dimineața. În marginea satului Concord de lângă Boston, începea bătălia dintre britanici și patrioții americani, adevărat preliudiu al războiului de independență al S.U.A. (Așa s-au născut Statele Unite ale Americii, p. 21)

④ Unică arheologic pe pământul țării noastre: basilica de la Niculițel (**Identități ale romanității**, p. 28)

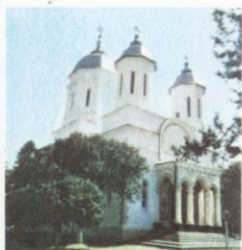

Basilica descoperită
la Niculițel

Osemintele
celor patru martiri
aflate azi
la mănăstirea
Cucoș

Două inscripții
din interiorul
basilicii,
precizînd
numele martirilor:
Zoticos,
Attalos,
Kamasis
și Filippos

100 premii — 100 câștigători

Concursul Magazin istoric, ediția 1975, s-a încheiat. Am primit la redacție 6124 scrisori, ceea ce — date fiind complexitatea concursului și numărul mare de întrebări — depășește prevederile noastre cele mai optimiste. Scrisorile sosite din toate colțurile țării și semnate de oameni cu cele mai diverse profesii — muncitori din uzine și fabrici, mecanici de locomotivă, excavatoriști, țărani cooperatori, profesori, tehnicieni, medici, funcționari, studenți, militari, elevi — sînt mărturie emoționantă ale dialogului purtat în numele istoriei. Căci ce altceva decît muza Clio i-a putut îndemna pe oameni cu preocupări atît de diferite să cerceteze cu asiduitate colecția revistei, fie în biblioteca proprie, fie într-una publică, să împrumute numerele care le lipseau, să investească timp și eforturi pentru a răspunde celor o sută de întrebări din cele o sută de numere ale revistei?

Deosebit de îmbucurător este faptul că 2793 concurenți — deci aproape 46 la sută din totalul participanților — au dat toate răspunsurile exacte. În semn de prețuire pentru interesul și cunoștințele lor în domeniul istoriei, tuturor le vom publica numele în următoarele numere ale revistei.

Lista celor ieșiți la sorți confirmă și ea largă participare pe plan teritorial și profesional. Cei 100 câștigători se recrutează din 31 județe, deci aproape întreaga țară și muncesc în domenii foarte variate. Iată cîteva exemple alese la întîmplare: chimistul Gavriletea Dan din orașul Dr. Petru Groza; maistrul în automatizări Viziteu Gheorghe din Făgăraș; învățătorul Avram Boghean din Rădăuți; Ladoșan Emil, pensionar, com. Silivașu de Cîmpie, jud. Bistrița-Năsăud; ofițerul Mircea Lupașcu din Timișoara; asistenta principală de farmacie Ecovoiu Cecilia din Pitești; eleva Varzaru Virginia-Daniela din Craiova; Călinescu Constanța, salariată la Of. P.T.T.R. Teleoane-Giurgiu...

Dar, pe adresa redacției au sosit și numeroase răspunsuri din străinătate. Dintre trimițătorii lor, trei au obținut și premii: Alexandrina Doina Meyer, Buchholz R.F.G.; Jean-Pierre Henry Montgeron, Franța și Frida Adams, San Francisco, S.U.A.

Iată acum lista celor 100 câștigători ai concursului, stabilită pe baza tragerii la sorți:

PREMIUL I

Un televizor LUX

1. ROȘU VASILICA — București

PREMIUL II

Un televizor DIANA

1. RĂDULESCU I. MIHAI — Brăila

PREMIUL III

Un televizor OLIMP

1. NAN DUMITRU — Dej, jud. Cluj

PREMIUL IV

Două aparate de radio NEPTUN

1. VESE NICOLAE — Copăcel, jud. Bihor

2. AURORA ZANKOV — București

PREMIUL V

Un aparat de radio ALBATROS

1. NATALIA POPA — Vaslui

PREMIUL VI

Două stilouri PELIKAN E.F.

1. LASCARACHE DAN — orașul Gh. Gh. Dej, jud. Bacău

2. GHEORGHE GH. IOAN — București

PREMIUL VII

5 stilouri SHEAFFER

1. NISTOR RADU MIRCEA — Ploiești

2. COROIAN IOAN — Zalău

3. NICHITA VASILE — Brașov

4. IOAN PELE — Oradea

5. POPESCU MAGDALENA — Oradea

PREMIUL VIII

12 stilouri SHEAFFER 550 FINE

1. BOBOC IONELA — Adjud

2. ONETE GABRIEL — București

3. SERBU C. MIRCEA — Ploiești

4. ECOVOIU CECILIA — Pitești

5. G.M. BULDUS — Arad

6. LĂZĂROIU F. ION — București

7. VIZITEU GHEORGHE — Făgăraș

8. LUNGU EFTIMIE — Focșani

9. POPESCU V. MARIAN — com. Bolintin Vale, jud. Ilfov

10. GAVRILETEA DAN — orașul Dr. Petru Groza, jud. Bihor

11. ROȘTORU RODICA — Buzău

12. PRÔDAN ELENA — Bacău

PREMIUL IX

15 serviete

1. CIOARĂ ZENOVIE — Constanța

2. AURITE ȘTEFAN — București

3. PISLĂ HRISTEA — Corabia

4. UTĂ D. RADU — București

5. VARZARU VERGINIA-DANIELA — Craiova

6. STAN ILIE — Galați

7. IACOB ROMEO — Botoșani

8. RUSU COSTICĂ — Anina, jud. Caraș-Severin

9. FIRESCU ION — București

10. MAREȘ VASILE — Jimbolia

11. NEBELA FRANCISC — Petroșani

12. SIMION DOINA — orașul Tîceni, jud. Gorj

13. MIRCEA MIHAILA — București

14. CALIN ALEXANDRA — București

15. AVRAM BOGHEAN — Rădăuți

PREMIUL X

20 cutii cu piese de șah

1. PAGU ALEXANDRINA — orașul Oțelu-Roșu, jud. Caraș-Severin

2. MINA CONSTANTIN — București

3. NEGRUȚĂ ST. VSEVOLOD — Cîmpina

4. SANISLAV VIRGIL — com. Războieni, jud. Alba

5. LEMRĂU IOAN — com. Silivașu de Cîmpie, jud. Bistrița-Năsăud

6. GAVRILIU NANU — Bacău

7. SCRIPA MIRCEA — Cîsnădie

8. DĂNESCU IOAN — Cluj-Napoca

9. AURELIAN NICULESCU — București

10. IONEL BEJENARU — Botoșani

11. OPROIU ILIE — Agnita, jud. Sibiu

12. OFRIM ALEXANDRU — Baia Mare

13. FLEISCHER HERMANN — Făgăraș

14. HALMAGIU CONSTANTIN — București

15. GIOCA MARIN — Oradea

16. LADOȘAN EMIL — com. Silivașu de Cîmpie, jud. Bistrița-Năsăud

17. CHIPRIAN IOAN — București

(Continuare în p. 63)

A. J. Toynbee

CUVÎNT DE RĂMAS BUN

Atunci cînd la 22 octombrie 1975, seara, mi-a sosit știrea că istoricul britanic A.J. Toynbee a încetat din viață, paginile pe care cu neobosită-i generozitate mi le dăduse pentru cititorii revistei noastre erau pregătite pentru tipar. Acum ele înseamnă un adevărat cuvînt de rămas bun către cititorul român, așa după cum, în lunga noastră întrevvedere din aceeași simplă locuință londoneză în urmă cu doi ani, mă lăsase — printr-o voită prelungire — să înțeleg cu subtilitate că era ultima. Magazin istoric a fost singura publicație românească la care profesorul A. J. Toynbee a colaborat¹, onorîndu-ne paginile în mai multe rînduri cu semnătura sa prestigioasă și mărturisindu-mi la fiecare din întîlniri bucuria de a se putea adresa iubitorilor de istorie de la noi. Mai mult decît atît, în opera sa capitală *A Study of History*, ca și în interviurile pe care cu bună-

voință mi le-a dat², a dovedit că manifestă un mare și profund respect pentru istoria străveche a tracilor, a geto-dacilor, a tuturor românilor de-a lungul secolelor zbuciumate care au marcat continuitatea și afirmarea civilizației romanității extrem-orientale (formula prin care îi plăcea să sublinieze moștenirea culturală latino-bizantină care a intrat în zestrea istorică a poporului român).

Autor al unei viu disputate și discutate opere³, de o vastitate tematică impresionantă (aproape 50 volume, la care trebuie adăugat acel *Survey of International Affairs*, editat între 1925-1946 împreună cu Veronica Toynbee și care rămîne un anuar de referință și astăzi pentru evenimentele politicii mondiale ale deceniilor trei, patru și cinci), abordînd procesele istorice într-o manieră insolită, dar multiplu contradictorie, profesorul A.J. Toynbee va fi în continuare unul dintre cei mai originali filozofi idealisti ai istoriei pe care i-a dat secolul nostru, un mare umanist și antifascist, un remarcabil scriitor și un om de o delicată modestie, preocupat pînă la sfîrșitul vieții de soarta omenirii⁴.

La moartea sa, ziarul londonez *Times* scria: „Chiar și cei mai neînduplecați dintre criticii săi nu-l puteau nega vasta erudiție, uimitoarea capacitate productivă și minunățiile stilului său sîfuit ce-și trage bogăția din izvoarele învățăturii clasice. Oricare va fi judecata pe care posteritatea o va da vederilor sale asupra istoriei, ea va trebui să-l prețuiască pentru a fi încercat să rezolve cîteva dintre problemele fundamentale ale umanității”. Iar cronicarul științific al ziarului american *International Herald Tribune* aprecia că A.J. Toynbee s-a hazardat în ceea ce puțini istorici au îndrăznit: „O interpretare a istoriei în același timp cu povestirea ei. El a făcut încă mai mult — a căutat să repovestească evenimentele miilor de ani într-un fel neconvențional”. I se potrivește poate și lui cuvîntele prin care definea, în ultima carte — pe care mi-a înmînat-o atunci, la sfîrșitul lui 1973 — Constantin Porfirogenetul și lumca sa, pe ilustrul său erou bizantin din al X-lea veac. „Verdictul nostru asupra operei lui Constantin trebuie să fie că el nu a reușit să-și îndeplinească misiunea, dar există o circumstanță

² Vezi *Magazin istoric*, nr. 3/1971, 4/1972, 5/1974 (și *Ținărul leninist* nr. 10/1971; *România literară*, nr. 44/1975). Corișan și completăm, de asemenea, aici o informație genealogică: Arnold Toynbee (1852-1883), cunoscutul sociolog, economist și militant reformist britanic, al cărui nume îl poartă așezămîntul social londonez — Toynbee Hall — a fost unchiul și nu bunicul istoricului A.J. Toynbee, iar celebrul chirurg Joseph Toynbee (1815-1866) a fost tatăl economistului. Fratele acestuia, paget Toynbee (1855-1932), nu distins filolog și specialist în istoria literaturii Renasșterii, remarcat pentru exegeza sa asupra operei lui Dante Alighieri, i-a fost, de asemenea, unchi istoricului, al cărui părinți au fost militantul social Harry Valpy Toynbee și Sarah Edith Marshall Toynbee, profesoară de istorie.

³ Pentru o apreciere de ansamblu a operei lui A.J. Toynbee, recomandăm cititorului studiul lui N. Bagdasar, din volumul *Teoretiștii ai civilizației*.

⁴ Coincidență a făcut ca A.J. Toynbee, deținător a numeroase titluri academice și științifice, să fie succesorul compatriotului său Winston Churchill — un alt istoric controversat — în calitate de membru corespondent al Academiei de științe morale și politice din cadrul Institutului Franței.

¹ Sub semnătura sa am publicat o serie de texte în nr. 1/1972, 3/1972 și 7/1973.

atenuantă care ne face să pledăm în favoarea sa. El a asigurat din abundență uneltele trebuincioase oricărui succesor care ar fi dorit să-și încerce puterea în a realiza ceea ce Constantin a lăsat nefăcut. Aceasta este o moștenire pentru care trebuie să-i fim adînc recunoscători" (p. 605).

Dar, să-l urmărim acum pentru ultima oară pe Arnold Joseph Toynbee în cel din urmă interviu pe care i-l am luat.

— Gîndindu-ne la istoria britanică, care sînt momentele ei cele mai importante, începînd cu bătălia de la Hastings din 1066?

— Aș spune că mai întîi am fost cucerii de normanzi și mai apoi s-a produs o fuziune între vechii locuitori ai Angliei și normanzi. Ne-am amestecat. A fost un fapt norocos și totodată primul foarte important. Apoi englezii-normanzi au făcut greșeala de a încerca să cucerească Franța. Am suferit o grea înfrîngere. Uriasă ca implicații, această înfrîngere și-a prelungit consecințele pînă în zilele noastre. Experiența istorică a Ioanei d'Arc a pătruns foarte adînc în conștiința englezilor, care au devenit foarte reticenți în privința implicării lor, în orice privință, în Europa continentală. Acest fapt istoric a avut o reală pondere în a întîrzi dorința englezilor de a se mai alătura continentului pînă chiar în secolul XX. Veți observa cît de întînsă este răspîndirea noțiunii „continental” în cele mai felurite aspecte ale vieții noastre. Pentru că englezii au intr-adevăr memoria istoriei. Cred că după ce au fost izgoniți din Franța în secolul XV, ei au întors spatele Europei și s-au îndreptat spre mări și oceane încă înainte de sfîrșitul aceluia secol. Venețienii chemați în serviciul regelui Henric VII au început să exploreze partea de nord a Americii. De atunci și pînă aproape de zilele noastre englezii și-au îndreptat prioritar interesul spre ținuturile de peste oceane și niciodată spre Europa. În Anglia toți au avut o atitudine de distanțare față de Europa. Chiar atunci cînd am încercat să-l oprim pe Napoleon să cucerească Europa, de fapt nu am ajutat la aceasta printr-o cooperare activă, ci printr-o strictă limitare la apărarea intereselor noastre comerciale și naționale. Veți observa că toate implicările Angliei în Europa pînă în secolul XX au fost secundare și în orice caz subordonate orientării sale spre largul mării. Cele două războaie mondiale au creat o situație specială care ne-a afectat și ne-a implicat amplu și profund în lupta contra Germaniei Kaiserului Wilhelm și a celui de-al III-lea Reich hitlerist. Mîile de englezi care și-au dat viața pe cîmpurile de luptă din Europa pentru înfrîngerea dușmanului comun al popoarelor europene au întărit o legătură de sînge cu continentul. Dar și în epoca post-belică ne-am ținut oarecum deoparte de treburile europene.

Totuși trebuie să recunoaștem că sîntem europeni și, dacă vrem să avem o poziție în lume, trebuie să fim o parte din Europa. Eu personal sper că în cele din urmă Anglia va coopera strîns cu Europa apuseană ca și cu Europa răsăriteană, respectiv va fi o insulă dintr-o Europă unică. Desigur aceasta nu este încă de actualitate, totuși un început a fost făcut. Cred că s-a produs o mare schimbare în poziția opiniei publice britanice. Cred că treptat întreaga populație va recunoaște valoarea și necesitatea acestui fapt care este de natură permanentă.

Cel mai important moment din istoria britanică în timp de pace a fost probabil începutul marii revoluții industriale în 1760 — cam cu un secol înainte ca Germania și Statele Unite să rivalizeze cu Anglia. Nu știm încă dacă revoluția industrială a fost un lucru bun sau un lucru rău, dar în orice caz Anglia a jucat rolul-cheie în nașterea și promovarea ei. Revoluția industrială a început la țară în regiunea Oxfordului, unde am trăit și eu multă vreme. Tot ce s-a întîmplat din acest moment al istoriei britanice, pe o perioadă de un secol, a avut o rezonanță permanentă și de maximă importanță în istoria universală. A fost poate epoca noastră de aur.

— Dumneavoastră ați trăit la Londra în timpul celui de-al doilea război mondial. Cum se desfășura viața în acele zile?

— Eu și soția mea lucram pentru guvern, pentru Ministerul de Externe. Mai întîi am lucrat la Colegiul din Oxford, apoi m-am mutat la Londra tocmai cînd au început să fie lansate rachetele V₁. M-am obișnuit cu bombardamentele. Nu o dată m-am aflat la o sută de yarzi distanță de locul unde au căzut bombe. Ceea ce mă uimește pînă astăzi este puterea de acomodare a naturii umane. În condiții neobișnuite, extraordinare, oamenii se adaptează, pot trăi. Mergeam la serviciu trecînd aproape zilnic pe lîngă mine ce explodeau sau cădîri în flăcări. Normalul și anormalul conviețuiau. La sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, ca și la sfîrșitul celui dintîi, mă aflam la Londra. Am reușit să pătrund prin mulțimea adunată în fața Palatului Buckingham — devenise un fel de tradiție să faci o vizită regelui cînd se întîmpla un mare eveniment. Totuși, atmosfera era complet diferită. În octombrie 1919 eram extraordinar de fericiți. Simțeam că avusesem o experiență teribilă care nu se va mai repeta. În ziua armistițiului un zid s-a ridicat în jurul puștilor germane și copiii se cățărau pe el. Mă gîndeam chiar că moartea atîtoră dintre prietenii mei nu mai conta din moment ce războiul nu se va mai repeta niciodată. Acesta era un sentiment general. În 1945, atmosfera era complet alta. Mulțimea s-a adunat din nou în fața Palatului Buckingham — dar nimeni

nu se bucura, toți erau foarte tăcuți și foarte reținuți. Erau desigur foarte bucuruși că lupta încetase, dar simțeau că acesta nu era sfârșitul poveștii. Altfel, pot spune că oamenii erau mult mai maturizați și mult mai înțelegători în fața realităților ce se anunțau. Era o atitudine ce ne îndreptăța la speranțe, iar gradul de conștiință atins de opinia publică în timpul războiului era absolut izbitor.

— În ce context așezați pe Dimitrie Cantemir și opera sa, acum la peste trei sute de ani de la naștere?

— Era un bun creștin. A fost unul dintre pionierii relațiilor dintre est și vest. A fost contemporan cu Petru cel Mare; a avut de suferit din pricina lui. Mă refer la faptul că în războiul său cu otomanii, Petru a dat o bătălie nereușită la Stănilești, iar Cantemir a trebuit să accepte să-și părăsească Moldova pentru a scăpa de condițiile umilitoare impuse de otomani. Din fericire pentru Cantemir, el era și un mare învățat, un excelent cunoscător al literaturii și culturii, ca și al politicii: astfel a avut ce face și după ce nu a mai domnit în Moldova. A putut să-și scrie marea sa operă, datorită căreia a devenit o figură de prim rang în cultura istorică a omenirii.

— Care credeți că este rolul națiunilor mici și mijlocii în lumea contemporană?

— Până la cel de-al doilea război mondial se părea că în lume există doar câteva puteri care își împărțeau lumea între ele. Dar după acest război a apărut o nouă situație în care țările mici și mijlocii au reliefat sentimentul că nu pot fi asimilate. Este ceea ce s-a întâmplat în trecut cu țările române și Imperiul otoman. Astfel cred că dominația politică a marilor puteri va dispărea în cele din urmă.

— Sinteți un filozof și un istoric nemarxist. Totuși ați ales în lucrarea dumneavoastră, Un studiu asupra istoriei, cele două elemente contrare Yin și Yang pentru a demonstra linia de evoluție a civilizațiilor. De ce?

— Cred că este un aspect legat nu numai de dezvoltarea umană, ci de universul întreg. Aceste tendințe trag fiecare către o extremă — dintr-o direcție statică către reacția ei dinamică, apoi iar în cealaltă direcție. Filozoful francez Henri Bergson spunea că evoluția istoriei omenirii poate fi reprezentată printr-un patinator care alunecă înainte pe un picior și apoi brusc își schimbă greutatea pe celălalt picior — și dacă nu face așa își pierde echilibrul. Este aceeași idee ca Yin și Yang — ritmul alternativ static-dinamic care păstrează echilibrul universal. Am folosit aceste elemente în încercarea mea de a da o privire de sinteză asupra întregii istorii a umanității și pentru a-i explora anatomia și morfologia.

Dear Dr Popisteanu,

Thank you for your letter of February 10, 1973, and also for the copy of *Magazin Istoric* with a new article about my work. I have pleasure in enclosing herewith the answers for which you ask.

I have been much impressed by the wideness of the range of the field covered by *Magazin Istoric*. In Romania there is a public that takes a keen interest in the history of the whole world. Romania herself has always been a focus of trade and culture, and her history extends far back into the past. I wish all success to *Magazin Istoric* for the next five years.

With all good wishes,

Yours sincerely,

Arnold Toynbee

Arnold Toynbee

Facsimilul urărilor adresate revistei *Magazin Istoric* la 5 ani de la apariție

În p. 34: Arnold și Veronica Toynbee la ultima noastră convorbire (decembrie 1973)

— Cred că nucleul acestei idei este dialectică; o considerați cea mai importantă teorie asupra vieții și a istoriei?

— Da, desigur. Grecii antici erau dialecticieni în acest sens.

— În teoria dumneavoastră asupra istoriei, locul cel mai important îl ocupă deci o interpretare dialectică clasică.

— De acord.

— Cum vedeți posibilitatea unor schimbări în istoria umanității în condițiile revoluției tehnico-științifice?

— O mare schimbare a avut deja loc și ea va continua. Factorul de legătură este mecanizarea și tehnologia avansată care depind însă de întrebuințarea materiilor prime de neînlocuit. În trecut întrebuințam forța mușchilor și a trupului omenesc și a animalelor. Apoi am folosit forța vântului și a căderilor de apă, aceste surse de energie materială care sînt înlocuibile. Întotdeauna vîntul și apele vor exista. Poate ele vor fi din nou întrebuințate.

— Cum vedeți îmbunătățirea relațiilor dintre toate țările europene?

— Sper foarte mult într-o îmbunătățire a relațiilor generale în Europa. În contextul relațiilor internaționale actuale, România este capabilă să se afirme din ce în ce mai mult. Faptul este apreciat ca un rezultat al politici de independență. Am remarcat în acest sens o interesantă dezvoltare a contac-

telor de tot felul cu statele lumii, fără prejudiciu, inițiată de președintele României, Nicolae Ceaușescu.

— Cum apreciați actuala criză energetică în contextul istoriei contemporane?

— Trăim o epocă istorică de mari schimbări în care întreaga omenire se adună — nu neapărat în mod pașnic — dar ne influențăm, ne determinăm reciproc. Trebuie ca noi să învățăm să cunoaștem natura crizelor care vor asalta din ce în ce mai mult lumea occidentală. Noua generație în țările apusene a fost educată din păcate în spiritul de a deveni mereu mai avută cu orice preț. Această noțiune de creștere înțelegea ca o dezvoltare automată a bogăției, de la an la an, este total nerealistă pentru că așa-numita „lume a treia” se va afirma tot mai mult în viața internațională. Cred că din ce în ce mai multe popoare din țările în curs de dezvoltare vor dori să-și valorifice bogățiile naționale, cerînd prețul cel mai ridicat pe care-l pot obține în negoțul liber pe piața mondială. Nu le acuz. Condițiile lor de comerț și de schimb cu țările apusene au fost prea nedrepte. Desigur aceasta va produce o foarte mare cotitură; se întrevede deja începutul acestei revoluții în balanța echilibrului puterii dintre țările apusene și lumea a treia; ea va avea consecințe foarte întinse, cu mult mai mari decît, de exemplu, înfruntarea dintre Israel și Țările Arabe. Aș spune că este o răscruce istorică în relațiile țărilor apusene cu restul lumii. Trăim de asemenea într-o epocă în care evenimentele, schimbările se petrec cu o repeziune mult mai mare decît în trecut — și sînt de o mare importanță pentru viitor. Am amintit pe Ioana d'Arc în legătură cu influența pe care a jucat-o, istoricește vorbind, în atitudinea rezervată a britanicilor față de Piața Comună. Soția mea și cu mine am editat mulți ani un calendar anual asupra evenimentelor internaționale. De la an la an trebuia să redăm și fundalul anilor precedenți, chiar al secolelor și mileniilor anterioare. Niciodată nu poți înțelege un eveniment de care te ocupi fără să privești în urmă de-a lungul istoriei. Așa încît cred că istoria este foarte importantă pentru scopuri prezente, iar știința istoriei este, de asemenea, foarte importantă atît ca disciplină de studiu și cercetare, cît și ca posibilitate de modelare a caracterelor noilor generații. Interesul pentru istorie este deci perfect justificat și el trebuie neapărat susținut. Este ceea ce face revista dumneavoastră. Am fost număr de număr uimit de marea ei diversitate tematică, de preocupările **Magazinului istoric**, de maniera lui de abordare. Cred că este o publicație foarte bună — și sînt sigur că numeroșii dumneavoastră cititori gîndesc la fel.

Cristian POPIȘTEANU

RĂZVRĂTIREA DE LA STREMT

(Urmare din p. 27)

torul în informarea trimisă guvernului la 6 martie, insistînd, însă, să i se trimită forțe armate.

Guvernul Transilvaniei, care, în general, nu se grăbea cu rezolvarea cererilor țăranilor, a acționat acum cu o neobișnuită rapiditate. Informările lui Lázár au fost discutate de guvern la 7 martie, iar hotărîrea care s-a luat a parcurs toate treptele ierarhiei birocratice, ajungînd la comandamentul suprem și înapoi la Benedek Lázár. Hotărîrea guvernului prevedea ocuparea pădurilor cu ajutorul armatei, evaluarea „pagubei” stăpînilor de moșii, arestarea conducătorilor mișcării, a pădurarilor puși de sat și a primarului, anchetarea chestiunii de către comisar „fără nici o pîrtinire” și, în același timp, pornirea unei anchete împotriva avocatului Pál Gál, care în mai multe rînduri îi sfătuisese pe țărani cum să procedeze.

Între timp, țăranii din Stremț au făcut un recurs și la arhiducele Ferdinand de Habsburg-Este, care, de la 7 februarie 1835, guverna Transilvania cu depline puteri. Arhiducele a trimis guvernului această plîngere, cu rezoluția de a fi îndeplinite fără întîrziere deciziile adoptate mai demult în această chestiune de către organele superioare. Încrederea în bunăvoința arhiducelui s-a dovedit deșartă. La 17 martie, 78 soldați au pornit în marș spre Stremț; încă 132 au sosit la 20 martie. În zilele următoare, cu ajutorul trupelor, pădurea a fost înapoiată nobililor, iar țăranii au fost impuși să plătească pagubele pricinuite acestora.

Cu aceasta mișcarea a fost domolită. Conducătorii ei, care au fost denunțați încă de la început de către capii satului, au ajuns la închisoare.

Experiența amară a celor aproape două decenii de plîngeri i-a convins pe țăranii că drumul jalbelor nu ducea nicăieri. În mai multe rînduri, cu ocazia anchetelor, ei au subliniat nereușita plîngerilor și faptul că s-au saturat de așteptare, ceea ce i-a determinat să recurgă la violență. Dezamăgirea țăranilor față de autoritățile crăiești e un fenomen des întîlnit în anii 1833-1835, de unde și atitudinea lor mai hotărîtă de a-și cuceri drepturile prin luptă.

I. G. Duca:

3 august 1914 CONSILIUL DE COROANĂ DE LA SINAIA

„Duminică (28 iulie) mă dușesem la Potlogi, în Dimbovița, să prezidez o serbare școlară. întorcându-mă pe la 7 seara cu automobilul mi se spune că [I.I.C.] Brătianu mă căutase în mai multe rânduri. Am bănuț imediat că se întâmplase ceva excepțional, fiindcă Brătianu nu prea avea obicei, mai ales duminicile, să ne cheme cu așa insistență. Intrigat, m-am repezit deci la el. L-am găsit foarte agitat. Arhiducele Ferdinand și soția sa au fost asasinați la Sarajevo, îmi spuse el [...]. Sînt dator să mărturisesc că eram sigur că războiul nu va izbucni. Știam că în Franța și Anglia există un așteptare curent pacifist și că Germania, în plină prosperitate și fericire, sau Austria, subredă din toate părțile, [nu au] să cuteze a dezlănțui un război, pentru ele, cu sorți îndoielnici de izbîndă”.

Așa își începe I.G. Duca însemnările sale — nepublicate în limba română pînă acum sub o formă lărgită¹ — despre izbucnirea primului război mondial și evenimentele petrecute în România în momentul declanșării marii conflagrații. Cioara dintre cele două mari grupuri de state imperialiste era inevitabilă, dar mulți sperau că această confruntare se va produce mai tîrziu². „Credința era așa de generală — continuă I.G. Duca — înclt după închiderea scurtel sesiuni a Constituantel [4 iulie], regele Carol plecă liniștit la Sinaia, ca să-și petreacă vara și vacanțele. Îl văd încă senin și vesel la fereastra vagonului, saluțînd grav, cu un singur deget încovoiat la marginea chipului, autoritățile care veniseră să-l întovărășească și mi-a rămas întipărită imaginea lui pe cînd trenul regal dispărea. Erau ultimele priviri pe care regele Carol le îndrepta asupra capitalei sale. Nu s-a mai reîntors într-însa decît mort, în drum spre lăcașul său de vecl de la Curtea de Argeș. Am eugetat adesea la această plecare. Al fi fost îndrituit în acea clipă să scoțete pe regele Carol ca cel mai fericit dintre muritori. După mari greutăți, multă stăruință, multă răbdare și multă trudă învinșese toate greutățile ce îi stătuseră în cale. [...] La 76 de ani, după 45 de ani de străduințe nu se putea concepe un sfîrșit de domnie mai fericit și mai strălucit. Și, totuși, peste trei săptămîni trebuia să se adevărase și pentru regele Carol proverbul că, pînă la moarte, să nu zici de nimeni că

a fost fericit. Noi, miniștrii, de asemenea, fără a bănuț ceea ce ne aștepta, ne-am pregătît de vacanțe. Am avut, la Ministerul de Interne, un consiliu în care ne-am împărțit concediile și interimatele. În lipsa lui [E.] Porumbaru, trebuia să lau eu interimatul Externelor³. Pe cînd ne ocupam cu asemenea formalități și unli din noi își făceau bagajele, cerul începu deodată să se întunece...”.

Deși mulți dintre oamenii politici mai nutreau încă iluzia menținerii păcii, războiul „bătea la ușă”. Atenția lui avea să fie speculat de cercurile politice și militare din Viena și Berlin, folosindu-l drept pretext pentru declanșarea marii războiului. „Brătianu era îngrijat. Am primit [sic!] împreună într-o seară la Martha Bibescu, la Mogosoaia. În drum, mi-a împărțit, cu obisnuitele reticențe, grîlile lui și mi-a vorbit de războiul general. Cerul era negru și după o zi de căldură înăbușitoare tuna și fulgera. A fost prima mea viziune a cataclismului ce sta să se dezlănțuie. La cîteva zile am plecat la Vîșea pentru o zi, două. Nu mai avusesem nici o știre, nu mai citeam nici un ziar. întorcîndu-mă, afiu de nota contelui Berchtold trimisă în ajun sîrbilor⁴. Trimis repede să văd textul. Nu mai încăpea îndoiela: Austro-Ungaria împingea la război. Dar nu puteam crede într-un asemenea act de demență din partea Puterilor Centrale. Pînă în cele din urmă, furtuna trebuia să fie înălturată, dacă nu de la Berlin și de la Petersburg, dar de la Paris sau Londra trebuia să vie mijlocul de apănare a conflictului. Vreo formulă de împăcare, vreo propunere de meditațiune, consiliamentul mutual pentru vrecun arbitraj... Cu cît zile treceau, telegramele erau însă mai îngrijorătoare. Evenimentele se precipitau cu o luteală vertiginooasă [...] Din îndemnul lui Brătianu am plecat la Sinaia. Nu voi uita acele zile. De dîmneata pînă seara stăteam la Castelul Peleş. În camera rezervată acolo primului ministru. împreună cu mai mulți colegi, de obicei [V.] Antonescu⁵, [C.] Angelescu⁶ și [Al.] Radovici⁷ [urmăream] știrile. Zece de telegrame sosseau la fiace moment de la agenții, de la legațiile noastre de pretutindeni. Bietul Constantin Brătianu ametea cînd și des-cînd. [I.I.C.] Brătianu venea și leșea. Stătea ca surzi întregi jos cu regele Carol, iar se urca sus la noi. Era frîmțat cum cred că nu l-am văzut niciodată de atunci. Treceam prin alternative de speranță și de descu-

¹ În Revue des deux Mondes, Paris, 1 august 1930, George Fotino a publicat o evocare a Consiliului de Coroană din august 1914, folosind fragmente din însemnările lui I.G. Duca; asupra Consiliului de Coroană vezi și cuvîntarea lui I.G. Duca de la Cercul „Libertatea”, din 22 decembrie 1932, în presa vremii — n.r.

² Vezi Magazin istoric, nr. 12/1975.

³ I.G. Duca era ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice — n.r.

⁴ Leopold Berchtold, ministrul de Externe al Austro-Ungariei (1912-1916) — n.r.

⁵ Este vorba de ultimatumul austro-ungar adresat la 23 iulie 1914 Serbiei și redactat în termeni inacceptabili pentru un stat suveran — n.r.

^{6,7} Miniștri în cabinetul liberal — n.r.

rajaire. Eu mai păstram oarecare nădejde. Brătianu era sigur că mergem cu pași siguri și rezeși spre războiul general. Ceasul din turnul Castelului, cu bătaile lui sonore, ne trezea, singur, la intervale regulate din lumea de gînduri și de griji în care stam cufoadați.

Restul se știe — e de domeniul istoriei universale: declarația de război a Austriei, solidarizarea Germaniei cu ea, Mobilizarea rusească. Sforțurile disperate ale lui Sir Edward Grey¹ și a celor de la Paris de a salva pacea lumii printr-un arbitragiu. Refuzul Berlinului, violarea neutralității Belgiei, intrarea în acțiune a Angliei.

Toată Europa era în foc. A cui era vina? S-a discutat lung această chestiune. Puterile Centrale au aruncat vina asupra Antantei și în special asupra Angliei. Antanta, la rîndul ei, a aruncat toată vina numai asupra Puterilor Centrale și în special asupra Germaniei².

Dar, atunci, în 1914, cînd evenimentele nu dădeau răgazul necesar judecării cumpătate și adînc a faptelor, atunci cînd cercurile conducătoare românești se găsseau sub presiunea evenimentelor — spune I.G.Duca — nu prezenta „decît un interes academic să se știe cine e vinovat de izbucnirea războiului. La 1914 nu această ne preocupă pe noi la Castelul Peleş. Alta era întrebarea, marea, chinutoarea întrebare care ni se punea tuturor și ne cerea un grabnic răspuns. Ce face România în mijlocul acestui conflagrații generale? Intrăm alături de aliații noștri de trei decenii? Mergem cu Rusia, cu Franța și cu Anglia? Sau rămînem neutri?!”

Această „chinutoare” întrebare nu și-o puneau atunci numai miniștrii, regele sau stăpînii săi, și-a pus-o întreaga opinie publică românească. Istoriografia marxistă a stabilit cauzele reale și caracterul imperialist al primului război mondial. Substratul marelui flagel — după cum a arătat tovarășul Nicolae Ceaușescu — a constatat în esență în „lupta statelor imperialiste pentru împărțirea lumii, pentru acapărarea unor noi sfere de influență, pentru lărgirea pieței de desfacere și a surselor de materii prime, pentru redistribuirea imperiilor coloniale”. Forțele înalte, revoluționare l-au definit ca atare chiar de la început, prevenind popoarele asupra gravelor sale consecințe. Pregătît și declanșat de cercurile imperialiste ale marilor puteri, războiul a avut grave implicații asupra unui mare număr de state mici și mijlocii, angajînd imense resurse de bunuri materiale și forțe umane”. Pentru românii, războiul a coincis cu cea de pe urmă etapă a procesului de desăvîrșire a statului unitar-național modern și de aceea — cum aprecia tovarășul Nicolae Ceaușescu — el ridica „în fața poporului român probleme de mare însemnătate pentru însăși soarta națiunii”. Numărîndu-se printre țările mici ale Europei, situată la confluența sferelor de influență ale marilor puteri imperialiste ce-și disputau dreptul la dominație și altele, la Dunărea de Jos, România era direct vizată, ba mai mult, direct amenințată. Declanșat printr-o agresiune a unei mari puteri asupra unei țări mici, urmată imediat de încălcarea brutală a neutralității altui stat mic (Belgia), războiul reprezenta pentru românii un pericol potențial. Așezarea geografică a țării îndemnează, de-a lungul întregii istorii românești, la o nelăcomie veghe. Cu atît mai mult, în vara anului 1914, într-un moment de grea încercare, concentrarea factorilor de răspundere, a întregii națiuni asupra destinelor țării a devenit maximă. Căci ambele tabere intrate în conflict au început să acționeze pentru a atrage România de o parte sau de alta³.

Două mari probleme s-au ridicat în acele clipe în fața poporului român și a factorilor săi politici: păstrarea independenței țării și, folosind noua conjunctură internațională, găsirea unei soluții și a unui moment favorabil pentru desăvîrșirea idealului național. Căci — arăta Constantin Dobrogeanu-Gherea — „o țară, ca un organism social, trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice. Împărțită în mai multe părți, cum e Polonia sau cum e în parte România, dezvoltarea sa devine anormală și nesănătoasă în cel mai înalt grad”. La izbucnirea războiului, în România, ca și

în celelalte țări balcanice, de altfel, — o sublinia V.I. Lenin în 1917 — construcția de stat în direcția burghoaze-națională nu era încheiată, căci „foarte mulți români și sîrbi (în raport cu numărul total al românilor și sîrbilor) locuiesc în afara granițelor statului lor”.

Opinia publică progresistă din întreaga Europă era, desigur, interesată ca marile imperii reacționare, aceste anacronice și sinistre edificii politice, să fie distruse pentru ca popoarele subjugate de ele să-și poată hotărî soarta prin propria lor voință. De la început, războiul a ridicat, mai exact spus, a dinamizat marea și arzătoare problemă a idealului național. „Unirea într-un singur stat — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu — aspirăse seculară a românilor, cauză înălțătoare pentru care au luptat nenumerate generații de înaintași — devenise un obiectiv imediat, o necesitate stringentă impusă de însuși mersul înalte al societății românești”.

Dar care era calea cea mai potrivită pentru realizarea statului unitar-național?

Cea a revoluției sociale, propagată de către socialiștii români ar fi fost, desigur, ideală. Ea ar fi adus cu sine nu numai libertatea națională, dar și pe cea socială. În acest spirit au și acționat, de altfel, socialiștii români, participînd activ la organizarea conferinței de la Zimmerwald îndreptată împotriva războiului. Pregătirea maselor cerea însă timp. Sub presiunea evenimentelor, Partidul Social Democrat din România, dezvoltînd primele două grupe beligerante, s-a pronunțat pentru neutralitatea sinceră și definitivă și pentru apărarea, dacă va fi nevoie, cu arma în mînă a integrității teritoriale. „Pentru țara noastră — se arăta în Raportul Comitetului Executiv al P.S.D.R., prezentat la Congresul extraordinar din 23 august 1914 — intrarea în războiul european ar pune în joc chiar existența acestui popor. Situația ei geografică o expune la aceeași soartă ca a Belgiei [...] Orice imprudență din partea guvernului, orice întorsătură a războiului european mîine va putea provoca această izbăvire [a marilor puteri — n.r.]. Poporul, cu bunul lui simț, o simte aceasta, poporul nu vrea război”. Amplele dezbateri din cadrul Congresului P.S.D.R. au dus la formularea clară că „singura politică compatibilă cu interesele vitale ale țării este neutralitatea sinceră și definitivă, pentru a cărei menținere muncitorimea română se va lupta chiar cu prețul singelui său, apărînd integritatea teritorială a țării împotriva oricărei încercări de violare [subl. n.s.]”.

Declanșatul se pentru desăvîrșirea unității naționale pe calea luptei maselor populare, pe care o susținuseră prin întreaga lor activitate, socialiștii români nu considerau că acest mărșă ideal putea fi înlăturat prin război, România fiind o țară mică, ce își revendica unitatea de la state mari și puternice și, în acest caz, devenea ușor victimă agresiunii din partea acestora. Explicînd poziția socialiștilor români, Constantin Dobrogeanu-Gherea scria: „Într-o țară care are nenorocirea ca o parte din trupul ei să fie sub stăpînire străină, întregirea țării e o dorință comună tuturor cetățenilor. Această dorință e în afară de discuție. Ceea ce e în discuție e metoda, e vremea, e forma și felul acestei întregiri, împrăjărită, consecințele, puțința realizării ei [...] «Vrem întregirea țării!». Foarte frumos, cine n-o vrea! Dar prima, primordială și esențială condiție a unei întregiri naționale e existența însăși a țării pe care vrei s-o întregiești”.

Puteau cele două mari grupări de state, erau ele interesate să sprijine efortul de unire al tuturor românilor într-un stat național? „Ambele tabere au nevoie de ajutorul nostru — scria socialistul Ottoi Călin. Nici una din ele însă [...] nu dorește mărirea [unirea — n.r.] noastră. Cu atît mai mult ele s-ar opune la o mărire a țării noastre, fără mari sacrificii din partea ei. Dacă Rusia jărită ar fi zdrobită, Austria n-ar sta cu mîinile în sîn [...], pentru că după cum ea n-a tolerat o Serbie mare, tot așa nu va tolera o Românie mare, chiar făcută în detrimentul unei țări dușmane. Dacă Austria ar fi zdrobită, sîntem siguri că Rusia s-ar opune cu mai multă energie încă împotriva alipirii Transilvaniei și a Bucovinei de țara noastră...”.

Dar nu numai socialiștii români doreau neangajarea țării în conflict. Se poate spune că întreaga lume politică românească susținea această conduită. Consensul tuturor partidelor politice într-o problemă atît de importantă

¹ Edward Grey, ministrul de Externe al Marii Britanii (1905-1916) — n.r.

² Despre amploarea primului război mondial, vezi Magazin Istoric, nr. 42/1969 și 8/1973.

³ Pentru tentativele de a atrage România în conflagrație, încă din 1914, vezi Magazin Istoric, nr. 1/1973.

pentru țară și îl determinase pe socialistul Cristian Racovski să remarcă, cu oarecare malipozitate, dar și satisfacție: „De astă dată și pentru astă dată sîntem și noi [socialiștii — n.r.] guvernamentali în unanimitate complotă”.

Așa cum afirmă I.G.Duca, în însemnările din care am mai citat, în 1914 dorința fierbinte a poporului român de a-și desăvîrși unitatea statală-națională a fost factorul esențial care a impus forurilor politice o anume conduită, o conduită în concordanță cu aspirațiile întregii națiuni. Neutralitatea era în acel moment politica cea mai indicată pentru un stat mic ca România. Ea acorda un răzăr neapărat necesar pregătirii țării. Ea îngăduia. În același timp, ieșirea din alianța activă cu Puterile Centrale.

Începătoare în octombrie 1883 și reînnoită de mai multe ori, această alianță — izvorită ea însăși dintr-o conjunctură specială și menținută tot timpul în sfera diplomației secrete — se depreciease continuu și devenise nefirească. Foarte interesante sînt însemnările lui Duca despre acest tratat și caracterul său: „Brătianu — scrie I.G.Duca — ne cheamă la un Consiliu de Miniștri, la Costinescu acasă și ne pune întrebarea ce facem! Am spus că, pentru a putea da un răspuns, am vrea să știm mai întâi ce legături avem cu Puterile Centrale. Sîntem legați de ele printr-o alianță formală? Și ce obligații derivă pentru noi din această alianță formală? [...] Brătianu răspunde, nu vol uită niciodată cuvintele lui: «Nu știu, presupuneri pentru moment că n-am avea nici o alianță cu Puterile Centrale; ce sînteți de părere că trebuie să facem!»”. Deși în acele momente interesele naționale erau prioritare, fapt subliniat de către toți cei întrebări, era necesară și cunoașterea obligațiilor ce decurgeau din amintitul tratat. Și I.G.Duca scrie: „E fenomenal, dar așa e. Afară de 3-4 persoane nimeni nu știa dacă avem sau nu o alianță formală cu Germania, Austria și Italia. Că n-o știam eu, intrat de 6 luni în guvern, s-ar mai explica; că n-o știau ceilalți colegi care mai fuseseră miniștri, să zicem că s-ar fi putut justifica; că n-o știa Porumbaru — ministru de Externe — era comic și inadmisibil tot-odată; dar că n-o știa nici [E.] Costinescu, homo regius din partid și că n-o știa [M.] Ferichide, aceasta depășește tot ce-mi puteam și ce-mi pot închipui și azi [...]”. Dar aceasta nu e nimic. În rîndurile conservatorilor se știa tot așa de puțin adevărul în chestia tratatului ca și în rîndurile noastre. [N.] Filipescu n-avea cunoștință de el și nu-l citise. Take Ionescu aflase tirz de de existența lui. Regele îi arătase anume pasagi, textul complet îl era necunoscut. [A.] Marghiloman, ca șef de partid, numai fusese lămurit, pus în curent cu el. Cu alții, nimic sau, cel mult, bănueli rezultînd din aluzii sau jumătăți de indiscreții. Singuri [P.P.] Carp și [T.] Maloirescu îl cunoșteau cu de-amănuntul [...] Cum e cu puțință ca o țară să fi fost 30 de ani legată de o anume constelație politică, să-și fi conformat toate gesturile și toate faptele intereselor acelei constelații și ca oamenii ei de guvern, executori ai acelei politici, să nu fi cunoscut politica pe care erau chemați s-o slujească, să fi jucat rolul inconștient al unor marionete trase de sfori năvăluite de ei! Nu mă pot împăca cu această parodie politică, înjositoare pentru demnitatea oamenilor noștri de guvern și, adaug, incompatibilă cu interesele reale ale țării”.

Și aici Duca formulează o idee de o rară clarviziune la oamenii politici burghezi ai vremii: „Alianțele adevărate sînt cele ce au pătruns în conștiința publică. Acelea ai căror reciproc folos apare limpede în ochii tuturor interesarilor. Alianțele secrete, întemeiate numai pe combinații de cancelarii, pe simpatii de monarhi sau pe angajamente de oameni politici sînt alianțe izbite de caducitate. Degeaba le-a pecetluit și reînnoit regele Carol cu atita trudă, degeaba le-a ferit de atitea indiscreții, degeaba le-a ascuns atît de bine în lăzile lui particulare de fier din Palatul de la București, dacă nu s-a îngrijit ca nevoia lor să izbească orice minte și ca dreptatea lor

să încălzească orice inimă românească; fatal trebuia, la scadență, să se împlinească ceea ce s-a împlinit: să fie inaplicabile pentru conducătorii țării și hulite de opinia publică, vădit nesolidarizate cu ele”.

Duca se întreba dacă „în situația de acum [1914] a regatului României secretul alianței mai era o necesitate imperioasă” și răspunde: „Mă îndoiesc”. Continua să se revolte, spunînd: „scotește inadmisibil ca toți frunțașii vieșii noastre publice și toți miniștrii Afacerilor Străine să nu fi cunoscut obligațiunile externe ale țării. Mi se zice [că], totem fiindcă tratatul era secret și trebuia să rămînă secret nu se putea ca regele Carol să pună în curent atîția oameni”.

Plauzibilă ori nu această motivație, Duca se simte obligat să mai dea o explicație: „Alta era concepția regelui Carol. Fie din prea mult dispreț față de sfinții, fiindcă avea, fie dintr-un exces de timiditate, fiindcă era timid, fie dintr-o tendință de monopolizare a politicii externe, fiindcă și pe aceasta o avea, fie pentru toate aceste trei cauze împreună, el nu a dezvăluit secretul tratatului decât șefilor de partid și primilor miniștri și încă nu tuturor primilor miniștri. Șefilor formațiunilor ministeriale cu caracter trecător, ca [P.S.] Aurelian și Theodor Rosetti² nu le-a spus nimic. Încolo, tratatul fiind pe termen redus, la fiecare 5 ani îl reînnoia și cu acest prilej își asigura încălțitura primului ministru în funcțiune [...] Încă o dată, acesta nu putea fi un regim sănătos de politică externă și la sfîrșitul lui evenimentele trebuiau să se însăcrineze a-l dovedi, pînă la cruzime, bătrînul suveran [acest lucru]”.

Momentul acesta al adevărului l-a reprezentat Consiliul de Coroană ținut la Sinaia în ziua de 3 august 1914. Din însemnările lui I.G.Duca aflăm că Brătianu l-a însăcrinat pe el și alți membri ai cabinetului să discute cu el mai puțin frunțași ai opoziției, spre a afla opiniile lor, înainte de convocarea Consiliului de Coroană. „Am ascultat glasuri din diverse părți, ca să-mi pot da puțin seamă de sentimentul diferitelor cercuri și straturi sociale. Păstrez amintirea citorva exlării și a multor nedumeriri, nu-mi reamintesc însă nici o voce care să se fi ridicat cu hotărîre în favoarea unei acțiuni alături de Tripla Alianță. Cînd l-am raportat lui Brătianu rezultatele micilor mele anchete, mi-a spus că ele erau identice cu rezultatele diferitelor întrevăderi ce el le avusese [...] Ne-am întors la Sinaia hotărîți pe deplin, oricare ar fi consecințele, să susținem, în Consiliul de Coroană, neutralitatea [...] Majoritatea în favoarea soluției susținute de noi era deci asigurată. Nu mai erau de temut, în Consiliul de Coroană, decât surprinderi [surprize] datorate eternei mobilități a firii omenești sau ascendențului personal al bătrînului suveran [...] În aceste condiții și în această stare de spirit, am urcat, la 3 august, drumul spre Consiliul de Coroană de la Castelul Peleș”.

Înainte de a da loc notelor lui I.G.Duca, am dori să precizăm că ele constituie nu numai cea mai întinsă, dar și cea mai completă relatare a acestui eveniment. Veridicitatea poziției unuia sau altuia dintre participanți nu poate fi pusă la îndoială. Toate celelalte mărturii coroborate confirmă acest lucru. Cu mai mult discernămint trebuie privite însă comentariile sale asupra discurilor roșite în cadrul Consiliului de Coroană. Ele imbracă, nici nu se putea altfel, subiectivitatea opiniilor politice și sentimentale ale lui Duca, pe care Magazin istoric le-a definit recent în limitele, minusurile și excepțiile lor determinate de poziția de clasă a autorului, de spiritul epocii. Om politic de probitate, unul dintre liberalii cu convingeri democratice, adversar al curentelor extremiste și fasciste între cele două războaie mondiale (a căror victimă tragică a și fost³), el rămîne în aceste însemnări un fidel admirator al lui I.L.C. Brătianu, cu firești antipatii pentru adversarii politici ai șefului său.

Ion BULEI

² Ne îndolm de afirmație, deoarece Rosetti, ca prim-ministru, reînnoiește tratatul în mai 1888 — n.r.

³ Vezi Magazin istoric, nr. 3/1975.

⁴ Vezi Magazin istoric, nr. 3/1967.

¹ Acesta semna curent Pherekyde — n.r.

Având în vedere însemnătatea acestui consiliu în viața neamului românesc, voi căuta să redau în rândurile de mai jos o imagine cât mai credincioasă a scenei istorice la care ne-a fost dat să fim martori.

Consiliul s-a ținut la Castelul Peleş, în sala de muzică, la ora 5 d.a. În mijlocul sălii, se așezase o masă mare, acoperită cu tradiționalul postav verde. Masa era mai mult pătrată decât dreptunghiulară. În mijlocul ei stăteau, suprapuse, legate în pielea verde și în marochin roșu, tratatele, vestilele și misterioasele tratate. Regele Carol își făcu intrarea, însoțit de mostenitorul său, principele Ferdinand. Ne făcu semn să luăm loc. Principele Ferdinand se așeză în fața regelui. Regele, lăudându-l pe Theodor Rosetti, cel mai vechi dintre președinții lui de consiliu, la dreapta lui, pe Petre Carp la stînga lui. La dreapta principelui, Brătianu, la stînga Marghiloman. ceilalți ne-am așezat unde am nimerit. Cred totuși uit să reproduc aici, după însemnările pe care le-am făcut chiar în acea seară, schema mesei. Va ajuta la reconstituirea scenei și va ușura generațiilor viitoare evocarea ei.

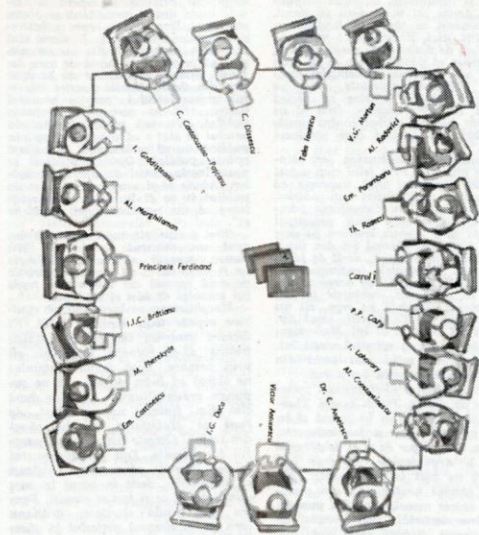
Erăm de față, ca liberali, toți miniștrii: Brătianu, Porumbaru, Cossulescu, Morfau, Radovici, Alexandru Constantin, dr. Angelescu, Victor Antonescu, Duca și Ferichide, ca președinte al Camerei. Ca foști miniștri, Theodor Rosetti și P.P. Carp. Ca reprezentanți ai Partidului Conservator, Al. Marghiloman, Ion Lahovary și I. Grădășteanu.

O tăcere mormonată. Aveam senzația că o greutate apăsătoare ne se îndreptase. Gravitatea hotărârilor de luat dădeau momentului o firească emoțiune și o improductibilitate (de nedescris) solemnitate. După un schimb de priviri mute, regele Carol a rădă tăcerea. Era congestional și rădă emoțional, făcea însă neacuzate eforturi ca să nu-l trădeze zbuciumul sufletului său. În românește ne-a spus că, având în vedere însemnătatea chestiunii asupra căreia aveam să ne frământăm în numele poporului român și pentru a da cugetării lui toată precizie, ne cere voia să se rostăie că și să citească părerile lui. A adăugat că limba franceză, fiind limba internațională și a subtilităților diplomatice, a scris în franceză nota pe care dorește să ne-o citească și că, în consecință, socotește că ar fi nimerit [oa] și discuția să se facă tot în limba franceză.

Dezbaterea Consiliului de Coroană, în care România a proclamat, la începutul războiului mondial, neutralitatea ei au avut, așadar, loc într-o limbă străină. România veche exista încă în toată splendoarea ei.

În redarea textului, am adoptat ortografia actuală; pentru a ușura înțelegerea, s-au introdus, între paranteze drepte cuvinte suplimentare; interperierile de text au fost marcate prin trei puncte între paranteze drepte — n.r.

* Din schema întocmită de I.G. Duca, ca și din relațiile sale, de altfel, la Consiliul de Coroană au participat și trei reprezentanți ai Partidului Conservator-Democrat: Take Ionescu, C. Cantacuzino-Paşcanu și C. Dişescu — n.r.

Consiliul de Coroană din 3 august 1914. Reconstituire după o schiță aflată în manuscrisul lui I. G. Duca

Bătrnul suveran desfăcu hîrțile sale și ne citi cu voce tremurînd un memoriu destul de scurt, care în rezumat cuprindea următoarele: Războiul general a izbucnit. Se dă marea luptă prin care pentru o întreagă perioadă istorică se va stabili hărta Europei și soarta popoarelor. Sigur că în acest război vor fi învingători și învinguți. Dar, neîndoielnic că, dintr-un, irevocabil, meniș să fie învinguți vor fi neuitri. Așa fiind, după matură chibzuință, convingerea lui a dîndă și că datorită României și să execute tratatele care o leagă de Triple Alianță... (În acest moment a intră mîna spre ele cu gestul prețutului care, în fine, deosebește tainele altarului. Am aruncat repede împrejurul mesei o privire: toți ochii erau ațintiți, cu o curiozitate amestecată de ciudă, spre documentele nepădătoare). Că această alianță ne-a asigurată în ultimele decenii folosase netădăduite; a o pîrăsi azi, ar însemna a pierde beneficiile a 30 de ani de muncă și de rădă. Regele Carol a adăugat că România făcuse această politică sub toate partidele, convinsă că printr-una numai interesele ei vor fi apărute, că schimbîndu-se linia de purtare, ne pune în contradicție cu toate credințele și cu tot trecutul nostru. E și o chestiune de demnitate pentru noi să ne respectăm iscoditura. Că cei doi împărați au făcut apel la ei și că se socotește dator să nu dezmințim încrederea ce de alții ani au pus

în lealitatea ei și în angajamentele României.

S-a oprit, s-a uitat îndelung la noi. Nici un cuvînt, nici o mișcare. După cîteva clipe de ezitare, cu emoțiune sporită, a dat cuvîntul primului său ministru. Brătianu a exprimat, însă, dorința să vorbească cel din urmă. S-a convenit ca reprezentanții opoziției să-și spuie întîi cuvîntul. Regele se

* Intr-un alt loc al însemnărilor sale, explicînd fidelitatea regelui Carol față de tratatul încheiat în 1883, I.G. Duca nota: „Pe temeiul tratatului și la politici pe care o urmărise fără stîrca țării o viață întreagă, el se credea moralmente obligat să intre în acțiune alături de Puterile Centrale și, spre cinstea lui, trebuie să adaug și fiindcă avea adîncă convingere că așa o cer și interesele superioare ale țării. Iar primul său ministru (I.I.C. Brătianu — n.r.) îi arăta că după felul cum Austro-Germania se purtase față de noi în ultima vreme și mai cu seamă după înfățișarea pe care o făcuse chestia românilor din Ungaria era o imposibilitate morală pentru noi să executăm tratatul. Pe de altă parte, Brătianu susținea că nici interesele țării nu cereau să intrăm într-un război care se delănțuiesc pentru a strivi o putere mică: Serbia. Făcîndu-ne complicii unor asemenea concepții diplomatice vom contribui la crearea precedentelor ce mine nu se vor aplica nouă, fie de unii fie de alții [...]. Regele nu

adresa lui Theodor Rosetti. Bătrînul cunoscător al lui Cuza vodd, cu un ton sfîdîs și melancolic, își dădu răspunsul: „Acum cei mari s-au încierat. Noi n-avem ce căuta în luptele lor. Să stăm, deci, liniștiți la o parte, să ne vedem de nevoi și de necazuri și să ne căzîm să păstrăm ceea ce cu atîta trudă am agonisit. Bineînțeles, tratatele trebuiesc respectate. Dar nu cred că tratatele noastre ne obligă formal. Și, prin urmare, decît să ne avertim într-un război contra nimeni, mînuindu-l public, mai bine rămînem neutri”.

Încontestabil, motivarea era tipică de mîndrie. Prin felul cum a fost dezbătută, am avut însă impresia că Th. Rosetti, dealtmînduri bun patriot, cu suflet cinstit, în formularea părerii lui, fusese mai mult preocupat de grija de a atenua lovitura pe care el cei dinții era chemat s-o dea iuzilor bătrînului suveran, decît de ideea de a reda adeveratele sentimente ale unei națiuni nelipsite de oarecare noblete. În orice caz, cuvintele lui au impresionat puternic pe rege. El nu s-a așteptat ca Th. Rosetti, unu din înfrînșii lui Carp și al lui Maiorescu, să-l părădească la sfîrșitul vieții lor. Vizibil, gestul celui mai vechi din președinții de consiliu l-a durut.

Carp fu chemat să-și expună punctul său de vedere. Pe cît fusese Theodor Rosetti de blajin în formă și în fond, pe atît Carp a fost categoric, mîndru, tăios, sigur de el și de părerea lui [...]. Argumentele lui erau cele pe care cu toții le precedeam: „Nu putem rămîne neutri, nici din punctul de vedere moral, nici din punctul de vedere material. Din punctul de vedere moral, fiindcă avem vechi angajamente externe și trebuie să le respectăm, dacă vrem să ne mai putem prenumera printre statele civilizate; din punctul de vedere material, fiindcă dacă vrem chiar să stăm neutri, nu vom putea să stăm; fatal, vom fi învadați, fie de unii, fie de alții. Dealtfel, de ce să ne mai gîndim și să ne mai sfătuiem, victoria Triplicei e sigură, indiscutabilă și d-voastră vă întrebați dacă trebuie să mergem cu învingătorii sau cu învinguții”. Aci Carp făcu o scurtă pauză și ridică deodată nivelul discuției: „La urma-

era deci îndrîtuit să se mire. Se întîmplă ceea ce i se spusese. Totuși, el nu se putea implica cu această idee. Și la urma urmei el și firea sa îi fost așa. O viață întreagă, regele Carol muncise la elaborarea acestei alianțe, convinsese, rînd pe rînd, cu truda și cu caracteristica-i tenacitate, pe toți oamenii noștri politici de necesitatea ei, obținuse adeziunea lor (fiindcă dacă nu cunoșteau existența unui tratat, toți aprobau îndrumarea noastră externă alături de politica Triplicei) ani de-a lungul și nopți întregi mîntea lui se frămîntase să găsească mijloacele cele mai potrivite de a ne adapta cerințelor unei atari alianțe și de a extrage dintr-însa maximum de beneficii. Îmbătrînise în jurul ei, a prietenilor ce împurta, a secretelor ce implica și a speranțelor ce reprezenta. Și acum, deodată la 76 de ani, i se cerea să se culce pe piciorul la tot acest trecut, la toate aceste planuri, la toate aceste amiciții, angajamente, amintiri, credințe și nădejdi”.

urmei trebuie să ne dăm seama de ce este acest război?”. Și cu un brio nelîntrecut dezvoltă el vechia lui temă: lupta dintre germanism și dintre slavism. „Dacă e așa, care e interesul statului român? [...] Care sînt interesele României? Ele nu cer numai să primim la o luptă de care depinde viitorul nostru, ele cer să ajutăm din toate puterile noastre triumful germanismului, care e triumful nostru. Ni se vorbește de opinia publică. Nu mă preocupă. Datoria omului de stat e să conducă el opinia publică, nu să se lase fîrfit de această opinie publică. Opinia publică se poate înșela. Omul de stat, clădătorul, trebuie să-și urmeze calea: opinia publică îi va fi în urmă recunoștoare că nu s-a luat după rădăcirile ei”.

Cînd a isprăvit, mărturisesc că am avut un moment de emoție. Nu cumva această strălucită pledoarie va fi avut darul să clatine hotărârile de dată recentă ale unora din foștii lui tovarăși de idei și de lupte?

Marghiloman se însărcină să spulbere repede toate temerile mele. El declară dintr-un început că „statele trebuie să-și respecte încălțitura și, prin urmare, dacă textul tratatului ne obligă să luăm arma, să ne supunem prescripțiunilor lui. Dar după cît știm, tratatul nu ne obligă. Aș ruga pe Maiestatea Voastră să-mi dea textul. (Regele citi el însuși pasajul în discuție. Din formularea lui reieșea limpede că nu eram obligați să intervenim decît în cazul în care aliații noștri ar fi fost ei atacați. Pentru mai multă claritate, Brătianu ceru să se citească articolul în chestiune și în ultimul text, în acela al tratatului reînnoit la 1913 de Maiorescu. Regele citi și acest articol: era identic cu cel din tratatele anterioare). Dacă e așa, conchise Marghiloman, întrucl aliații noștri nu au fost atacați cî, dimpotrivă, au atacat cei dinții, nu consider că este cazul foederis”. Maiestatea Voastră nu e legată. Juridicește nimeni nu e în drept să ne facă vreo împunare. Nu trebuie să nesocotim faptul că opinia publică e contra unui război alături de Tripla Alianță. Dacă am face un atare război azi, am fiemi adînc sentimentul național. Țara e conștientă și dacă am admite, ceea ce se face azi împotriva sirbilor, leșe s-ar putea face și împotriva noastră. Cu teoria pe care Austria o susține împotriva mișcărilor naționale sîrbești, Ungaria poate foarte bine mîns să ne impună și nouă dizolvarea Ligii Culturale. Independența statelor mici devine o simplă iluzie. De aceea e mai prudent să rămînem neutri și să mai așteptăm. Cu atît mai mult, cu cît Italia nu s-a rostit încă. Dacă Italia ar interpreta că nu e în cazul foederis cîne ar putea pricepe că noi am interpretat altfel stipulațiunile tratatului. Țara, în orice caz, n-ar înțelege-o niciodată”. Marghiloman a fost cu întoideaua elegant în formă și foarte solemn în gesturile lui. Vor-

bea cu autoritate și fără îndoială că declarațiunea lui a fost una din cele mai bune și mai frumoase exprimate.

După dînsu s-a cerut să vorbească Ion Lahovary. Ultimul și cel mai puțin strălucit din trinitatea fraților Lahovary a fost foarte categoric, ca și Marghiloman: „Sîre, sînt pentru neutralitate. Opinia publică a țărei e hotărîtă împotriva înădrării în acțiune alături de Austro-Ungaria”. Pe urma alianței înădrării în neutralitate și în digestiuni care alădră tot efectul declarațiunii sale [...]. Gîndiți-vă exclamă el — ce-ar mai fi soarta acestei nefericite țări! Așa fiind, o singură soluție ne stă la îndemînă: neutralitatea și aceasta cu atît mai mult, cu cît soarta războiului nu mi se pare deloc așa sigură. Aduceți-vă aminte de războiul austro-prusian din 1866, de războiul franco-german din 1870, de războiul rus-japonez și chiar de ultimul război balcanic și veți vedea că, regulat, ele s-au terminat altfel decît se crezuse în genere. Să nu ne mirăm deoacă de a prevedea acum în favoarea Germaniei nu se vor împlini. Neutralitatea Italiei, în orice caz, îi reduce simțitor de la început soarta de izbîndă”.

Carp, care urmărise argumentarea lui Ion Lahovary cu o crescîndă emnervare, izbucni: „Asta imposibil. Va declara că ultimul spirit ală corosiv”. Cu încopălnirea lui caracteristică și cu aerul său de înafălibilitate, Carp continuă să afirme neîncetat că Italia va executa tratatul. În cele din urmă, regele Carol puse capăt incidentului.

Din ce în ce mai îngrijit (îngrijorat de întoidearea lui de discuțiuni, [regele] dă cuvîntul lui Ion Grădileanu, care se declară de perfect acord cu Marghiloman și cu Ion Lahovary. Vorbele lui Grădileanu au purtat peceata celui sincer naționalism care a înăsușit toată cariera politică de acestui spirit de altfel mediocru și profund reacționar: „Participarea noastră la o acțiune alături de o Triplă Alianță [Alianță] este imposibilă. Nu numai că jîmgește simțămîntul public, dar și fiindcă răspunde unei idei politice. Dacă ar fi o simplă chestiune de sentimentalism, omul de stat ar mai fi, la urma urmei, autorizat să nu fie seamă de ea. Dar întrucl este și o chestiune de rațiune politică, nu ne este țăerit să ne sustragem de la cerința ei [...]. Nu putem da sprînjînul nostru izbîndă unei atari politici. Toate interesele neamului nostru ne dictează imperios aia dălorie de a nu executa un tratat care, de altfel, după țiera lui, nici nu ne leagă. Să rămînem neutri, acesta e răspunsul meu la întrebarea care Maiestatea Sa mi cere”.

Reprezentanții Partidului Conservator dîndu-și toți părerea, veni rîndul conștătorilor democrați. Take Ionescu lui cuvîntul și în numele lui și al amicilor săi făcu următoarele declarațiuni: „În înimă și conștiință susțin, Sire, că nu este cazul foederis. Aceasta rezultă clar și din spiritul și din textul tratatului. Dar însuși guvernul austro-ungar nu consideră că este cazul foederis. În altfel nu ne-am putea explica cum asociatul nostru (parie contractantă) a procedat la declarația de război fără a ne comunica și nouă intențiile sale,

¹ Caz de alianță, obligația unui stat de a intra în război alături de aliatul său, atunci cînd acesta este atacat de o a treia putere — n.r.

fără a ne întreba și pe noi asupra intențiilor noastre. (Și chiar) de ar fi casus foederis, guvernul austro-ungar, prin procedarea, prin altitudinea sa, la înădăruț, întru cât mă privește pe mine, nu mă sfîșie să spun că, dacă aș avea cîtuși de puțin credința că sîntem cu adevărat angajați, v-aș cere, oricare ar fi consecințele, să ne ținem de cuvînt. Altminteri, n-am merita să existăm ca stat. Onoarea țării mă presus de toate; dar înădăruț, nu întru cât mă privește pe mine, deci, roști în deplină liberă, așa precum interesele țării o cer [...] De sentimentul public sîntem datori să ținem seamă. Atitudinea pe care Austria a avut-o față de noi, mai ales în ultimul timp, ne pune în imposibilitate să luăm armele alături de ea. Dar bineînțeles că, după ce 30 de ani am trăit în intimă legătură politică cu Austria și cu Germania, nu putem azi să luptăm cu Rusia. De aceea, după o lungă și dureroasă meditare, nu vîd cu puțință pentru România decît o singură soluție: neutralitatea noastră.

Într-una din zile, Ionescu cu fost spuse însă fără hotărîre în ton și fără conștințe în formă. Am avut cu toții o decepție. Părea obosit și copleșit de mărimea ceasului pe care-l trădăm. La tribuna parlamentară, chiar în ceasurile grele ale carierei sale politice, cunoscusem un alt Take Ionescu [...].

Ni Diasescu, nici Cantacuzino-Pașcanu, nemaicercînd cuvîntul, venea rîndul lui Brătianu. Emoțional, sau mai exact, adînc frîmțat, Brătianu a expus punctul de vedere al întregului guvern: „Notă ceream ca România să rămîină neutră. Totuși, precum s-a arătat, nu ne obligă, dar chiar dacă ne-ar obliga, România nu poate admite ca aliații ei să dispună de soarta ei fără ca măcar să-și dea osîmenea de a o vesti. Austria și Germania au pregătit războiul și l-au declarat. Nu ne-au făcut cîinească să ne comunicăm mărîmă intențiile lor. După ce războiul a fost fapt îndeplinit ne-au cerut să luăm armele alături de ele. Un stat ca al nostru, care în alianță a intrat ca stat suveran și pe picior de egalitate, nu poate fi tratat în așa chip. Acesta n-a fost gîndul nici al celor ce acun 30 de ani au legat soarta noastră de Tripla Alianță și nici nu poate fi gîndul celor răspunzători azi de destinele regatului. Pe de altă parte, România nu ar putea admite să ia armele într-un război a cărui cauză este tocmai nimicirea unei națiuni mici. Sentimentul public, aproape în unanimitate, e împotriva războiului. Chestia românilor din Ardeal domîină întregul sentiment public. Ea a fost pururea punctul negru al alianței. În ultima vreme, Austro-Ungaria a făcut totul ca să îndrăpnească pînă într-atîta lucrurile, încît să rupă legătura suferențelor a alianței. Soarta românilor de peste munți, idealul național, sînt chestiuni pe care un guvern român nu le poate nesocoti. Dacă în lucrurile mici se poate trece peste simfîmîntul public, în ceasurile mari [nu], de răminem deci neutri. E probabil că și Italia¹ va avea aceeași atitudine

Să așteptăm desfășurarea evenimentelor. Războiul va fi probabil lung, vom mai avea prilejul să ne mai spunem cuvîntul”.

Vorbesc greoi și oarecum alene, cum ie se întîmpla adesea la începutul unei discuții; o puternică mașină care cu greu pornește. Era foarte categoric în fond, dar vădit preocupat în formă, să menajeze pe bătrînul suveran din ce în ce mai abătut. Principele Ferdinand nu spunea un cuvînt, înregistra cu atenție toate vorbele sfetnicilor unchiului său [...].

Nici nu sfîrșise încă bine Brătianu și Carp, din ce în ce mai neros și mai sprinten, ceru din nou cuvîntul. El protestă împotriva necesității afirmate de Brătianu de a se ține seamă de opinia publică în marile împrejurări ale vieții popoarelor. Protesta cu vehemență prezență [pe care o simțeam]. Se vedea că toate fibrele organismului său se revoltau împotriva acestui fel democratic de a concepe conducerea națiunilor și deveni agresiv: „Asta e leamă, n-aveți curajul să luați răspunderea ceasului de azi, găsiți mai comod să vă puneți la adăpostul opiniei publice”. Brătianu protestă la rîndul lui și se angajă, între bătrînul șef al conservatorismului și ultimul prim-ministru al regelui Carol, un dialog care, fără îndoială, a fost punctul culminant al întregii discuții și în care auditoriul a putut avea via impresie a două personalități puternice ciocnindu-se [...].

E imposibil de reproducs acest dialog întrediat de întreruperi, accentuat de gesturi, intensificat prin tonul voci. Carp pleda tema reacționară: omul de stat e totul, poporul nu e nimic. O pleda cu o fertilitate de argumente, cu o bogăție de formule lapidare, cu o elocință minunată. Nu l-am auzit niciodată așa de elocent. Dezaprobam tot ce spunea, dar nu-mi puteam stăpîni admirația pentru talentul și vigoarea de atac a acestui moșneag.

Ce păcat pentru fără că asemenea înșușiri n-au fost puse în slujba curentelor de idei ale vremurilor și că din rădăcine reacționară, în rădăcine reacționară au sfîrșit tragice în incoerență și în absurd. Brătianu pleda tema democratică: omul de stat nu poate clădi opere trănice decît întru alia întrușit știe să fie expresia marilor nevoi și marilor aspirații naționale [...] Brătianu se menținea la înălțimea adversarului său.

Pe cînd dialogul era mai înflăcărat, ușa se deschide și apare un lacheu cu o telegramă pe o tavă. O remite lui Brătianu, care o deschide grabnic. Era știrea oficială a neutralității Italiei. O adevărată lovitură de teatru. Se simțea că după aceasta, regele nu va

seria: „Chiar cei hotărîți să susție neutralitatea în Consiliul de Coroană s-ar fi simțit mai la largul lor și ar fi făcut mai din inimă gestul ce li se cerea, dacă ar fi avut siguranța că Italia nu ia armele alături de Austria și Germania. Baronul Falcetti, ministrul italian (la București), ne asigură că la Roma domnește aceeași stare de spirit ca și la București, că este pentru Italia o imposibilitate morală să lupte alături de Austria. [Dar] atitudinea Italiei rămîne un punct de întrebare...”.

mai fi în mîdsărd să-și apere punctul de vedere. Făcu un gest de resemnare. Noi toți ne bucurăm și ne uitam la Carp, care cu cîteva minute înainte ne afirmase cu atîta siguranță că Italia nu va rămîne neutră. Fără voie trebuia să fi ghicit ce ochii noștri îi spuneau: „Nu veți că aceeași taloare o au toate argumentele d-tale?”. Bătrînul a rămas însă imposibil. Mi-am adus amînte, prîindu-l, o formă intructibilă a unui amic al meu: „Ceea ce admir la mine înșeu, Carp, e că tu poți să porți bien dans l'adversité (este că se ține tare cînd e în dificultate).

În cele din urmă, Carp repedă, accentuîndu-le încă, argumentele din prima lui cuvîntare [...]

În urmă Ferechide și Costinescu cu fapt declarații scurte. Ora era înfrînată și de fapt discutația părea terminată [...] Ferechide a fost concis, după obiceiul lui: „Nu putem nesocoti sentimentul public; războiul va fi lung, să ne pregătim armata și cînd vom avea o armată mai puternică, cuvîntul nostru, în orice eventualitate, va fi mai ascultat decît este astăzi. Neutralitatea noastră mai bine stă, expectativa armată”.

Costinescu, pentru argumentele invocate și de ceilalți, a proclamat necesitatea unei stricte neutralități: „Azi e o imposibilitate să mergem cu Puterile Centrale, mai tîrziu vom vedea. Poate că opinia publică se va schimba, poate că pînd atunci vom putea să determinăm chiar noi un alt curent în țară...”.

Mai tîrziu, s-a făcut lui Costinescu un capd de acuzare din aceste cuvînte. A vrut să se deducă dintr-însese că la Consiliul de Coroană din Sînăia, în urmă Costinescu fusese pentru amînarea intrării în acțiune alături de Puterile Centrale, că nu luase o față poziție contra imposibilității ireductibile a unei asemenea confruntări militare. Nu se poate învinuie mai nedreaptă. Așa mai înțelege dacă ar fi vorba de altcineva, dar pe Costinescu care, mai, mulți poate decît oricine, poate să pînd atunci, să nu luase o față poziție executivă tratatului și a luptat ca să pregătască, în Consiliul de Coroană, triumful neutralității, pe Costinescu să-l acuzi de nehotărîre și de echivoc! Adevărul e altul. Cînd Costinescu a luat cuvîntul, partida pentru noi era definitiv cîștigată. Din atîtea grupuri politice și din aliații frunțiși, un singur om rămăsese de partea regelui Carol și, ironie a soartei, tocmai cel cu care o viață întregă nu se putuse niciodată înțelege — Petre Carp. Situația regelui era penibilă și, de fapt, pînea așa de abătut fizic și de cîmp de distrus moralmente, încît ne cuprinsese un sentiment de adevărată compătimire. Deoarece cîștigase deja ceea ce la urma urmei ne importa (interesul), proclamarea neutralității, aveam, la sfîrșitul ședinței, impresia că bătrînul monarh primise destule lovitură, că era timpul să-l cruțăm. Cuvîntele lui Costinescu, pe care unii încercau să le denature, acum izvorau din această stare de spirit. Tot pentru aceeași considerațiuni nu s-a vorbit de [cître] nimeni în acest consiliu de intrare în acțiune alături de Antană; chiar dacă unii din noi nutreau deja această intenție, cu toți scoțeam că de la 30 de ani de politică externă cu Puterile Centrale tranziția la o intervenție armată alături de grupul opus de puteri ar fi prea brusăd și, în orice caz, că, deocîndă, era

¹ Referindu-se cu alt prilej la influența atitudinii Italiei și interpretarea pe care aceasta urma s-o dea tratatului pe care îl avea cu Austro-Ungaria și Germania, Duca

inutil să umplem cupa sârmanului rege cu toate amărăciunile dădută. După ce împlăsem regelui sofula noastră era cufincios, era uman, să îi aneslem în mcar durerea.

Carp însă socotea că poate profita de această atmosferă pentru a încerca o ultimă și supremă sfortare [...]: „Sire, spusе el cu voce tare și răspicat. Țin atare să se constată că în ceasul cel mai (greu) pentru țară și la sfîrșitul unei lungi domnii închinată propoșirii naționale, Maiestatea Voastră este părăsită de toate partidele și de toți sfernici ei...”. Brătianu se ridică cu indignare: „O hotărîre, izvorită din credința adîncă că interesele cele mai sacre ale țării ne-o dicează, nu poate fi interpretată ca un act de lipsă de lealtate față de suveran”. Marghiloman a fost și mai categoric: „Dragă Carp, dă-mi voie să protestez cu toată energia împotriva cuvintelor tale. Nu numai că dînd Maiestății Sale sfaturile pe care i le-am dat nu l-am părăsit, dar avem conștiința că am acoperit Coroana. Așa cum e azi opinia publică, dacă cumva cine fi lăsat pe rege să declare războiul, lumea ar zice că războiul acesta nu e războiul țării, ci războiul regelui. Or urmasii care fac înținem la Coroană și care trebuie s-o ferim de tot ce i-ar putea atinge prestigiul sau zdruccina situația, aceasta noi nu o vrem”.

Formula era fericită. Totuși, regele crezu potrivit momentul ca să încerce și el asupra oamenilor săi politici o ultimă prestine. Foarte emoțional, aproape tremurînd, cu un glas stîns și pe un ton sfios, el azvîrluștea frază: „Dealămînteri, domnilor, eu mă consider personal legat față de Puterile Centrale; dacă d-voastră credeți că fericirea României îi impune să urmeze de aici înainte o altă politică externă, eu sint gata să mă retrag. (Și arîndînd cu mina pe principele Ferdinand) Dealămînteri, domnilor, euccesorul meu e aici, el n-are decît să...”

Principele Ferdinand l-a întrerupt, scuturîndu-se pe scaun cu un gest de vehemență protestare. Regele Carol s-a oprit. Cu ochii lui vioi îi vesnic mîșcatori a aruncat repede în jurul mesei o privire circulară. Nici unul din noi n-a mișcat. N-am spus nici un cuvînt, ne-am schiat nici un gest. Fețele noastre n-au trădat decît indiferență și ale multora oarecare scepticism. Carol I a înțeles că manevra nu reușise. A stat o clipă pe gînduri și pe urmă, ca și cum nu ar fi făcut nicodată o declarațiune de această gravitate, a început să vorbească de altceva [...].

Iancu Lahovary mai avu încă odată cuvîntul, ca să repete, cu incorigibilă lui insistență, motivele pentru care se cuvenea să rămînem neutri. În cursul stufoasei și prolipsei sale argumentări, el spusе la un moment dat: „Dar Maiestatea Voastră nu vede că, neîntin-du-ne în curent cu nimic, Austria nu s-a purtat cu România ca o aliată a ei, că contele Berchtold și-a permis să traze pe Maiestatea Voastră ca un vasal al Austriei?”. Era prea mult pentru mindria Hohenzollernului de pe malurile Dunării. Regele se înșoși pînd în creștelul capului și cu vocea pînd de minie concentrată, răspunse scandal lui Iancu Lahovary: „Domnule Lahovary, mă cunoști îndeajuns ca să știi că n-ași suferi nicodată să fii tratat în vasal”. Lahovary a înțeles că fusese cam aspru pe înghîdmă:

„Bine, bine, Sire, dar nu e mai puțin adevărat că...” și relată de la capăt cu cuvinte mai blajine toată demonstrațiunea sa. În fine, în cursul vorbirii se mai făcî un incident. Iancu Lahovary a vrut să dovedească regelui că izbînda militară a Germaniei e îndoielnică. Printre alte argumente înocoă și [pe] acesta: „Situația de azi nu trebuie confundată cu cea de la 1870. Atunci Franța era nepregătită. Azi Franța a făcut pentru armata ei sacrificii considerabile, și cine știe dacă armata franceză nu e superioară celei germane...”. Regele l-a întrerupt și, sentenșios și disprețuitor, a spus: „Domnule Lahovary, pentru cine cunoaște situația respectivă a ambelor armate, o asemenea chestiune nici nu se poate spune” [...].

Hotărît, regele Carol era osîndit să asculte în acest consiliu mai multe adevăruri crude decît i-a fost dat să audă în toată domnia lui [...].

Solemn, regele Carol declară închisă discuțiunea și ceru ca, pe rînd, fiecare să răspundă dacă sîntem pentru sau contra neutralității. Întrebă înții pe Theodor Rosetti și sfîrși cu mine. Afară de Carp, am fost toți pentru neutralitate. Carp și-a menținut pîrerea să declarăm imediat război Rusiei. Regele, cel din urmă, s-a faliat la pîrerea lui Carp. Făcea impresia unui om care nu poate crede ceea ce aude și că pleacă cu supunere capul în fața loviturilor nedrepte ale unei inevitabile fatalități. „Constat, zise el, că reprezentanții țării, aproape în unanimitate, au cerut neutralitatea. Ca rege constituțional, mă supun voinței de. Mi-e frică însă că prestigiul țării va ieși micșorat din sîdînda de azi și mă tem că ați luat o hotărîre de care România se va căi în viitor...”.

Ne-am sculat în aceeași profundă tăcere ca și la început, dar parcă ușurați de povara ce atunci apăsa sufletele noastre. Regele se apropie de Carp, îi mulțumî, stringîndu-l cu prietenie mina. S-a mai întrefîntat cîteva minute cu el și apoi se îndreptă spre ud. În drum, prinse pe Disescu care, de la început și pînd la sfîrșitul consiliului, luase pe colțul mesei note despre tot ce se spusese. I-a exprimat nemulțumirea sa: „Știați că nu vreau să se ia note. Vă rog să mi le trimiteți”. Nu i s-au trimis nicodată, au ajuns în arhiva personală a lui Take Ionescu. Ne-a recomandat să păstrăm asupra discuțiilor cea mai absolută discreție, și întoarsîndu-se de Brătianu, a trecut în cabinetul său de lucru. Acolo a chemat pe Marghiloman și pe Take Ionescu și cîșei patru au redactat comunicatul ce urma a se publica în Monitor asupra hotărîrii luate, precum și textul telegramelor prin care se notifica foștilor noștri aliați imposibilitatea pentru noi de a lua armele alături de ei.

Era ora opt, ne-am repezit la hotel să ludm masa, fiind la ora nouă convocăți la Costinescu, în Consiliul de Miniștri.

¹ I. G. Duca menționează că a mai luat cuvîntul și V. G. Morjunc, care s-a raliat opiniei majorității — n.r.

Cînd am sosit în Sinaia, lumea și gazetarii s-au năpustit asupra noastră. Cînd ați aflat că rezultatul lungilor noastre deliberări e neutralitatea, a fost un strigăt general de bucurie și de aprobare. Consiliul de Coroană luase hotărîrea care corespondea dorinței generale a țării. În sala de mîncare de la [hotelul] Palace era atîta lume, înclî, cu Angelescu și cu Antonescu, n-am găsit o masă liberă. Carp, senin, minca singur; ne chemă la masa lui, unde mai era loc. I-am mulțumit și ne-am așezat, dar abia ne-am așezat, că și-a pus monocul și răstîl ne-a spus: „Frumoasă ispravă mi-ați făcut. Afi nenorocit România”. Și apoi, cu surișul său ironic pe buze, ne-a dat cu tifla. Colegii mei au ris. Eu am protestat împotriva cuvintelor și contra gestului. Am fost crud, abia cufincios. În urmă, am regretat impaciența mea. Ar fi trebuit să înțeleg că în fața mea se afla un învins. Carp, ca și regele Carol, era din învînșii zilei acelea. Hotărîrea noastră năruia o credință pe care Carp o nutrise în sufletul său o viață întreagă și o politică la consolidarea căreia închinase toate puterile și toată priceperea lui. Și cu marii învînși ai vieții se cuvine să fii cel puțin indulgent. Dar mi-am regretat atîtușinea și dîm alt punct de vedere. La urma urmei, Carp trebuia să inspire admirație, nu indignare. Ce poate fi mai admirabil decît să ai siguranța absolută a infailibilității tale, să nu cunoști frîmăntările îndoielii, să nu suferi chinurile remușcării. Adcerșitățile să te îndrească numai în credințele tale, să nu păstrezi nici un îndăfămint [...]. Cu mai mult filosofie, Carp din seara Consiliului de Coroană, Carp din seara izoltării și a dezmințirii intervenției italiene, Carp acela avea dreptul să te intereseze, nu merita să te supere [...].

La nouă eram toți miniștrii la Costinescu. Brătianu ne-a adus textele întocmite la Castel și ne-a povestit ultimele amîndune ale întrevederii cu regele. El oferise regelui demisia guvernului și formarea, dacă credea de cufincînd, a unui guvern național. Regele răspunse că nu vedea deocamdată nevoia unui asemenea guvern, dar că se va mai gîndi. În urmă, am luat măsurile urgente reclamate de neutralitate, sau mai bine zis, de expectativă armată. Am redactat o serie de telegrame în vederea mîșturilor militare și dispozițiilor de siguranță de luat și pînd firziu am scris telegramele către legațiile noastre și către cele din Viena și Berlin îndoeseli. Pe la miezul nopții ne-am desprărit.

M-am culcat zdrobit de emoțiunile acestei zile istorice, dar cu conștiința împacă. Eram sigur că ne oprimem la hotărîrea cea mai potrivită cu adevăratul interes al neamului. Că fara nu ne va impula nicodată atîtușinea pe care o îndemnasem s-o ia față de conflagrațiunea generală. La Sinaia, în consiliul de la 3 august 1914, am pus cu adevărat, prin votul nostru, piatra fundamentală a unității naționale a tuturor românilor.

SCURTĂ INCURSIUNE ÎN LUMEA MONGOLĂ

ANDA BOLDUR

Podișul mongol a fost unul din cele mai vechi leagăne ale omenirii. Descoperiri arheologice de dată recentă atestă că încă de acum 200 000 ani, teritoriul Mongoliei de azi era locuit de oameni care își ciopleau arme de silex, își procurau hrana vinând și simțeau nevoia să se exprime artistic, scrijelind siluete de animale pe coarne de cerb sau pe pereții peșterilor.

Mirajul spațiului

S-au dat și se dau mereu la iveală alte și alte vestigii ale vieții popoarelor nomade care s-au perindat la sud și la est de lacul Baikal. Inscripțiile rupestre sau cele săpate pe imenșii monoliți presărați în valea Orhonului¹, în limbi

și alfabet diferite (turcă, sogdiană, uigură, mongolă arhaică), au consemnat întâmplări de răscruce ale unor epoci dispărute. Din descifrarea lor reiese că ocupația de bază a acelor triburi era păstoritul, de aceea Mongolia poate fi pe drept cuvânt socotită patria păstorilor nomazi. Mai e nevoie să amintim ce rol au jucat acești păstori în istoria Asiei și Europei? Minați de nevoile transumanței, veșnic în căutare de noi pășuni, ei căpă-

tau cu timpul gustul depărtărilor și, sub conducerea vreunui șef îndrăzneț și lacom, porneau spre soare-apune atrași de strălucirile unor civilizații străvechi. În cele din urmă, la capătul a mii și mii de kilometri de drum, după mult singe și pirjol, foamea lor de spațiu se potolea: deveneau sedentari și se apucau să-și clădească așezări noi în locuri noi.

Așa au fost hunii lui Attila, urmați de turci, de uiguri, de

¹ Rlu în R.P. Mongolă, afluentul drept al râului Selenga. În imagine: broască țestoasă din piatră, de dimensiuni colosale, descoperită în ruinele palatului lui Ogodaï de la Karakorum.

kitani și de alte triburi mai puțin cunoscute, ce au populat o vreme văile Ononului, Kerulenului și Selengăi și apoi s-au strămutat făcând loc mongolilor. Iar mongolii au venit, nu se știe de unde, și au rămas.

Chiar dacă etnogeneza poporului mongol nu este pe deplin elucidată — e limpede că el a luat cîte ceva de la toate acele seminții ce se vînturaseră în timpul marilor migrațiuni peste imensul podiș din marginea pustiului Gobi.

La începutul secolului XIII mongolii trăiau în grupuri izolate, ocupîndu-se fie cu păstoritul, fie cu creșterea cailor. Lupta îndrîjită între șefii triburilor rivale, care își disputau hegemonia, constituie o trăsătură caracteristică a acelei epoci de formare și dezvoltare a unor state cu o structură feudală primitivă și cu o economie pastorală transhumantă.

Între cei care pășteau oi și cei care creșteau cai exista o veche animozitate iscată atît din faptul că nu puteau folosi aceleași pășuni cît și din pricina superiorității arogante pe care o aveau ultimii față de primii. Într-adevăr, aceștia se considerau din moștrămăși aristocrația stepei, poate și pentru că trăiau într-o atît de strînsă legătură cu cel mai nobil patruped, calul, care, se știe, a fost dintotdeauna averea cea mai de preț a nomadului, hrănindu-l și purtîndu-l pe mari distanțe. Astfel, dacă din laptele iepei mongolului își face cumîsul (băutură acrisoară, răcoritoare și cu mari însușiri tonice), pe trapașul său scund, viguros și cu păr lung, el poate călări zile la rînd, neobosit, stăpîn peste întinderile nesfîrșite. „Etapale istoriei mongole — scrie istoricul englez Ralph Fox — sînt legate de cal, de inventarea frului, iar, mai tîrziu, de aceea a scărilor, care au dat luptătorului nomad putința de a-și mînuși sulita ucigătoare și de a ținti fără greș cu arcul din șa, făcîndu-l cel

mai priceput și mai temut călăreț din lume. Din îndemnarea de a lupta și de a se mișca în ceață, pe care i-au dat-o scăările, s-a născut nevoia de căpetenii militare și, odată cu apariția acestor căpetenii, a început să se dezvolte feudalismul nomad, care a atins punctul culminant sub mongolul Genghis-Han”¹.

Genghis-Han — băiatul cu ochii albaștri

Pe adevăratul său nume Temugin, Genghis-Han (cca 1155-1227) a fost una din cele mai extraordinare figuri din istoria Asiei. Biografia lui continuă să fascineze și astăzi pe cei ce întîrzie asupra ei. Născut pe malul Ononului (afluent al Amurului) în nobilul clan al Bodjighinilor, Temugin era nepotul lui Kabul-Han, care în 1147 făcuse o primă încercare de unificare a mongolilor. Se spune că tatăl său, Esughei, își răpise soția în împrejurări pe care astăzi le-am numi... romantice. Pe cînd vîna căprioare la poalele munților Hentii întîlni pe tînărul Cildu din tribul merkiților care, după nuntă, trecea pe acolo cu proaspăta lui mireasă Ilun. Văzînd-o, Esughei fu pe loc fulgerat de o dragoste atît de năpraznică, încît, în aceeași noapte, se întoarse și o răpi pe frumoasa Ilun de lingă soțul ei care dormea dus. Istoria nu ne spune dacă au fost fericiti împreună, dar știm că au avut mulți copii dintre care primul născut se numi Temugin. Chiar din primele clipe ale vieții sale, nepotul lui Kabul-Han se dovedi deosebit de toți ceilalți copii pentru că avea ochi albaștri, ceea ce nu pomenise neam de neamul lui. Șamanul, adică vracul, chemat în consultație, afirmă că exista o strînsă legătură

între ochii albaștri ai pruncului și albaștrii înfinit al cerului — „Tengri”, divinitatea supremă — și îi prezise un destin neobișnuit. Cînd împlini nouă ani, băiatul fu dus în cortul viitoarei sale soții — obicei rămas din vremea matriarhatului, care cu veacuri în urmă fusese prima formă de organizare socială cunoscută de mongoli — pentru a-și cunoaște de mic noua familie. Nu mult după aceea, bătrînul Esughei fu ucis mișelește de membrii unui clan rival și Temugin fiind cel mai mare dintre fii ajunse șeful ulusului² tatălui său. Anii trecură. Temugin trăia acum împreună cu tînăra sa soție Bordu, cu mama sa Ilun și cu frații săi în cîteva iurte rotunde de pîslă, undeva pe malurile rîului Tola. Erau săraci, nu aveau nici turme, nici herghelii, și singura lor avere era mantia de zibelină pe care o adusese ca zestre frumoasa Bordu.

Într-o noapte cu lună, se pomeniră impresurați de o bandă de merkiți — dușmanii lor de moarte. Văzîndu-i numeroși și cu tolbele pline cu săgeți, Temugin înțelese că nu se mai puteau salva decît prin fugă și, sîrînd cu frații lui pe cai, o luară la sănătoasa. Din goană o urcă în șa și pe bătrîna Ilun, dar în învîlmăseală își uită soția, care — istoria se repetă — căzu în mîinile vrăjmașilor. După trei zile și trei nopți, socotind că primejdia trecuse, Temugin și ai lui, ieșiră din ascunzători, mulțumiră atotputernicului Tengri că îi ajutase să scape și îi jurară supunere veșnică. Din vremea aceea, în amintirea salvării lui Temugin, mongolii țin în fiecare vară o mare sărbătoare, cu lupte și curse de cai, intitulată Nadom.

Norontoya — fiica podîșului

Întîmplarea a făcut să asistăm acum cîțiva ani la un asemenea Nadom, cea mai fantastică des-

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 1/1968 și 9/1975.

² Formă de organizare social-politică la popoarele din Asia Centrală și Mijlocie.

făsurare de culori și mișcare ce se poate închipui. Era în Sud-Gobi, în ajmagul¹ Dalan-Zad-Gad (unul din cele 18 ajmaguri ale țării) și venisem să văd cursa de cai ce urma să aibă loc în stepă, pe un șes nesfirșit, avînd drept decor siluetele albastrii ale munților Altai. Cursa prevedea un parcurs de 30 km. Se înscriuseră 56 concurenți. Plecaseră din zori (sau poate de cu seară) pînă la o distanță de 30 km, de unde se dăduse startul. Acum urmau să sosească. În jurul meu, sub focul orbitor al soarelui, era o forfotă veselă de femei și bărbați în halate cafenii sau negre, înclinse cu brîie de mătase viu colorate — unii urcați în camioane, alții călări pe cai sau pe cămile. Am zărit chiar și citeva motocicletă și un avion biplan care aterizase în plin cîmp. Și pretutindeni ochi negri, oblici și dinți albi, strălucitori. Deodată am auzit un strigăt. În aceeași clipă toate capetele s-au întors în direcția unde, în fundul zării, se vedeau niște puncte în mișcare. Apăruse plutonul din frunte, din care curînd avea să se desprindă cîștigătorul.

Treptat punctele au început să crească, au început să se distingă cai și călăreți, în timp ce în jurul meu exclamații guturale trădau nerăbdarea asistenței. Apoi s-a lăsat o tăcere încordată și din depărtare, adus de o boare de vînt cu miros de pelin, s-a auzit un galop grăbit, ritmat parcă de o invizibilă tobă, care se amplifică pe măsură ce minunile treceau, odată cu strigătele de îndemn ale călăreților — un fel de iu-iu-iu! ce părea că umple toată stepa. Și iată că din pîlcul care se apropiase în goană nebună s-a detașat un cal, cu coama și coada în vînt, călărit de un omuleț care striga și el din răsuputeri iu-iu-iu! învîrtînd deasupra ca-

pului o biciușcă. Au trecut ca o nălucă prin fața noastră, în strigătele de îndemn și entuziasm ale privitorilor. Am alergat să-l văd și eu pe învingător. Era... o fetiță. O fetiță de 9 ani cîștigase cursa de 30 km! Abia atunci am înțeles că toți alegătorii erau copii — copiii membrilor gospodăriei cu ai cărei cai se organizase cursa, iar cel mai tînăr participant avea 6 ani. Nu-mi venea să cred. Cîtă rezistență, cîtă vitalitate la aceste vîrstare ale podîșului!

— Fetița se numește Norontoya și este în clasa a doua, mi-a explicat cineva. Numele ei înseamnă „Soare Strălucitor”. Am privit-o pe Norontoya mai bine. Rămăsese cocoțată pe căluțul ei, care acum îi aparținea definitiv — fiindcă în asta și consta premiul cursei. Avea un căpșor draguț și smead, cu o codiță de smoolă lucioasă care îi atîrna pînă la talie. Pe obrazii ei rotunzi și prăfuiți, se zăreau urme de lacrimi — două dîre de rouă pe un măr domnesc. Plînsese de oboseală, de enervare, de bucurie?... Cînd am întreat-o, a lăsat ochii în jos și a zîmbit. Apoi a pornit împreună cu tatăl ei — Conciukdorgi — care îi ținea calul de căpăstru, spre satul din depărtare — o puzderie de iurte albe și rotunde, ca niște pîini de țară, cu ușile deschise toate spre răsărit.

Au mai urmat în ziua aceea și lupte cu atleți — un fel de corp-la-corp plin de virilitate și suplețe — și trageri cu arcul, dar gîndul îmi rămăsese la micuța și curajoasă Norontoya: nu e ușor la 9 ani să parcurgi în galopul calului 30 kilometri. Din ce aliaj, din ce plămădă sînt oamenii de aici?

Hanul și-a respectat legămîntul

Dar să revenim la Genghis-Han, în cinstea căruia de 700 ani se țin vestitele Nadom.

Tînărul mongol scăpase în noaptea aceea de atacul clanului rival, dar lăsase să-i fie răpită nevasta. Cronica secretă — scrisă la mijlocul veacului XIII — povestește că Temugin s-a dus la anda² Togrul, hanul tribului keraiților, și l-a rugat să intervină pe lîngă merkiți să-i fie înăpoiată soția. Ceea ce s-a și întîmplat. Numai că, întorcîndu-se după nouă luni în cortul soțului ei, Bordu i-a dăruit un fiu care nu-i semăna și pe care vrînd-nevrînd a trebuit să-l primească. L-au botezat Djoci, adică „Neașteptatul”. Era o cumplită lovitură pentru mindria lui Temugin, dar, într-un fel, și o pedeapsă pentru lipsa lui de grijă față de aleasa inimii sale. Aceasta dealtfel n-avea să i-o ierte niciodată, iar mai tîrziu avea să-l pedepsească preferîndu-l pe trubadurul curții.

Dacă Temugin nu era un soț bun, avea în schimb alte însușiri, din cele care făceau pe vremea aceea un bun conducător: era inteligent și ambițios, perseverent și viclean, răzbunător și crud cu cei potrivnici și — ceea ce e foarte important — dărnice cu cei ce îi erau credincioși. Deși nu știa carte, izbuti, după multe lupte și urzeli, să se impună printre căpeteniile celorlalte triburi, care adunate într-un mare sfat (Kuriltai-ul) îl proclamară, în 1206, conducător al tuturor mongolilor, sub numele de Genghis-Han. „Pe acest popor pe care l-am găsit dur, pur și limpede ca cleștarul — se spune că s-a legat el atunci — îl voi conduce la stăpînirea lumii”. Și așa a făcut.

Data aceasta 1206, cînd prinții (noyonii) reușiră pentru prima oară sub steagul împletit din nouă cozi albe de cal³, l-au ales pe Genghis șef suprem, este considerată data întemeierii statului mongol cen-

¹ Anda în vechea limbă mongolă înseamnă „frate de cruce”.

² Steagul acesta se poate vedea și azi la Muzeul Central din Ulan Bator.

³ Diviziune administrativ-teritorială în Mongolia.

tralizat. Evenimentul a avut o însemnătate istorică nu numai pentru că a pus capăt luptelor interne și a contribuit la formarea și sudarea poporului mongol, ci și prin repercusiunile expansiunii ulterioare a imperiului lui Genghis-Han în viața celorlalte popoare asiatice și europene.

Spre deosebire de confederația de stătuțele de tip feudal primitiv, care îl precedaseră, noul stat mongol prezenta un caracter feudal bine definit, sprijinit pe o puternică forță militară. Genghis începu prin a organiza țara din punct de vedere administrativ. Pornind de la vechile obiceiuri ale pămintului, el alcătui un cod de legi — Yassak — care cuprindea norme de viață socială și morală pe cât de înțelepte, pe atât de severe (calomnia, de pildă, era pedepsită cu moartea) și însărcină pe unul din fiii săi — Djagatai — să vegheze la stricta lui aplicare. Apoi, însetat de glorie și putere, porni un lung șir de campanii în timpul cărora armata mongolă, perfect organizată și stăpinită printr-o disciplină de fier, cucerii în mai puțin de 20 ani un imens imperiu, de la Pacific până la Balcani.

Dar imperiul acesta — în care, potrivit spuselor lui Genghis, „din centru și până la marginea lui era cale de un an” — fusese înălțat pe un ocean de ruine fumeginde și pe munți de leșuri omenești. De aceea, chiar dacă a impus în lumea întreagă faima neamului mongol, el a fost nefast nu numai pentru țările subjugate, ci chiar pentru Mongolia însăși, deoarece timp de zeci de ani poporul ei s-a aflat risipit pe toată întinderea Asiei și până în centrul Europei, epuizându-și resursele umane și materiale.

În vara anului 1227, în timpul unei campanii împotriva tanguților, pe care cu toată vîrsta sa înaintată ținuse să o conducă el însuși, Genghis se stînsese în mijlocul oastei sale. Fu readus și înmormîntat

unde va pe melegurile natale, dar mormîntul nu i se mai cunoaște.

Marco Polo la curtea lui Kublai-Han

Urmasii săi, încălcînd dispozițiile întemeietorului, se certară între ei, însă continuară să lărgească granițele imperiului. Unul din fii — Ogodai-Han — primul care îi succedă și care rămase pe tron pînă în 1241, simțind nevoia unei capitale stabile, construi una în inima Mongoliei — Karakorum — din care n-au mai rămas decît niște ruine arse de soare și vînt. Nepotul său, Kubilai-Han (1260-1294), își fixă reședința la Pekin (Hanbalik — „Orașul Hanilor” cum i se spunea pe atunci). La curtea lui, de un fast nemai văzut, printre savanți și poeți, petrecu venețianul Marco Polo 17 ani, lăsînd apoi acea faimoasă carte intitulată *Millionul*, ce avea să inflăcăreze imaginația Europei evului mediu și pe care Columb o luă cu el atunci cînd porni în căutarea drumului spre Indii (descoperind, precum se știe, America). Lui Kubilai-Han, pentru care Marco Polo nu are decît cuvinte de laudă, i se datorează, printre altele, înființarea unui vast sistem poștal care în acel sfîrșit de veac XIII împînzi uriașul imperiu mongol de la un capăt la altul. Pe toată întinderea Asiei cucerite, iar în Europa pînă la Vistula și Carpați, exista o rețea de drumuri, străjuite de copaci (pentru ca iarna să nu li se piardă urma) cu puncte de odihnă și cai de schimb, din 20 în 20 kilometri, rezervate curierilor împărătești. Iar în regiunile accidentate se aflau, întotdeauna gata de drum, oameni iuți de picior, înșiși cu brîie cu clopoței pentru ca pornind în cursă să poată fi auziți de departe de către cel ce urma să preia ștafeta. În felul acesta hanul primea în cîteva zile știri, care, aduse de un mesager obișnuit, ar fi avut nevoie de săptămîni ca să-i parvină.

Este epoca în care se deschid Drumul Mătăsii și

Drumul Mirodeniilor, ce asiguraseră în antichitate schimburile comerciale între China și țările mediteraneene și pe care apariția islamului le bloca secole la rînd. Mătăsurile, piperul, scorțioara, fildeșul, pietrele prețioase reapar pe teighelele negustorilor, la curțile seniorilor și în casele bogătașilor din țările Europene. Dar erau mărfuri de lux de care se bucura numai oligarhia feudală.

Căci să nu uităm, Imperiul genghishanid era un conglomerat de naționalități eterogene, strivite de exploatarea administrativă și militară a ocupanților, în care omul mărunt ducea o viață mizeră. Cunoscind, așadar, precaritatea bazei sale economice, nu e de mirare că, în cele din urmă, el s-a prăbușit minat de mișcările de eliberare ale popoarelor subjugate.

În a doua jumătate a secolului XIV stăpînirea cuceritorilor mongoli în China fu răsturnată prin îndepărtarea ultimului han din dinastia mongolă Yuan, întemeiată de Kubilai — spița lui Genghis domnise în Imperiul Celest mai bine de 100 ani. Urmă o perioadă de tulburări, rivalități și lupte interne, care slăbi considerabil puterea statului mongol. Acesta, presărat cu imense spații nelocuite și cu bariere naturale inaccesibile, se fragmentă într-o sumă de feude ce refuzau să se supună unei puteri centrale. Iar tronul lui Genghis deveni un jîlt în care fiecare grupare feudală își așeza suzeranul. Nici chiar religia nu se dovedi suficient de eficace în încercarea ei de a reinstaura coeziunea mongolilor. Aș zice, dimpotrivă. Lamaismul, una din formele budismului care înlocuise la mongoli vechea credință șamanistă (ai cărei adepți credeau în spirite și în puterea exorcizantă a vrăjilor practicate de șamani)... lamaismul le inculcă credințelor un fel de pasivitate, de detașare care adeseori devenea seamănare. Astfel apuse imensul și puternicul Imperiu al temutului Genghis-Han.

Cărți sosite la redacție

● Recent am primit la redacție un nou volum apărut în Italia la cunoscuta editură din Roma Editori Riuniti, în colaborare cu Institutul de studii istorice și social-politice. Este vorba de lucrarea **ROMANIA 1907. LA GRANDE RIVOLTA CONTADINA**, care reprezintă traducerea în limba italiană a lucrării **MAREA RĂSCOALĂ A ȚĂRANILOR DIN 1907**, publicată în 1967 la București, sub îngrijirea unui comitet de redacție alcătuit din A. Oțetea, I. Popescu-Puțuri (redactori responsabili), A. Deac, D. Hurezeanu, Tr. Lungu. Studiile reunite în volum, consacrate prezentării marii ridicări la luptă a țăranilor români din primăvara anului 1907, a consecințelor răscăleii pe plan economic și politic-social, precum și a ecoului răscăleii în străindate sînt semnate de: Andrei Oțetea, Ion Popescu Puțuri, Augustin Deac, Titu Georgescu, Damian Hurezeanu, Traian Lungu, Marin Badea, Ion Felea, Marin Florescu, Coralia Fotino, Ion Ilincioiu, Anastase Iordache, Mircea Iosa, Vasile Niculae, Georgeta Tudoran, Ludovic Vajda.

● **Lucrețiu Pătrășcanu — TEXTE SOCIAL-POLITICE. 1921-1938**. Ed. Politică, București, 1975, 294 pp., 15 lei: volumul, publicat sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., reunește un număr de 73 articole, studii, cuvîntări, pledoarii în diferite procese antimuncitorești și scrisori din perioada care marchează începuturile activității revoluționare a lui Lucrețiu Pătrășcanu și pînă în preajma celui de-al doilea război mondial. Acest volum se adaugă scrierilor lui Lucrețiu Pătrășcanu **Un veac de frământări sociale 1821-1907**; Sub trei dictaturi; Curente și tendințe în filozofia românească, retipărite după 1968.

● **DOCUMENTE ALE UNIUNII COMUNISTILOR DIN IUGOSLAVIA**.

Ed. Politică, București, 1975, 584 pp., 12 lei: volumul cuprinde Programul Ununii Comunistilor din Iugoslavia, adoptat de Congresul al VII-lea al U.C.I. (22-26 aprilie 1958), raportul prezentat de președintele U.C.I. Iosip Broz Tito

la Congresul al X-lea al U.C.I. (27-30 mai 1974) și rezoluțiile Congresului al X-lea al U.C.I.

● **NOUVELLES ÉTUDES D'HISTOIRE**.

Volumul V, publicat sub îngrijirea lui Damian Hurezeanu, Ed. Academiei R.S.R., București, 1975, 274 pp., 26 lei: culegere de studii semnate de D. Berciu, Liviu P. Marcu, Constantin Șerban, Ștefan Ștefănescu, Carol Göllner, Dan A. Lăzărescu, Ilie Corfus, Al. Zub, Dan Berindei, Damian Hurezeanu, Constantin Căzănișteanu, Eliza Campus, Gh. Zaharia, Ion Popescu-Puțuri, Constantin Nicolae, Petre Ilie, Paul Cernovodeanu, Sergiu Columbeanu, A. Egyed, Vasile Netea, Constantin C. Giurescu, tipărite cu prilejul celui de-al XIV-lea Congres de științe istorice, San Francisco, 1975.

● **RELATIONS BETWEEN THE AUTOCHTHONOUS POPULATIONS AND THE MIGRATORY POPULATIONS ON THE TERRITORY OF ROMANIA**.

Lucrarea îngrijită de acad. [Miron Constanti-

nescu.] acad. Ștefan Pascu, dr. Petre Diaconu, Ed. Academiei R.S.R., București, 1975, 324 pp., 30 lei: cele 21 studii reunite în volum reliefează pe multiple planuri ansamblul relațiilor dintre populația autohtonă și popoarele migratoare de pe teritoriul patriei noastre.

● Jack Woddis — **E TIMPUL SĂ SCHIMBĂM CURSUL**.

Traducere din limba engleză de Nicoleta Sococ. Ed. Politică, București, 1975, 192 pp., 6 lei: autorul — membru al Comitetului Executiv, șef al Secției internaționale a Partidului Comunist din Marea Britanie — prezintă punctul de vedere al acestui partid cu privire la principalele probleme ale societății britanice contemporane.

● D. Șandru — **REFORMA AGRARĂ DIN 1921 ÎN ROMÂNIA**.

Ed. Academiei R.S.R., București, 1975, 360 pp., 24,50 lei: legiferarea, aplicarea și urmările reformei agrare, înfăptuită după primul război mondial, în condițiile accentuării contradicțiilor sociale, ale creșterii avîntului revoluționar al maselor populare din patria noastră.

● Ilie Popescu Teiușan — **PEDAGOGI ȘI OAMENI DE ȘCOALĂ DIN ROMÂNIA**.

Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1975, 192 pp., 3,60 lei: mic dicționar consacrat onora din personalitățile de frunte ale învățămîntului românesc.

● R. Deutsch — **CONFERINȚA DE LA MONTREUX**.

Ed. Politică, București, 1975, 208 pp., 7 lei: o sinteză a lucrărilor Conferinței internaționale desfășurată între 22 iunie—21 iulie 1936, cu participarea U.R.S.S., Marii Britanii, Australiei, Franței, Turciei, Bulgariei, Greciei, României, Iugoslaviei și Japoniei, consacrată elaborării unui nou regim de drept al strîmtorilor Mării Negre.

● I.V. Goraș — **ÎNVĂȚĂMÎNTUL ROMÂNESC ÎN ȚINUTUL SUCEVEI 1775-1918**.

Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1975, 180 pp., 7,45 lei: școala românească de pe meleagurile suceve în lupta pentru libertate socială și națională din timpul dominației habsburgice asupra acestui ținut.

DUELUL PUŞKIN — D'ANTHÈS

şi mărturiile urmaşilor lor

JACQUES DE LAUNAY

27 ianuarie 1837; o dimineaţă ceţoasă şi mohorită. Pe una din insulele Petersburgului, este rănit în duel „soarele poeziei ruseşti” genialul poet Aleksandr Sergheevici Puşkin, de către ofiţerul emigrant francez Georges d'Anthès. Peste numai două zile, la 29 ianuarie, ora 14.45 el se stinge din viaţă în chinuri groaznice. Din ordinul autorităţilor ţariste, corpul neînsufleţit este transportat în taină din Petersburg. Guvernului îi e teamă de manifestaţii ostile. Puşkin este înmormântat la mănăstirea Sveatogorsk, din apropierea satului Mihailovskoe, unde şi-a scris drama istorică Boris Godunov.

Ce se ascunde în spatele acestui tragic episod?

A. S. Puşkin a trăit într-o epocă de necontenite frământări, într-un moment istoric bogat în seisme politico-sociale, urmat de prefaceri adânci în viaţa societăţii. Este epoca mişcărilor burghezo-democratice, în general, burghezo-naţionale, în particular, epoca începutului sfărâmării instituţiilor feudalo-absolutiste perimate.

Stabilindu-se la Petersburg, după terminarea liceului (1817), Puşkin devine membru activ al societăţii **Lampa verde**, unde se adună viitorii decembrişti. La **Lampa verde** „ideile clo-coteau şi gândurile erau libere”, cum se exprimă însuşi poetul. Între anii 1817 şi 1820 scrie poezii cu caracter politic, prin care demască întocmirea ruşinoasă a legilor şi infierează

pe demnitarul ţarului Aleksandr I şi pe ţar însuşi. O asemenea activitate literară, nu-i poate atrage decît desconsiderarea şi prigoana autorităţilor. Poetul este acuzat că „a împinzit Rusia cu versuri revoltătoare”, pe care „tot tineretul le recită”.

În 1820, din ordinul ţarului, Puşkin este exilat în Sud. Societatea petersburgheză este astfel „purificată” de „influenţa sa nefastă”. La 14 decembrie 1825, în ziua încoronării lui Nicolae I, în Piaţa Senatului din Petersburg, se desfăşoară răscoala armată a ofiţerilor nobili împotriva noului suveran. Autorităţile înăbuşă crunt revolta. Cinci revoluţionari sînt spînzuraţi, alţi 125 — deportaţi în Siberia. Cu prilejul interogatoriilor lua-

te decembriştilor — cum sînt cunoscuţi participanţii la această mişcare — şi al cercetării documentelor găsite asupra lor, se poate vedea puternica înflurire pe care poeziile lui Puşkin **Satul, Oda libertăţii, Pumnalul** şi altele le-au avut asupra pregătirii revoluţionare a intelectualităţii progresiste ruse. Dealtfel, Puşkin spunea despre sine că este „prietin, frate, tovarăş” al decembriştilor.

Exilul său avea să ia sfîrşit abia în toamna lui 1826, cînd este chemat de ţarul Nicolae I la Moscova. Întîlnirea dintre Puşkin şi suveran înseamnă un nou prilej pentru marele poet de a-şi manifesta ataşamentul faţă de revoluţionarii răsculaţi la 14 decembrie 1825. Nicolae îl primeşte

Jacques de Launay (dreapta) alături de urmașul poetului (stînga) și de soția acestuia, descendentă din familia Gogol

cu intenția să-l facă poetul Curții sale, stau îndelung de vorbă și deodată îl întreabă:

— Pușkin, ai fi luat parte la răscoala de la 14 decembrie, dacă erai la Petersburg?

Poetul răspunde cu multă îndrăzneală:

— Negreșit. Toți prietenii mei făceau parte din conspirație, nu se putea să nu particip și eu.

Cumnații invrajbiiți

Dar Petersburgul nu este cel pe care îl vede poetul în visurile sale. Orașul îl înăbușă, fiecare pas îi este urmărit; viața lui depinde de aprobarea țarului și a generalului Benkendorf, șeful Departamentului III (Poliția secretă). La sfârșitul anului 1829, poetul fără învoirea monarhului, încearcă să fugă; pleacă în Caucaz. În urma unui ordin al țarului, e nevoit să se reîntoarcă în Capitală. Cu această ultimă „perioadă petersburgheză” culminează prigoana țaristă împotriva marelui poet. Anul 1831 înseamnă începutul tragediei sale personale. În primăvara acestui an se căsătorește cu Natalia Nikolaevna Goncarova, o femeie deosebit de frumoasă și mundenă. Viața de societate pe care este obligat să o ducă alături de soție îl sufocă. Dar Natalia nu poate renunța la balurile de la Curte și mai ales la atențiile admiratorilor — inclusiv ale suveranului — care roiesc în jurul ei. Țarul și Benkendorf sînt în continuare cenzorii ope-

relor poetului. Presa reacționară îl persecută. Se apropie astfel deznodămîntul dramei sufletești a lui Pușkin.

În anul 1834, la Petersburg vine un tânăr francez, baronul Georges d'Anthès care, datorită relațiilor sale, este primit imediat ofițer în cel mai distins dintre regimentele cavaleriei de gardă. Vioiciunea franțuzească, veselia și finețea spiritului îl fac să fie peste tot un oaspete dorit. În ianuarie 1837, d'Anthès se căsătorește cu sora Nataliei Pușkin, Ekaterina. Pușkin și d'Anthès devin astfel cumnați. Dar noua rudă face curte în văzul tuturor soției poetului. Încă din dimineața zilei de 9 noiembrie 1836, Pușkin a primit prin poștă un pamflet anonim, cu scrisul prefăcut, prin care i se... decerna „Ilustrul ordin al încornoraților”. Astfel de scrisori erau trimise și multora dintre cunoșcuții poetului. La scurt timp, el provoacă pe d'Anthès la duel. Confruntarea se sfîrșește, cum am văzut, cu moartea genialului poet, victimă a persecuțiilor organizate de elita dirijată de sferile oculte ale Curții țarului. Aparent, însă, este vorba numai de o dramă a onoarei jignite.

Anul 1974, declarat de UNESCO „An Pușkin”, aduce cîteva aspecte inedite despre duelul Pușkin-d'Anthès. Ocupîndu-se de articolul postum **Ultimul descendent al familiei Ioanei d'Arc**, publicat în 1837 în revista **Contemporanul** sub semnătura lui Pușkin, acade-

micianul sovietic Blagoi descoperă că acest articol ascunde o enigmă. Poetul relatea în el povestea unui oarecare Jean François d'Arc, ultimul descendent al fratelui Ioanei d'Arc, și corespondența sa cu Voltaire, în 1767, după apariția **Fecloarei din Orléans**, pretinzînd că ele ar fi o traducere din ziarul londonez **Morning Chronicle**. Blagoi stabilește acum că **Morning Chronicle** n-a publicat, de fapt, niciodată corespondența domnului d'Arc, care, dealtfel, este un personaj imaginat de poet. Prin intermediul erorilor săi, Frederic II, Voltaire și Ioana d'Arc, Pușkin zugrăvea portretele reale ale lui Nicolae I, ambasadorului Olandei, Heceren, tatăl adoptiv al lui d'Anthès — care încurajava avansurile fiului său față de doamna Pușkin — și soției sale, Natalia Pușkin. La Curtea Rusiei nu se putea vorbi însă deschis. Prea mulți agenți ai lui Benkendorf stăteau la pîndă. Dealtfel, încă din 1937, cu prilejul centenarului morții sale, cercetătorii făceau descoperiri interesante. În **Gazeta Moscovei** din 20 și 27 octombrie 1937, V. Veresaev arăta că, începînd din 1825, după eșecul mișcărilor decembristilor, marele poet fusese aspru prigunit de poliție. În anul 1825 scrisese poezia **André Chenier** în care, prin relatarea execuției poetului Chenier, în timpul revoluției franceze, aducea un omagiu prietenilor săi

(Continuare în p. 56)

AMINTIRILE UNUI AMBASADOR LA BERLIN

Cincizeci și șapte de trădări în cincizeci și șapte de zile

ANDRÉ FRANÇOIS-PONCET

Gubernarea generalului Kurt von Schleicher a debutat la începutul lunii decembrie 1932 și s-a sfârșit spre capătul lunii ianuarie 1933. În total, 57 zile, care au însemnat prologul celor doisprezece ani și trei luni de cîrmuire nazistă.

Intrigantul în uniformă Schleicher luase locul intrigantului în frac Papen. Dar acesta nu-și pierdea speranțele: chiar în ziua demiterii sale, Hindenburg îl trimisese o fotografie cu dedicația „Ich halt' einen Kameraden”¹. Iar în dimineața următoare, bătrînul președinte îl explica, într-o scrisoare, cu cită părere de rău se văzuse nevoit să se lipsească de colaborarea lui și îl asigura că îi păstrează o „nezdruincată încredere”.

Motive suficiente pentru Papen de a continua să-și țeasă, din umbră, plasa de păianjen. Cînd Schleicher i-a oferit să-l trimeată ca ambasador la Paris, arogantul și găunosul junker a refuzat: prefera să rămînă în capitala Germaniei, la conducerea căreia năzuia mereu să ajungă. În cabalele sale, el a atras pe doi dintre cei mai apropiați colaboratori ai feldmareșalului-președinte: pe eminența cenușe² a acestuia, dr. Otto von Meissner, cu care am mai avut prilejul să ne întîlnim³ și pe însuși fiul feldmareșalului, colonelul Oskar von Hindenburg. Cu un intelect submediocr și o personalitate ușor de influențat, Oskar se înfrupta fără nici o jenă din beneficiile materiale ilicite de care tatăl său se îngrijea să aibă parte. Afacerea Osthilfe, de care se ocupă André François-Poncet în paginile ce urmează, nu a fost decît una dintre multele panamale⁴ ale celor doi Hindenburg. Papen le cunoștea și s-a străduit să stoarcă, pentru sine, un profit politic cît mai mare de pe urma lor.

În acest scop, el s-a grăbit să le aducă la cunoștința lui Hitler, pe care se hotărîse să și-l facă aliat în lupta pentru răsturnarea lui Schleicher. Naziștii se aflau acum într-o poziție mult mai critică decît în vara precedentă. Siciziunea provocată de Gregor Strasser îi zdruncinase din punct de vedere organizatoric. Așa cum se poate citi în însemnările fostului ambasador francez la Berlin, înfrîngerea suferită la alegerile generale din noiembrie 1932 a semănat derută în rîndurile lor. Mai rău decît atît, la exact 24 ore după preluarea puterii de către Schleicher, s-au ținut alegeri provinciale în Thuringia, unde adepții zvasticii au suferit o catastrofă, pierzînd 40 la sută din voturile pe care le dobîndiseră anterior. Degringolada „popularității” a avut și o consecință concretă — diminuarea subvențiilor furnizate de marile monopoliuri, pe care nu le mai interesa un partid în declin. Încă la 11 noiembrie, Goebbels nota în jurnalul său intim: „Situția financiară a organizației din Berlin este disperată. Numai datorii!”.

Situația „de stradă” nu le era nici ea mai favorabilă. Avîndu-i în frunte pe comuniști, cărora li se alăturau numeroase organizații locale ale social-democraților, muncitorimea opunea o rezistență din ce în ce mai fermă bandelor de ciomăgași și asasini cu cămăși brune din batalioanele de asalt S.A. Plini de ferocitate în fața unor victime dezarmate, ciracii lui Roehm își pierdeau repede elanurile agresive atunci cînd loviturilor lor li se răspundea cu contralovituri de o forță cel puțin egală.

În asemenea condiții, Papen își închipuia că-l va putea manevra mai ușor pe Hitler. Întîlnirea lor de la 4 ianuarie, pe care o relatează A. François-Poncet, a fost un moment crucial pentru

¹ „Am avut un camarad”, vers dintr-un cîntec din timpul primului război mondial.

² Vezi *Magazin Istorie*, nr. 12/1975.

³ Afaceri frauduloase (aluzie la fraudele comise cu ocazia construirii canalului Panama).

O parte din guvernul care a demisionat la 17 noiembrie 1932: cancelarul von Papen (*), generalul Schleicher (**) și von Neurath (***)

Doi dintre oamenii politici care au sprijinit venirea nazismului la putere: Hugenberg, șeful Partidului Național-German (în civil) și Seldte, conducătorul organizației „Căștile de oțel” (dreapta)

Hitler, alături de unii din principalii săi locotenenți. De la dreapta la stânga: Gregor Strasser, Hitler, Frick și Goering

Fiul lui Wilhelm II, Kronprinz-ul (în prim plan), un eventual pretendent la conducerea Germaniei după moartea lui Hindenburg

căpetenia nazistă. Înfringerile electorale, rezistența mereu crescândă a proletariatului, dizidența lui Strasser, diminuarea subvențiilor, îl aduseseră în pragul falimentului. În zorii zilei de 9 decembrie, după o noapte de agitație, el declarase în prezența lui Goebbels: „Dacă partidul se prăbușește, isprăvesc cu mine în cele trei minute care urmează, trăgându-mi un glonte în cap!”. Iar Goebbels însuși scria în jurnalul său, spre sfârșitul anului: „1932 ne-a adus numai nenorociri... Trecutul a fost greu și viitorul se anunță sumbru și lipsit de perspective”.

Măruntă roțiță a unui funest angrenaj, Papen a dat oxigen nazismului atunci când îi era cel mai necesar. La întrevvedere avută în locuința bancherului Kurt von Schroeder din Köln, fostul cancelar i-a oferit lui Hitler postul pe care-l ocupase, rezervându-și pentru el pe cel de vice-cancelar. Nădăjduia că de acolo va putea trage sforile pentru a reveni rapid la conducerea efectivă. Înțelegerea s-a realizat.

Douăsprezece zile mai târziu, Goebbels nota satisfăcut în jurnal, că situația financiară a naziștilor „s-a ameliorat radical, de pe o zi pe alta”. Meritul i-a revenit lui Papen, ai cărui prieteni din consiliile de administrație ale puterilor conștiente își deschiseseră din nou băierile pungilor. Tot lui Papen i s-a datorat și întrevvedere de la 22 ianuarie, dintre Hitler, Meissner și Oskar von Hindenburg. Ademenit de promisiunile șefului nazist, fiul feldmareșalului a trecut de partea lui Hitler: răsplata a venit peste câteva luni, când Oskar a primit încă 2 000 ha, scutite de impozite, pentru ca în august 1934 să fie avansat general de brigadă.

În sfârșit, tot Papen l-a convins pe președinte să încredințeze mandatul de cancelar lui Hitler, pe care, până atunci, îl numise, cu dispreț, „un prăpădit de caporal austriac”.

După ce l-a sabotat pe toate căile, Hindenburg a primit demisia lui Schleicher la 28 ianuarie, declarându-i cu ipocrizie: „Sînt cu un picior în groapă și nu știu dacă nu voi regreta această măsură cînd voi fi în cer”. Generalul i-a replicat, fără menajamente: „După această trădare, domnule feldmareșal, nu sînt convins că veți mai ajunge acolo”.

Hitler între da și nu

Papen încearcă să restabilească contactele cu un Hitler pe care-l presupune cumințit de înfrângerea suferită. Dar Führerul care, prin temperament, este un extremist, s-a pronunțat pentru intransigență. Cu cei 195 deputați pe care-i are în Reichstag, rămâne arbitru situației parlamentare. Refuză să negocieze cu Papen. Atunci, cancelarul, împreună cu președinția, nascocesc o procedură care trebuie să vină de hac obstrucției hitleriste. Papen va demisiona. Feldmaresalul îl va invita pe Hitler să alcătuiască un guvern sprijinit de majoritate în Reichstag. Hitler nu va reuși și va trebui să-și mărturisească neputința. Papen, chemat de Hindenburg, își va face reîntoarea și, de data aceasta, Hitler va fi nevoit să trateze cu el.

Totul se desfășoară după această schemă. La 17 noiembrie, Papen demisionază.

La 19 noiembrie, feldmaresalul îl convoacă pe Hitler și-l investeste oficial cu misiunea de a găsi bazele unei majorități parlamentare capabile să-i susțină cabinetul. Pentru aceste consultări, îi acordă răgaz până la 24 noiembrie. Centrul și național-germanii își fac imediat cunoscută hotărîrea de a nu-l accepta pe Hitler drept cancelar. Printre națiști, disensiunile sînt mai vii ca oricînd. Strasser e de părere că trebuie format un cabinet cu orice preț. Goering nu admite decît un cabinet condus de Hitler. Goebbels este ostil oricărei participări la guvern. Cît despre Hitler, el începe să bănuiască că a fost atras într-o capcană: formula, irealizabilă, a unui cabinet parlamentar. Dar de ce n-ar guverna și el, așa cum au făcut-o Brüning și Papen, beneficiind de articolul 48 din Constituție, adică în virtutea puterilor discreționare ale președintelui și cu ajutorul decretelor-legi? În acest sens îi cere în scris precizări feldmaresalului. Între cei doi se angajează o corespondență. Hindenburg îi pune capăt, refuzînd să încredințeze depline puteri șefului nazist. Dezarmat, Hitler renunță la mandatul său și protestează, declarînd că a fost victima unei mașinații.

Aici intervine, însă, în calculele președintelui o dificultate neprevăzută. În momentul în care feldmaresalul se pregătește să-l rechem pe Papen, Schleicher ridică obiecții. El a înțeles că Papen nu va reuși, astăzi mai mult decît ieri, să risipească obiecțiile ce i le ridicau proprii săi prieteni și membrii guvernului său, prejudecățile al căror obiect este și că persoana sa complică rezolvarea problemelor și așa îndeajuns de spinoase. De aceea, se pronunță împotriva reîntoarcerii la putere a camaradului său, pe care n-a încetat, de altfel, să-l bombardeze cu sarcasme cît a fost cancelar.

Papen resimte o profundă amărăciune. Oskar Hindenburg, Meissner, feldmaresalul însuși îi împărtășesc resentimentul și socotesc că, din moment ce Schleicher e atît de prompt în a-i critica pe alții, ar trebui, să-și asume, la rîndul lui, și încă în mod direct, răspunderea puterii arătînd de ce este capabil.

Schleicher îl invită pe Hitler, retras la München, să aibă o discuție cu el. Crede că e imposibil să nu treacă peste obstacolul de care s-a lovit Papen. Hitler ia, într-adevăr, trenul spre Berlin. Dar, la gara din Weimar, îi ies înainte Goering și Goebbels, îl fac să coboare din compartiment și-l conving să nu se prezinte la întîlnirea cu generalul. Apoi, Hitler îi scrie lui Hindenburg că nu-i va da concursul lui Schleicher, așa cum nu i-l a dat nici lui Papen. În aceste condiții, Schleicher ar vrea foarte mult să se eschiveze și să refuze sarcina ce urma să-i fie încredințată. Dar Hindenburg îl strînge cu ușa și îl obligă, la 2 decembrie, să formeze un nou guvern. Papen reîntră în culise, dar nu se va mai mulțumi cu rolul de spectator.

„Imprudențele“ cancelarului

Schleicher ajunge la putere¹ bucurîndu-se de reputația

¹ Instalat în postul de cancelar la 2 decembrie 1932, Kurt von Schleicher era primul general care ocupa această funcție după patru decenii. Predecesorul său fusese generalul Georg Leo von Caprivi, care luase locul lui Bismarck în 1890.

unui om de o inteligență și abilitate politică de prim ordin. Totuși, numai cu greu se va menține două luni, lăsînd imaginea unei incapacități complete, a unei prăbușiri jalnice. În decursul celor cîteva săptămîni cît a fost cancelar l-am văzut sovălnic, descumpănit, depășit de probleme, mai livid ca oricînd, sleit de nopțile de nesomn.

Pentru a-i înțelege aventura, se cuvine să nu uităm care a fost punctul ei de plecare. Schleicher a fost obligat să devină cancelar împotriva voinței lui, nu ca să reușească, ci ca să eșueze. Chiar prietenii lui erau obosiți de veșnicile sale intervenții, de nesfîrșitele sale schimbări de atitudine, de ironia lui mușcătoare și de incertitudinea relațiilor cu el. Papen e cel care a plănuit această operație, dar n-a făcut-o singur, ci a fost încurajat și ajutat pe ascuns de feldmaresal și anturajul său, care au pus în mișcare împotriva lui toate resorturile². După cădere, la un dejun la care asistasau mai multe persoane oficiale, l-am auzit pe Schleicher exclamînd sardonice: „N-am stat la putere decît cincizeci și șapte de zile, dar în fiecare din aceste zile am fost trădat de cincizeci și șapte de ori! Așa că să nu mi se mai vorbească de faimoasa «idealitate» germană!”

Începuturile efemerei sale guvernări sînt, totuși, destul de calme, mai calme decît au fost cele ale lui Papen. Reichstagul ales la 6 noiembrie se întrunește la 6 decembrie. Cum nimeni nu era încă chef ca și această adunare să piară tot atît de repede ca precedentele, iar națiști, care constituie încă cu cei 195 deputați ai lor blocul cel mai impunător, se resimt de pe urma înfrîngerii relative pe care au suferit-o³,

² Națiștii nu erau nici ei străini de aceste intrigă, așa cum o dovedește o notă din jurnalul lui Goebbels, purtînd data de 2 decembrie: „Schleicher este numit cancelar. Nu va rezista mult!”

³ La 6 noiembrie 1932, națiștii au pierdut 2.000.000 voturi și 34 locuri în Reichstag. Legenda „curelei continuu ascendente”, pe care o puseseră în circulație Goebbels, era astfel violent contrazisă de realitate. Cu același prilej — lucru deosebit de semnificativ — partidul comunist a cîștigat 700.000 voturi, numărul deputaților săi crescînd de la 89 la 100.

sedința se desfășoară fără incidente, conform uzanțelor normale. Parlamentul își desemnează biroul și alege ca președinte pe Goering, după care examinează și adoptă cîteva proiecte de legi. Să se fi cumințit deputații cu adevărat? Sau instinctul de conservare îi ține în limitele prudenței? Actualul Parlament este, oare, rezonabil și pus pe treabă? Oare Schleicher, justificîndu-și renumele, să fi realizat acest miracol? Dar acalmia e înșelătoare. Nu-i decît un răgaz, un armistițiu, la adăpostul căruia se urzesc noi intrigi, noi comploturi.

La 15 decembrie, Schleicher săvîrșește o primă greșeală¹, a cărei gravitate îl va duce curînd de ripă. El rostește la radio un discurs-program în care caută să-și atragă simpatia maselor, negînd orice intenție de a exercita o dictatură militară. Va fi mai degrabă „un general social”, declarîndu-se ferm hotărît să guverneze potrivit Constituției, să colaboreze cu Reichstagul. Face, de asemenea, cunoscut că anulează decretul-lege de reducere a salariilor și că va repartiza țăranilor cu gospodării mici 300 000 ha din moșile falimentare existente în Prusia Orientală.

Cumplită imprudență! Pentru cei de dreapta, e un renegat, un trădător! Conservatorii, național-germanii lui Hugenberg sînt indignați și-l denumesc „generalul roșu”.

În privința naziștilor, Schleicher are aceleași intenții pe care le-a nutrit Hindenburg și pe care Papen n-a putut să le pună în practică decît pe jumătate. E vorba de a-i face mai flexibili, iar dacă persistă în intransigența lor, de a-i distruge. De la o vreme, se străduie să ațte discordele care au izbucnit printre șefii lor; mizează pe Gregor Strasser, mai rezonabil² decît Hitler și care se bucură de mare popularitate în cadrul partidului.

¹ Autorul se referă aici la o greșeală din punctul de vedere al intereselor de clasă pe care le reprezintă Schleicher.

² În sensul: mai dispus la compromisuri cu partidele de dreapta în vederea unei guvernări împreună cu ele.

Papen plătește polița

Această tactică o contracarează Papen, convins de prietenii săi din cercurile bancare și ale marii industrie că a sosit momentul să se ajungă la o înțelegere cu Hitler și cu partidul nazist. Pe de altă parte, își spune Papen, alegerile din 6 noiembrie au fost pentru Hitler un avertisment. El a înțeles că nu trebuie să întindă prea mult coarda, mai ales că acum are serioase neplăceri bănești; de aceea, nu va mai avea aceleași pretenții ca în ajun. Ocazia e favorabilă și trebuie folosită. Combinația Papen-Hitler n-a fost posibilă dar combinația Hitler-Papen va putea fi, fără îndoială. Fîhrerul, în calitate de cancelar, ar urma să fie ținut în frîu de Papen, care va ocupa postul de vice-cancelar. Alături de Hitler n-ar intra în guvern decît unul sau doi din acoliții săi. Ceilalți miniștri — junkeri și „naționali” — aleși dintre prietenii lui Papen și ai feldmareșalului, ar constitui în jurul lui Hitler o gardă solidă, care ar împiedica abuzurile și negliobiile. Papen este sensibil la aceste argumente. Perspectiva de a reveni la putere și de a-i plăti lui Schleicher, care l-a izgonit de la conducere cu aceeași monedă, nu e de natură să-i displace. El acceptă să se întîlnească cu Hitler, la 4 ianuarie 1933, la Köln, la bancherul Kurt von Schroeder.

Conversația ia întorsătura dorită de cei care au pus-o la cale. Dar ziarele află de întrevvedere și denunță caracterul ei suspect. Papen se explică, declarînd că n-a făcut decît să continue să se informeze asupra mijloacelor de a ieși din impasul în care se află politica țării. În realitate, el e cîștigat de formula care i s-a sugerat și-și va consacra de acum înainte toate eforturile pentru a influența pe feldmareșal, pentru a-i spulbera bătrînului neîncrederea și aversiunea pe care le nutrește față de Hitler³.

³ Așa cum s-a văzut și în numărul trecut, este vorba de neîncrederea și aversiunea unui reprezentant al aristocrației prusace față de „parvenitul” Hitler, provenit din mica burghezie austriacă.

și pentru a-l cîștiga treptat la soluția la care el însuși s-a convertit. Prietenii săi acționează paralel și-și țes și ei urzeala în cercurile lor. Schacht, Silverberg, Thyssen, Vöglér⁴ sînt alături de dînsii. Partidul lui Hugenberg ca și organizația „Căștilor de oțel” se lasă sedus de combinația care le este expusă și în care speră să-și găsească un loc.

În acest timp, frumosoasele promisiuni ale începuturilor guvernării lui Schleicher nu se confirmă. Germania cade iarăși pradă tulburărilor sale cronice. Ciocnirile dintre hitleristi și comuniști devin din ce în ce mai frecvente și mai sîngeroase pe întreg teritoriul. Atunci la ce bun să mai avem un guvern condus de un general — repeta lumea într-una — dacă nu este în stare să mențină ordinea și lasă să fie primejduită noțiunea de autoritate? Dar domeniul cel mai vulnerabil pentru Schleicher este cel economic. În acest sector el e lipsit de experiență, incompetent și nu are un consilier care să-l lumineze și pe care să-l conteze. Ministrul Agriculturii, von Braun este în conflict cu ministrul Economiei, Warmbold. Primul cere adoptarea unor legi protecționiste, împotriva cărora celălalt se revoltă. Țăranii se agită, fiindcă cu greu își vind produsele. Schleicher șovăie, perplex, între exigențe contradictorii care îl buimăcesc.

La 11 ianuarie, reprezentanții putericei Asociații a agrarienilor (Landbund⁵) condusă de contele Kalkreuth, după ce au fost primiți de Hindenburg în prezența cancelarului, publică în presă un comunicat profund ostil acestuia din urmă. În ziua de 20, în Comisia pentru buget a Reichstagului, deputații partidului de centru amintesc de spinoasa afacere a ajutorului dat marilor proprietari din est

⁴ Reprezentanții cercurilor financiare și industriale, la care se refera mai înainte autorul.

⁵ Landbund-ul era o asociație a marilor moșieri, în care rolul predominant îl jucau latifundiarii din Prusia, aflați în relații foarte strînse cu Hindenburg.

(Osthilfe¹). Unul din ei dă la iveală faptul că Oldenberg-Januschau, prietenul lui Hindenburg, a încasat 620 000 mărci. Altul arată că numeroși beneficiari ai subvențiilor de stat nu se slujesc de ele pentru a-și plăti datoriile, ci pentru a-și cumpăra automobile și a călători pe Coasta de Azur. Tot clanul junkerilor freămată de minie și consideră că numai demagogia lui Schleicher este vinovată de insolvențele Reichstagului. În sfârșit, la 24 ianuarie, Partidul Național-German al lui Hugenberg, care pactizează cu naziștii, lansează, la rîndul lui, un atac public împotriva cancelarului. Se vorbește pe față de o iminentă criză de guvern. Într-adevăr, marii industriași, marii moșieri, bancherii, țărani, na-

¹ Organizația „Osthilfe“ miljoeca acordarea de „împrumuturi“ guvernamentale marilor moșieri prusaci. Hindenburg patrona direct această acțiune, contribuind la transformarea împrumuturilor în veritabile cadouri oferite junkerilor din bugetul statului. Drept recompensă, el a primit, ca „donatie“ un domeniu în Prusia Orientală, care a fost trecut pe numele fiului său: în felul acesta se evita plata taxelor de succesiune care s-ar fi aplicat la moartea bătrînului feldmareșal.

ziștii, național-germanii, Căștile de oțel, monarhiștii sînt asmuțiți împotriva lui Schleicher. Papen își păstrase măcar sprijinul lui Hindenburg, pe cînd Schleicher nu-l mai are nici pe acesta, ajungînd la punctul unde-l adusesse pe Brüning cu opt luni în urmă.

Asaltat din toate părțile, feldmareșalul acceptă în cele din urmă propunerile lui Papen și admite că, într-o asemenea situație înclîcită, care a durat mult prea mult, nu există altă soluție decît de a face, odată pentru totdeauna, încercarea cu Hitler. Dacă reușește, cu atît mai bine! Dacă eșuează, va scăpa de acest personaj incomod! Cit despre Schleicher, Hindenburg se va descolora de el folosind aceleași procedee pe care le-a utilizat pentru a-l lichida pe Brüning. La 28 ianuarie îl obligă să-și dea demisia, refuzînd să semneze decretul de dizolvare al Reichstagului, solicitat de cancelar.

Hitler a sosit încă din ajun la Berlin. S-a instalat la hotelul „Kaiserhof“, unde trage de obicei cînd stă în Capitală, la doi pași de Cămarile și de palatul prezidențial. În piață

se strînge o mare mulțime care urmărește, curioasă, ceea ce se petrece. După demisia lui Schleicher, Hindenburg însărcinează pe Papen să pregătească, împreună cu reprezentanții altor partide lista viitorului guvern. Febra se propagă în Capitală. Toată lumea simte că, pentru Germania, va suna ora fatidică. Goering, Hitler, Papen negociază cu reprezentanții fracțiunilor parlamentare. În sfârșit, în cursul dimineții de 30 ianuarie, feldmareșalul îl convoacă pe Hitler la el. În același timp prin Berlin circulă zvonuri ciudate. Se spune că garnizoana din Postdam, alarmată de Schleicher și de generali se îndreaptă asupra orașului și că, pentru a evita o lovitură de stat, guvernul trebuie să fie format cît mai repede. Fără îndoială, nimic nu-i adevărat din aceste zvonuri menite să-l lasească pe Hindenburg să renunțe și la ultimele sale ezitări.

La prînz, edițiile speciale ale ziarelor, scoase în mare grabă, anunță în mod oficial numirea lui Hitler în funcția de cancelar.

În românește de
Sanda MIHĂESCU-BOROIANU

DUELUL PUȘKIN-D'ANTHÈS

(Urmare din p. 51)

revoluționari. După publicarea acestor scrieri, Pușkin a fost interogată în repetate rînduri. Vestitul Departament III, în frunte cu generalul Benken-dorf, omul cel mai apropiat al țarului, se afla deja pe urmele poetului.

Cine au fost autorii pamfletului anonim?

Date de ultimă oră, furnizate de descendenții celor doi parteneri de duel, vin să confirme ipoteza că Pușkin a murit ca o victimă a intrigilor țesute în cercul lui Nicolae I. Alexandre Pouchkine, stră-strănepotul poetului, născut în 1942, locuiește la Bruxelles și este căsătorit cu o urmasă a lui Gogol și a Mariei Pușkin, nepoata poetului.

După consumarea dramei, d'Anthès a părăsit Rusia împreună cu soția sa Ekaterina,

revenind în Franța, unde s-a stabilit în orașul natal, Sultz, din Alsacia. La scurt timp, în 1844, Ekaterina a murit în timpul nașterii, iar d'Anthès nu s-a mai recăsătorit. Îl aștepta o strălucită carieră politică. Primar la Sultz, apoi consilier general al Districtului Haut-Rhin, a fost ales ulterior deputat în perioada 1848-1852 și senator între anii 1852-1870. Avea să-și sfîrșească zilele în 1895. Tatăl său, baronul Heeckeren, ambasadorul Olandei la Petersburg, a cerut să fie rechemat din această misiune, după plecarea fiului său, stabilindu-se la Viena, unde a rămas pînă în anul morții (1870).

În deceniile din urmă, G.M. și C. de Heeckeren d'Anthès, descendenții lui Georges d'Anthès, întreținînd relații cu urmașii lui Pușkin, au ajuns la o serie de noi concluzii care vin să întărească opiniile istorio-grafilor sovietici. Dragostea lui

d'Anthès pentru doamna Pușkin a fost pur platonice; poetul nu s-a îndoit o clipă de fidelitatea soției sale. Numai înjositoarele scrisori anonime l-au determinat să-și provoace cumnatul la duel. S-a stabilit de asemenea, că nici Georges d'Anthès nici baronul Heeckeren n-au fost autorii pamfletului anonim prin care Pușkin era... decorat cu „Ordinul în-cornoraților“. Duelul a constituit, desigur, finalul unui complot, ai cărui instigatori rămîn în continuare necunoscuți. „Este vorba—scria Alexandre Pouchkine lui Georges d'Anthès, al treilea în familie cu acest nume, — de o tragică și nedes-lușată poveste, care vreme de un secol a dezbinat familiile noastre și căreia, după cum am constatat din convingerile noastre comune, i-au căzut vic-time stră-străbunii noștri“.

În românește de
Cristina CORCIOVESCU

ACTELE DE NAVIGAȚIE

LUCIA TAFTĂ

*"The sea's our own; and now all nations greet
With bending sails, each vessel of our fleet..."¹*

La câteva luni după judecarea și condamnarea la moarte a regelui Carol I Stuart², în plină revoluție burgheză, Anglia este proclamată Republică (mai 1649). O republică în care burghezia, stăpînă pe puterea politică, năzuiește să revină la unul din principalele ei izvoare de îmbogățire din veacul precedent: comerțul maritim și cuceririle coloniale. Urmărindu-și cu perseverență țelurile economice, noii stăpîni ai țării încearcă să le realizeze prin participarea activă a puterii de stat, gata oricînd să impună cu armele respectarea lor.

Flota de corsari regaliști

În iunie 1648, o parte considerabilă a flotei engleze se ridicase împotriva Parlamentului și plecase în Olanda să se pună sub

ordinea fiului lui Carol I, prințul Carol, refugiat aici în baza legăturilor de rudenie între Stuart și casa de Orania. În octombrie 1649, prințul Rupert, vărul moștenitorului Angliei, a fost numit amiral al acestei flote regale. Curajos, popular, pasionat de aventuri, familiar cu inferiorii, el plăcea soldaților și mateloților. Ducînd pe mare războiul contra republicii, împreună cu fratele său Mauriciu a navigat în Canalul Minecii și în marea Nordului în jurul Angliei, atacînd corăbiile engleze. Ei jeftuiau însă și vasele altor țări, escadra lui Rupert devenind, în realitate, o flotă de corsari

sub pavilion regal. Insulele Scilly, Jersey și Guernsey le serveau ca refugiu. Din ordinul prințului Carol, roadele pirateriei erau distribuite în proporție de 1/5 prințului și 1/10 amiralului, restul fiind împărțit între proprietarul corăbiei, furnizorii de provizii și echipaj, după rang și funcție.

Orice siguranță dispăruse de pe aceste mări, devenite o arenă de neîncetate atacuri și jafuri în care se găseau amestecate, uneori, chiar vasele Franței și Olandei, sub pavilion deghizat. Parlamentul englez a fost nevoit să ia cele mai riguroase măsuri împotriva acestui pericol. Astfel în februarie 1649 a fost reorganizată și mărită flota republicii, fiind rechiziționate și armate de război, pe contul statului, 30 vase comerciale. De asemenea, s-au alocat fonduri pentru angajarea de marinari. Deși mulți dintre ei erau foști soldați și ofițeri ai armatei terestre, încă fără experiență în bălăile pe mare, ei s-au dovedit, în frunte cu amiralul lor, Robert Blake, capabili și îndrăzneți, devotați republicii, avizi de glorie și hotărâți de a menține pretutindeni onoarea și securitatea pavilionului englez.

La sfîrșitul anului 1649, prințul Rupert se afla lângă Irlanda. Blake l-a descoperit și l-a blocat în portul Kinsale,

dar Rupert a reușit să fugă cu flota, pierzînd doar trei vase, și să ajungă în Portugalia, cerînd sprijin regelui Ioan IV. Din ordinul Parlamentului, Blake l-a urmărit pe corsarul regal; pe nava amiralului englez se afla Charles Vane, fratele lui Henry Vane, din Comitetul marinei, avînd misiunea de a prezenta regelui Portugaliai plîngerile și cererile republicii.

A început o adevărată cursă de urmărire a lui Rupert. Aproape de Lisabona, la vîrsarea în ocean a fluviului Tajo, escadra republicană s-a găsit din nou față în față cu cea regalistă. Amîndouă flotele au recurs la negocieri cu curtea portugheză. Blake și Vane au cerut Portugaliei să-i retragă lui Rupert sprijinul solicitat. Dar acesta, bucurîndu-se de simpatie la curte, a fost condus cu pompă la palat, pe cînd oamenii lui Blake au avut de suferit înalte.

Ioan IV al Portugaliei a tergiversat răspunsul către Blake. Oscilînd între indignarea prințului regal, care solicita o atitudine categorică față de englezi și propriile sale temeri, regele a încercat să-l liniștească pe Blake cu complimente și daruri. Atunci, amiralul republican a blocat portul Lisabona, capturînd una după alta navele portugheze și distrugînd o bogată

¹ „Marea ne aparține: și acum națiunile salută, / Stringînd pînzele, / fiecă vasă al flotei noastre...”, spun versurile închinute lui Oliver Cromwell de către poetul englez Edmund Waller.

² Vezi Magazin Istoric, nr. 10/1971.

flotă de 23 corăbii ce veneau din Brazilia. El a declarat că nu va înceta atacurile decât în cazul în care piraii regaliști vor fi predați sau alungați. Drept represalii, autoritățile portugheze i-au arestat pe negustorii englezi stabiliți la Lisabona. Între timp, Blake primind întări — 8 nave aduse de amiralul Popham — a reînceput să-l hărțuiască pe Rupert, acesta fiind nevoit să bată în retragere și să caute un nou refugiu, trecând prin Gibraltar, spre coasta Spaniei. Dar și aici, Blake l-a urmărit, cerind autorităților spaniole să-l predea.

Războiul dintre cele două flote engleze — republicană și regalistă — a continuat câteva luni. În cele din urmă, marea majoritate a navelor lui Rupert au fost distruse în fața portului Malaga, iar prințul abia a putut scăpa cu 2-3 corăbii, fugind prin marea Mediterană; trecând, apoi din nou prin Gibraltar, s-a îndreptat spre Antilele Mici. Fratele său, prințul Mauriciu, a pierit într-o furtună, iar Rupert s-a întors în Europa, unde a cerut azil la curtea Franței, vinzându-și ulterior corăbiile cardinalului Mazarin.

Odată ce războiul încheiat, republica engleză și-a concentrat forțele împotriva principalei sale rivale, Olanda, față de care a folosit toate pretextele și mijloacele pentru a o elimina de pe mări.

Dintre trei lucruri trebuie ales unul

Într-un răstimp de câțiva ani, tinăra republică engleză, înfruntând iscusința cu energia, a reușit să anihileze embargoul politic și economic instituit de monarhiile europene, determinându-le să recunoască noul regim instaurat în Anglia. Omul căruia i-a revenit un rol de seamă în afirmarea politică, economică și militară a statului englez a fost Oliver Cromwell (1599-1658), cel care, cu

câțiva ani înainte, luptase, ieșind învingător, împotriva absolutismului lui Carol I Stuart. Conducător al revoluției burgheze din Anglia, talentat comandant militar și om politic, Cromwell a fost caracterizat de F. Engels ca fiind în persoana sa pe Robespierre și pe Napoleon Bonaparte. Unul dintre principiile după care s-a călăuzit Cromwell figura în actul de constituire a Consiliului de Stat al Angliei, creat la 13 februarie 1649: „[...] de a întrebuița toate mijloacele și căile pentru a asigura progresul și înflorirea comerțului în Anglia, Irlanda și pe teritoriile ce le aparțin, cât și pentru a asigura bunăstarea tuturor coloniilor de sub dominația Republicii”.

În urma unei propuneri a lui Cromwell, acest deziderat a căpătat forma unui act normativ dezbătut și votat de Parlament, la 1 august 1650, sub denumirea de **Legea pentru protejarea și reglementarea comerțului republicii engleze**. Noua legiuire a încredințat unui consiliu permanent, compus din 14 comisari, sarcina de a stimula meseriile și comerțul intern și extern, a administra mai judicios coloniile, a urmări valoarea și cursul monedelor engleze în raport cu cele străine, a certifica condițiile de percepere a taxelor vamale, a obține o mai bună valorificare a produselor engleze în străinătate. În vederea asigurării schimburilor comerciale actul împuternicea pe comisari „să ia în cercetare nu numai toate propunerile și informațiile privitoare la reglementarea și dezvoltarea comerțului, care le-ar fi comunicate de indiferent ce persoane, dar și să cheme pe funcționarii tezaurului, ai monetației, ai vămilor și accizelor, sau pe orice alte persoane pe care le vor considera potrivite, experimentate și pricepute, spre a le da un sfat în orice chestiune care ar fi în folosul comerțului. Și, pe lângă acestea, dobândesc deplină putere și autoritate să cerceteze toate cărțile, actele și scrisorile de interes public, pe care [...] le-ar considera necesare pentru mai buna lor informare”.

Burghezia engleză a complotat curind această lege cu alte două, care au rămas cunoscute sub denumirea de **Actele de navigație**. Primul act de acest gen, votat la 3 octombrie 1650, interzicea vaselor oricărei țări să exercite negoțul cu coloniile engleze, fără o autorizație prealabilă a republicii, iar cel de-al doilea, adoptat la 9 octombrie 1651, prevedea, între altele, ca toate mărfurile de import, din orice parte a lumii, să intre în Anglia numai pe corăbii engleze.

Tinzând spre dobândirea dominației mondiale, spre excluderea rivalilor din apele ce scăldau insulele și coloniile engleze, aceste acte au lovit în primul rând Olanda, pe atunci principala cărausă a mărilor. Cromwell și burghezia engleză le-au susținut cu hotărâre, neacceptarea și respingerea lor de către concurenții Angliei declanșând așa-numitele războaie de navigație. Votate și folosite drept mijloace de presiune în timpul divergențelor și tratativelor dintre statul englez și principala sa rivală maritimă, Olanda, aceste legi au adus mari avantaje economice Angliei, multă vreme după aceea, **Actele de navigație** rămânând în vigoare, cu unele modificări, timp de aproape două secole.

Treptat, republica engleză a devenit un arbitru al situației internaționale, tratând cu Europa continentală pe picior de egalitate, ba chiar silind-o să-i accepte anumite pretenții dominatoare, expansioniste. „Niciodată Anglia — va spune Voltaire — nu fusese mai puternică decât acum, când era republică”. Succesele au trezit ideea unui proiect de uniune statală între Anglia și Olanda (în realitate un proiect de anexiune), sub autoritatea unui Consiliu de Stat, cu reședința pe teritoriul englez. Moartea stathouderului Olandei, Wilhelm II, în decembrie 1650, a oferit englezilor prilejul de a încerca să-l pună în aplicare. Ambiția lor maritimă se putea realiza, dintr-odată, pe cale pașnică. Soluția n-a fost însă acceptată de olandezi.

În februarie 1651, Parlamentul englez a trimis la

Haga o ambasadă care a căutat să ajungă la o reglementare pașnică a intereselor comerciale și politice ale celor două țări. Olandezii respingând propunerile Angliei, aceasta s-a gândit să treacă la slăbirea și distrugerea puterii rivale prin alte mijloace. Henry Vane, membru în Comitetul marinei, declarase: „Anglia și Provinciile Unite [Olanda] trebuind, amindouă, să facă comerț, au interese ireconciliabile; din trei lucruri trebuie ales unul: sau cele două popoare să fie contopite într-unul singur, sau Anglia să subjughe Olanda sau, în sfârșit, printr-un sistem de prohibiții ori îngrădiri, prima s-o strivească pe a doua”.

A fost aleasă ultima soluție, care s-a realizat prin cel de-al doilea act de navigație, cel adoptat în octombrie 1651 și numit oficial: **Actul pentru sporirea flotei comerciale și încurajarea navigației națiunii engleze**. În virtutea acestui document, de la 1 decembrie 1651 nici o navă străină nu putea aduce în Anglia decât mărfuri provenite din țara sa (exceptate fiind numai mărfurile din Levant și Indiile Orientale). Taxele vamale impuse acestor corăbii erau însă mai ridicate decât pentru cele engleze. Actul mai cuprindea dispoziții speciale referitoare la pescuit; peștele care se vindea pe piața Angliei trebuia prins și adus în porturi numai de corăbii engleze. Anglia a cerut apoi olandezilor plata sumelor datorate, chipturile, pentru dreptul de a pescui lângă coastele sale și ale Scoției. De asemenea, a mai pretins predarea către tribunalele engleze a celor vinovați de masacrarea lui Dorislaus, trimis al Republicii în Olanda și a reproșat că, în baza legăturilor de rudenie, olandezii au furnizat fonduri prințului Carol pentru a invada Anglia.

Nici una dintre pretențiile engleze nu a fost satisfăcută. Respingându-le, Olanda a înfăptuit un act de curaj, pe care avea însă să-l regrete în scurt timp, când s-a văzut în fața unui război dur și periculos.

„Ambasadorii dezuniți ai Provinciilor Unite“

a sfârșitul anului 1651, Olanda a încercat, totuși, să facă un efort pentru a-l evita, propunând în Adunarea Statelor Generale un de-

cret potrivit căruia nici un prinț străin nu putea intra pe teritoriul olandez fără consimțământul lor formal. Apoi, la sfârșitul lunii decembrie, a fost trimisă la Londra o misiune specială cu ordin de a relua negocierile inițiate de Anglia la începutul aceluiași an. Deși primită cu onoruri, delegația a avut de înfruntat un Parlament care, pe măsura desfășurării dezbaterilor, dădea dovadă de orgoliu amestecat cu rachiună. Atmosfera s-a înveninat mai cu seamă când au fost puse în discuție principiile referitoare la salutare pavilionului englez, la drepturile de pescuit, precum și la dreptul de suveranitate al Angliei asupra mărilor care o înconjură. Negociatorii olandezi s-au străduit să le atenuze, dar n-au reușit să se pună de acord între ei, fapt pentru care membrii Parlamentului i-au numit cu ironie „ambasadorii dezuniți ai Provinciilor Unite”.

Menținerea relațiilor pașnice între cele două state devenea în fiecare zi tot mai îndoielnică. La evoluția dificilă a negocierilor se mai adăuga și starea de spirit a populației celor două țări. La Londra, cei trei ambasadori erau insultați aproape zilnic, astfel încât autoritățile engleze au fost nevoite să trimită o gardă pentru apărarea lor. La rândul lor, olandezii întrețineau zvonuri puțin măgulitoare la adresa englezilor.

La 19 mai 1652, o escadră olandeză de 40 vase, condusă de amiralul Martin van Tromp, și-a făcut brusc apariția la Dune, în apropierea portului Dover. Comandantul escadrei engleze, Robert Blake, a somat-o să se retragă. Tromp s-a eschivat,

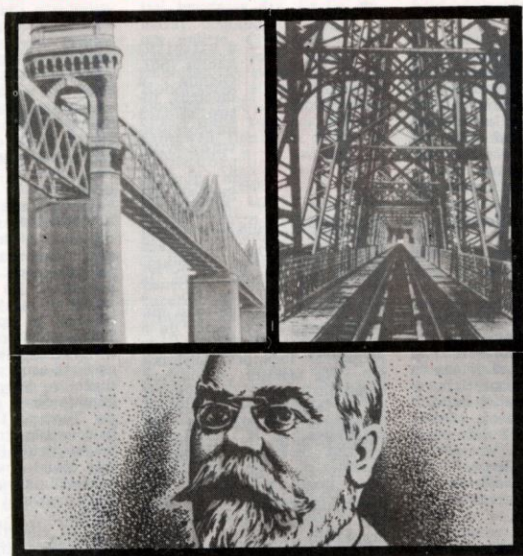
motivând apropierea de coastele engleze prin timpul neprielnic. Invitat apoi să salute escadra republicană, amiralul olandez a răspuns cu o salvă de tunuri trasă asupra navei-amiral engleze Triumph. Se spune că Blake ar fi strigat: „Ce lipsă de bună creștere! Dar ce-i corabia mea? Casă rău famată, să-i spargi ferestrele!” A urmat un schimb de focuri între cele două flote, incidentul soldându-se, în cele din urmă, cu retragerea olandezilor.

În vara anului 1652, Olanda a încercat un nou demers diplomatic, trimițând în Anglia ca ambasador extraordinar pe Adrien de Pauw, cunoscut și stimat în țara adversă. Pauw a căutat să demonstreze că tot ce se întâmplase la Dune a fost fructul hazardului și al neînțelegerii, cerind o anchetă asupra faptelor și conduitelor celor doi amirali, Olanda fiind gata să-l revoc pe Tromp. Dându-și seama, în cele din urmă, de inutilitatea oricărui efort, Pauw și cei trei colegi sosiți anterior au părăsit Londra, lăsând pe masa Parlamentului propunerile lor reînnoite.

Cinci zile după aceea, la 7 iulie 1652, Parlamentul englez a dat publicității declarația de război. După alte 15 zile, a apărut manifestul Statelor Generale ale Olandei care acceptau, cu regret, dar nu fără mândrie, mănua ce li se aruncase.

Războiul purtat exclusiv pe mare a durat, cu întreruperi, până în 1654 și i-a asigurat Angliei mult râvnita hegemonie comercială. Lupta a fost pe măsura celor două rivale. De o parte se găsea marina Olandei, formată timp de un secol de comerțul de cursă lungă, de cucerire și exploatare a posesiunilor îndepărtate din America și din Indii și avind mateloți de profesie, experimentați. De cealaltă parte se afla marina Angliei, înzestrată cu vase mai mari, cu tunuri mai numeroase, cu echipaje formate nu întotdeauna din marinari de profesie, dar plini de ambiție și avind în slujba lor forțe materiale bine întreținute, create și dezvoltate prin măsurile legislative care au intrat în istoria politicii engleze sub numele de **Actele de navigație**.

PODUL DE LA CERNAVODĂ

ȘI CONSTRUCTORUL LUI

I. M. ȘTEFAN

Într-o dimineață senină a lunii septembrie 1895, 15 locomotive grele, alcătuind laolaltă un tren de încercare, au trecut duduind peste podul nou construit de la Cernavodă. Emoția era cu atât mai puternică, cu cât în timpul construirii acestei importante lucrări, o serie de specialiști își manifestau neîncrederea față de ideile tehnice care stăteau la baza realizării ei. Abia după ce convoiul a trecut și s-a pierdut în zare, bătăile inimilor s-au potolit și din miile de piepturi ale constructorilor și țăranilor din împrejurimi prezenți atunci acolo au răsunat uralele. La un moment dat un tânăr s-a apropiat¹ de inginerul care concepușe construirea podului — și probabil sub influența temerilor care existaseră l-a întrebat ce ar fi făcut... dacă podul s-ar fi năruit sub povara giganților de metal. Răspunsul inginerului a fost simplu și s-a înscris în istoria tehnicii noastre: „Știam că va ține!” Cu alte cuvinte, Anghel Saligny, savantul-inginer, era sigur de concepția și calculele sale, oricât de îndrăznețe fuseseră acestea.

Construcția nu numai că a rezistat, dar s-a dovedit atât de trainică încât câteva decenii mai târziu, în 1916, când s-a hotărât aruncarea podului în aer pentru stăvilirea înaintării armatelor inamice, operația s-a lovit de mari dificultăți. Uriașul eșafodaj n-a putut fi decit parțial deteriorat (Saligny însuși a fost nevoit să-și calce pe inimă și să indice „punctele nevralgice” ale construcției!).

Podul de la Cernavodă, cel mai lung din Europa continentală (și al treilea din lume) la data inaugurării sale, figurind în toate marile tratate de specialitate, nu numai datorită dimensiunilor sale, dar și a noutăților tehnice pe care le-a adus construirea sa, constituie un important monument tehnic românesc rămas la loc de frunte în istoria civilizației noastre.

¹ Întâmplarea ne-a fost relatată de academicianul profesor Nicolae Profiri (1886-1967), strălucit reprezentant al școlii noastre de construcții. Nu fusese martor ocular — la acea dată era copil — dar despre ea se povestea adesea la vestita Școală Națională de Poduri și Șosele, precursora Politehnicilor noastre, unde Anghel Saligny era profesor (și pe care Profiri a absolvit-o ca șef de promoție).

O prevestire care se adevărește...

Acela care a dat viață memorabilei construcții, s-a născut la 14 mai 1854 în apropiere de Focșani unde părinții săi conduceau o mică școală particulară. În acea zi ei erau în drum spre un iarmaroc, când o ploaie torențială, urmată de inundații, i-a silit să caute adăpost la un han din comuna Șerbănești (azi Lיעști). Acolo a văzut lumina zilei cel de-al doilea fiu al soților Saligny, Anghel. Ploaia nu mai conținea și într-o dimineață șuvoaiele au pătruns chiar în camera copilului. Cineva a spus, în glumă, că acest copil, „va avea de luptat în viață cu apele”. O vorbă de duh (relată de biograful său I. Crișan) care a prevestit întâmplător adevărul, căci, într-o aprigă înclătare cu apele, inginerul Saligny avea să înfăptuiască mari lucrări portuare, la Dunăre și la mare, să ridice poduri peste Prahova, Trotuș, Siret și Dunăre.

A urmat școala primară și gimnazial la Focșani, îndrăgind deosebi matematica. Și-a amintit mai târziu cu emoție de acei ani, când înfăptuirea Unirii, domnia lui Cuza, reformele economice și sociale inițiate de acesta, ecoul întemeierii celor două Universități, la Iași (1860) și București (1864), au deschis calea spre înfăptuirea statului național român modern. De altfel, curând după Unirea Principatelor, familia Saligny a cerut și a obținut încetățenirea.

Ultimele clase de liceu, Anghel le-a urmat, împreună cu fratele său Alfons, în Prusia, la Potsdam, în condiții materiale destul de precare. Alfons a studiat apoi chimia la Universitatea din Berlin, în timp ce Anghel s-a înscris să studieze astronomia. Până la urmă, impresia de amploarea lucrărilor publice ce se desfășurau în Germania, a

abandonat știința astrilor, în favoarea ingineriei, trecând la renumita „Școală Politehnică din Charlottenburg-Berlin, pe care a absolvit-o cu distincție în 1874, specializându-se în construcții hidraulice și feroviare.

Ambii frați au revenit², după studii, în România, și Alfons și Anghel devenind profesori ai Școlii naționale de poduri și șosele (primul de chimie, al doilea de poduri), primind, totodată, importante misiuni legate de progresul economic și tehnico-științific al României.

„Eu vreau să construiesc!”

Încă din ianuarie 1876, Anghel Saligny a fost angajat în Serviciul de poduri și șosele din cadrul Ministerului Lucrărilor Publice, ca „inginer ordinar clasa a III-a”. A primit, ca și alți ingineri români, sarcina de a „supraveghea” lucrări pe care le executau firme străine sau de a recepționa materialele ce se achiziționau din străinătate. În acea vreme, autoritățile de resort concesionau mai toate construcțiile importante, neavând încredere în capacitatea profesională a inginerilor români.

„Eu vreau să construiesc!”, spunea adesea Saligny prietenilor săi. Până la urmă, năzuința lui și a altor ingineri români a învins. După furtunoase dezbateri în presa vremii, care au demascat jaful la care se dedasera concesionarii, înșelăciunile lor, în 1879 și în anii următori, statul român a răscumpărat toate liniile ferate concesionate și tot atunci a fost încredințată pentru prima oară unor ingineri români sarcina construirii unei linii ferate (Buzău-Mărășești). Lucrarea s-a făcut la un preț de cost de trei ori mai mic decât cel care s-ar fi plătit concesionarilor străini. „Corpul tehnic român” a înregistrat astfel un succes de prestigiu. La 18 octombrie 1881, când s-a inaugurat linia, s-a hotărât și întemeierea „Societății Politehnice din România”, al cărei

prim președinte a fost Dimitrie Frunză, printre membrii fondatori numărându-se și Anghel Saligny.

Pe măsură ce au trecut anii, capacitatea lui Anghel Saligny a dobândit un cîmp tot mai larg de manifestare. Dascăl pasionat și constructor dinamic, el a știut să aprecieze — cum sublinia acad. prof. N. Profiri — „la justa valoare calitățile profesionale ale inginerilor și tehnicienilor noștri, pe care i-a ajutat să se dezvolte și a pus în aplicare toate procedeele și metodele constructive ale timpului său, mai ales pe cele noi, pe cele mai înaintate. Mai mult, prin munca și talentul său, el a fost în stare să promoveze tehnica, în unele direcții depășind străinătatea”. Astfel, la Brăila și Galați mai pot fi și astăzi văzute impunătoarele silozuri pentru cereale proiectate și construite de Saligny (1884-1889); sint cele dintîi construcții de acest fel realizate în lume din beton armat, autorul lor afirmându-se astfel ca un pionier pe plan mondial al utilizării materialului respectiv. Un renume deosebit în cercurile tehnice i-au adus lui Saligny liniile ferate pe care le-a construit, podul dublu de șosea și cale ferată de peste Siret (la Cosmești) și alte poduri de înaltă tehnicitate. E drept, că alte proiecte cetezătoare — cum a fost cel al recuperării zonelor inundabile ale Dunării sau planurile sale grandioase în domeniul îmbunătățirii funciare — nu s-au putut impune, dar nu din vina lui, ci a limitelor epocii în care a trăit.

În 1911, cu prilejul sărbătoririi a 35 ani de activitate tehnică, Saligny spunea referindu-se la ceea ce el numea „corpul tehnic român”: „...Și cum să nu îmi fie drag acest corp pe care l-am văzut dezvoltându-se în timp de 35 de ani, și la a cărui dezvoltare am contribuit și eu? O mare parte mi-au fost elevi, o bună parte colaboratori, care prin munca și inteligența lor au determinat succesele în lunga mea carieră. Puțin numeros și fără experiență atunci, ajuns astăzi un corp de elită, apreciat de toți și care se poate compara cu acel al statelor

¹ Familia Saligny este originară din Franța, pe care a părăsit-o la sfîrșitul sec. XVII, în urma persecuțiilor religioase ce s-au dezlănțuit după revocarea Edictului de la Nantes (1685). Și-a găsit azil multă vreme în Prusia, apoi, pe la începutul sec. XIX, nu se știe exact cînd, tatăl lui Anghel Saligny, Alfred Saligny, s-a stabilit în Moldova, unde a deprins curînd limba română.

² Deși lui Anghel Saligny i se oferise un contract pentru a rămîne în Germania — B. A.

celor mai înaintate în cultură...”

Bilanțul opereii înfăptuite de Saligny este impresionant. Alături de marile sale construcții, trebuie remarcate și realizările obținute în domeniul producerii în România a unor materiale și piese pînă atunci aduse din străinătate. Activitatea sa este în toate privințele aceea a unui inginer-patriot, care a dovedit și — în același timp — a ajutat pe alții să dovedească priceperea tehnicienilor români și posibilitățile industriei noastre. Recunoașterea meritelor sale a dus la alegerea lui Saligny ca membru și apoi ca președinte al Academiei Române, director general al Căilor Ferate, vicepreședinte al Consiliului tehnic superior (acesta avertiza și adesea îmbunătățea proiectele importante), ministru al Lucrărilor Publice.

„Timpul nu este departe”

Capodopera lui Saligny, care s-a înscris traic în istoria tehnicii românești și mondiale, a fost linia ferată Fetești-Cernavodă, un amplu complex de lucrări ingineresti — printre care și marele pod — ce trebuia executat în condiții de teren foarte dificile.

După cucerirea independenței țării portul maritim Constanța dobîndise o importanță de prim ordin pentru exportul cerealelor și petrolului. Dar cele două tronsoane de cale ferată — dintre Constanța și Cernavodă și dintre Fetești și restul țării — nu erau racordate între ele. Fluxul era astfel întrerupt și această arteră absolut vitală pentru dezvoltarea economiei naționale nu putea fi folosită eficient.

În vederea proiectării podului de la Cernavodă, statul român a recurs la instituirea, în 1882, a unui concurs internațional, numind un juriu alcătuit din personalități europene proeminente, specializate în construcția de poduri. Proiectele prezentate la concursurile din 1883 și 1886 s-au dovedit necorespunzătoare, ne-

reușind să soluționeze mulțumitor dificilele probleme tehnice ale traseului. În aceste condiții, s-a încredințat inginerilor români, în frunte cu Anghel Saligny, misiunea proiectării și executării întregului complex de lucrări, cuprinzînd podul de la Cernavodă, podul peste brațul Borcea și viaducte care să traverseze zona mlăștinoasă. Referindu-se la prima dintre aceste construcții, Podul de la Cernavodă, acad. prof. ing. A. Beleş scria: „Dificultatea consta în problema fundațiilor, terenul corespunzător aflîndu-se la circa 30 metri adîncime sub nivelul apelor Dunării. Pe de altă parte, condițiile internaționale de navigație cereau o înălțime liberă de trecere de 30 metri deasupra nivelului maxim al apelor. Se impuneau deci deschideri mari, pentru a reduce numărul pilelor înștinate în albia fluviului”.

Elaborarea proiectului, bazat pe o amplă documentare, dar și pe idei de o remarcabilă originalitate, a durat doi ani; la 9 octombrie 1890 a fost pusă piatra fundamentală a construcției.

Istoricii tehnicii noastre au subliniat întotdeauna cele două noutăți de bază pe care podul de la Cernavodă le-a adus: utilizarea unui nou sistem de grinzi cu console și a oțelului în locul fierului pudlat (fier obținut prin arderea silicului și a carbonului într-o baie de fontă topită, frămîntată prin amestecare). Saligny a trebuit să dea o adevărată bătălie pentru impunerea folosirii oțelului în locul fierului pudlat, acesta din urmă fiind materialul pe atunci folosit în mod curent la astfel de lucrări. La cele două concursuri amintite, juriile se declaraseră împotriva oțelului! Conștient că acestui material îi aparține viitorul, constructorul român scria în memoriul tehnic al proiectului că trebuie luptat „cu prejudecățile care opun o rezistență tuturor inovațiilor [...] cu opoziția gigantică și sistematică a fabricanților interesați în confecționare de lucrări de fier [...] Nu trebuie să ne îmbrăcăm în haine de profet pentru ca să afirmăm că timpul nu e departe cînd constructorii se vor mira că

s-a scris atît de mult ca să se arate că pentru poduri oțelul este preferabil fierului”. Și viitorul i-a confirmat pe deplin previziunea!

În septembrie 1895, după cinci ani de lucrări pline de trudă, podul de la Cernavodă a fost inaugurat. Așa cum remarcă marele inginer, matematician, profesor și constructor de poduri Ion Ionescu (1870-1948), el reprezenta lucrarea cea mai importantă făcută de inginerii români, sub conducerea lui Saligny. Dar, în ciuda acestui fapt, în documentul zidit în portalul podului de la Cernavodă, constructorul nici nu a fost pomenit.

Posteritatea i-a făcut pe deplin dreptate lui Anghel Saligny — de la a cărui moarte s-a împlinit în 1975 o jumătate de veac. În toate lucrările de specialitate, în toate enciclopediile Podul de la Cernavodă este legat de numele aceluia a cărui minte cutezătoare l-a zămislit și a cărui amprentă de mare personalitate o poartă: magnifica construcție a fost și a rămas pentru totdeauna **Podul lui Saligny**. Specialiștii cunoscători au apreciat elogios construcția: „podul cel mai important din punct de vedere al istoriei tehnicii” (G. Mehrtens); „simetria desăvîrșită a întregii sale structuri este izbitoare” (J.A. Wadell).

Cît de puternic a impresionat monumentul tehnic de la Cernavodă pe contemporani ne-o spune descrierea, plină de poezie, pe care i-a făcut-o Alexandru Vlahuță în **România pitorească**: „Înainte noastră se înalță, strălucitor în bătaia lunii, podul. În liniștea nopții, sub cerul limpede și înstelat, frumusețea și măreția acestei puternice intrupări a genului românesc ne dau impresia că sîntem într-o lume de vrăji, în fața unuia din acele minunate poduri de argint, de care ne vorbeau poveștile din copilărie. Picioarele de sprijin, zidite-n piatră, sînt așa de departe unele de altele și-atît de înalte, încît toată uriașa împletitură de fier, pe care aleargă zguduitoarele trenuri, pare că plutește-n aer, ușoară ca o dantelă”.

23 ÎNTREBĂRI

IOAN M. RIZOIU din Pitești, ne adresează nu mai puțin de... 23 întrebări, pe diferite teme, mai mult sau mai puțin legate de specificul și profilul revistei noastre. Printre ele se află și una referitoare la „activitatea fratrilor Radu și Serban Greceanu”.

Cei doi boieri cărturari erau fiii unui modest stăpîn de moșie din satul Greci, de pe apa Argeșului (fostul județ Vlașca). Deși renumiți prin cultura lor deosebită, nu au ocupat dregătorii înalte.

Numele celor doi cărturari sînt legate de o prodigioasă activitate de tiprice și difuzare a unui important număr de cărți românești și grecești. Ei sînt traducătorii Bibliei de la București (1688), acțiune sprijinită de domnitorul Serban Cantacuzino și fratele acestuia, învățătur stolicnic Constantin Cantacuzino. Radu Greceanu este autorul cronicii domniei lui C. Brîncoveanu, de la începutul domniei acestuia (1688) pînă în preajma morții (1714). Fratele său Serban a editat numeroase cărți de cult în limba greacă.

Cîi privește restul întrebărilor, reamintim și corespondențului nostru că nu putem răspunde direct acelor scrisori care se referă la materialele publicate în Magazin istoric. Altfel, nu ne-ar mai rămîne timp pentru îngrijirea apariției revistei.

COMPLETĂRI

În completarea articolului Primul mare pod din Tara Românească (nr. 12/1975) autorul, EMIL PAUNESCU, ne comunică următoarele: „Podul de lemn de la Slatina nu a avut viață lungă. În primăvara anului 1864, era deja impracticabil. Comunicația s-a reluat cu luntrele, pe poduri umblătoare sau de vase. La 31 octombrie aceluiași an, guvernul român a semnat o convenție cu antreprenorii englezi John Trevor Barclay și John Staniforth pentru construirea a 19 poduri metalice peste principalele râuri din țară, între care se afla inclusiv și cel de la Slatina.

Construcția a început în 1865 și a durat doi ani. În 1872, podul peste Beica s-a deteriorat iarși. A fost reparat peste o jumătate de an, concomitent cu începerea construirii podului de cale ferată de la Mîlcov, cîiva kilometri în aval de Slatina. În anii războiului pentru independență, ambele poduri au fost solicitate din plin de transporturile pentru front.

Revărsările din 1885 au distrus din nou podul rutier, fiind refăcut trei ani mai tîrziu. Construcția, terminată în 1888, cu modificările aduse de refacerea părților metalice distruse în primul război mondial, este folosită și astăzi”.

NU AVEȚI DREPTATE

ION IVĂNESCU din com. Teregoia, jud. Caras-Severin, ne semnalează o greșală care s-ar fi strecurat în introducerea la memoriile marelui Foch (nr. 10/1975). Cititorul nostru crede că este vorba de o confuzie atunci cînd se vorbește despre „tînrul împărat de la Viena, Carol I, urmașul la tron al lui Franz Joseph...”.

Nu este nici o confuzie. După moartea lui Franz Joseph (21 noiembrie 1916) pe tronul Austro-Ungariei a urcat Carol Franz Joseph Otton de Habsburg-Lorena. Tatăl său, arhiducele Otton era nepotul împăratului. Carol I (1887-1914) a domnit pînă la 11 noiembrie 1918 cînd a fost dețronat, în ziua următoare, Austria proclamîndu-se Republică.

DIN NOU DESPRE PAVEL CHINEZUL

SCHIMPL ZOLTAN din Oradea, care, după cum ne scrie, așteaptă, a întreprins investigații în vederea scrierii unei biografii a vestitului luptător din sec. XV, ne trimite cîteva însemnări în completarea celor publicate de noi în nr. 2 și 10/1975. În sprijinul afirmației că Pavel Chinezul s-a născut în comuna Voiozi (Crisana), cititorul nostru orădean ne transmite o listă din sec. XV a proprietarilor comunei Satchinez (jud. Timiș) aflați în lucrare: Boroschky Samu, Magyarorszag Varmegyei és Városai, în care Pavel Chinezul nu apare menționat deloc. Lucrarea amintită consemna de asemenea existența unor urne dacice, romane și avar pe teritoriul respectivei comune.

MULȚUMIRI

Sfîrșitul anului nu de mult încheiat a adus pe adresa revistei noastre, pe lângă obștinuta corespondență cuprinzînd noi sugestii, observații și propuneri și un număr impresionant de scrisori, conținînd urările pe care cititorii noștri au finit să le adreseze, în prag de an nou, redacției Magazin istoric, tot atîtea dozezi emoționante ale dragății și fidelității pentru revistă.

În tuturor le mulțumim călduros, dorîndu-le la rîndul nostru săndăiate, un an nou fericit, bogat în realizări.

Nicolae MINEI

100 premii — 100 cîștigători

(Urmare din p. 33)

18. SANDU VALENTIN — Ploiești
19. URICA A. PAMFIL — com. Tormac, jud. Timiș
20. IONESCU ORHIDEA — București

PREMIUL XI

20 abonamente pe un an la Magazin istoric

1. NEDELESCU MARIAN-MIHAI — Pitești
2. POPESCU FLORIN — Petroșani
3. GH. FLORIAN — Craiova
4. NICA FLORIAN — București
5. CULENCU GHEORGHE — orașul Călan, jud. Hunedoara
6. ILIESCU DRAGOȘ — București
7. CORPADE GHEORGHE — Brad, Jud. Hunedoara
8. GEORGESCU SIMION — Călarși
9. LUPĂSCU MIRCEA — Timișoara
10. MOȘ PETRU — com. Sodomor, jud. Arad
11. BUNECI MIHAI — București
12. ALEXANDRINA-DOINA MEYER — Buchholz, R.F.G.
13. VĂRSĂNDAN EMILIA — Arad
14. ENĂTESCU GHEORGHE — Oradea
15. TIBREA LIVIU — Ploiești
16. GRIEA MACARIE — com. Saschiz, jud. Mureș
17. MUSTATEA IONEL — Oradea
18. TATARNITCHI BORIS — Făgăraș
19. VELICHI ELENA — București
20. CUSEN GHEORGHE — Brașov

PREMIUL XII

20 abonamente pe 6 luni la Magazin istoric

1. BALTAG DUMITRU — București
2. LUNGU-DODU PAULA — București
3. PÂNTEA NICOLAE — Deva

4. SASU AXENTE — Arad
5. ADAM TIRIANE — Iași
6. CALINESCU CONSTANTA — Giurgiu
7. BIRIESCU E. IOAN — Lugoj
8. BRĂDESCU NICOLETA — București
9. CUCU ADRIAN — Moreni, jud. Dimbovița
10. GHIRDA NICOLAE — Sighișoara
11. DRĂGOMIRESCU GH. — Corabia
12. DOBRE NICOLAE — orașul Victoria, jud. Brașov
13. FURDUI ȘTEFAN — București
14. JEAN-PIERRE HENRY — Montgeron, Franța
15. NEDERIANU TUDORINA — Craiova
16. STERESCU VICTOR — Slatina
17. CRISTA LIUBEN — București
18. BOTEZATU VASILE — Suceava
19. FRIDA ADAMS — San Francisco, California, S.U.A.
20. STĂNIC GLEB — București

ÎN ATENȚIA CÎȘTIGĂTORILOR

Premiile în obiecte ale cîștigătorilor din Capitală vor fi ridicate personal de la redacție (București, Intrarea Ministerului nr. 2) de la data de 1 februarie pînă la 1 martie 1976, între orele 10.00 — 13.00. Cîștigătorii din restul țării, care nu vor putea face deplasarea, li se vor expedia premiile la adresele indicate. Abonamentele vor fi efectuate de redacție pe numele concurenților respectivi cu începere de la 1 iunie 1976. Premianții cu abonamente pînă la 31 decembrie 1976 sînt rugați să anunțe redacția, pentru a beneficia de abonamentele cîștigate cu începere de la 1 ianuarie 1977.

CONTENTS (Romanian History) P. IGNAT The Sentiment of Historical Responsibility... 2 • N. COPOIU January 1859. Documents Regarding the Union... 7 • A. STAN One Country, One Prince: Alexandru Ioan Cuza... 13 • D. BERCIU Thracian Tribes and Populations... 15 • C. PREDA The Geto-Dacians... 17 • Z. TRÔCSĂNYI Transylvania 1835 — The Uprising at Stremț... 26 • C. POIȘTEANU An Interview with Arnold J. Toynbee... 34 • I.G. DUCA August 3, 1914: The Council of the Crown at Sinaia... 38 • I.M. ȘTEFAN Anghel Saligny, the Builder of the Cernavodă Bridge... 60

SOMMAIRE (Histoire roumaine) P. IGNAT Le sentiment de la responsabilité historique... 2 • N. COPOIU Janvier 1859. Documents concernant l'Union... 7 • A. STAN Un seul pays, un seul prince: Alexandru Ioan Cuza... 13 • D. BERCIU Tribus et populations thraces... 15 • C. PREDA Les Gêto-Daces... 17 • Z. TRÔCSĂNYI Transylvanie 1835: La révolte de Stremț... 26 • C. POIȘTEANU Une interview de Arnold J. Toynbee... 34 • I.G. DUCA Le 3 Août 1914: Le Conseil de Couronne de Sinaia... 38 • I.M. ȘTEFAN Le constructeur du pont de Cernavoda — Anghel Saligny... 60

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) П. ИГНАТ Чувство исторической ответственности... 2 • Н. КОПОЮ — Январь 1859. Документы Воссоединения... 7 • А. СТАН — Одна единственная страна, один единственный правитель: Александру Иоан Куза... 13 • Д. БЕРЧУ — Фракийские племена... 15 • К. ПРЕДА Гетто-дакийцы... 17 • ТРЕЧĂНИ — Трансильвания 1835: восстание в Стремце... 26 • К. ПОИШТАНУ — Интервью с Арнольдом Дж. Тойнби... 34 • И. Г. ДУКА — 3-ее августа 1914 г.: Королевское совещание в Синае... 38 • И. М. ШТЕФАН Ангел Салини — строитель моста в Чернаводэ... 60

INHALT (Rumänische Geschichte) P. IGNAT Das Wesen des historischen Bewusstseins... 2 • N. COPOIU Jänner 1859. Dokumente der Vereinigung... 7 • A. STAN Ein Land ein alleiniger Herrscher: Alexandru Ioan Cuza... 13 • D. BERCIU Thrakische Volksstämme und Geschlechter... 15 • C. PREDA Die Geto-Daker... 17 • Z. TRÔCSĂNYI Transsylvanien im Jahre 1835: der Aufstand von Stremț... 26 • C. POIȘTEANU Interview mit Arnold J. Toynbee... 34 • I.G. DUCA 3 August 1914 — Kronrat in Sinaia... 38 • I.M. ȘTEFAN Erbauer der Brücke von Cernavodă — Anghel Saligny... 60

SUMARIO (Historia română) P. IGNAT El sentimiento de la responsabilidad histórica... 2 • N. COPOIU Enero de 1859. Documentos de la Unidad... 7 • A. STAN Un solo país, un solo rey: Alexandru Ioan Cuza... 13 • D. BERCIU Tribunos y linajes tracios... 15 • C. PREDA Geto-Dacios... 17 • Z. TRÔCSĂNYI Transilvania de 1835: la revuelta de Stremț... 26 • C. POIȘTEANU Entrevista con Arnold J. Toynbee... 34 • I.G. DUCA 3 de Agosto de 1914: El Consejo de Corona de Sinaia... 38 • I.M. ȘTEFAN El constructor de la puente de Cernavodă — Anghel Saligny... 60

ABONNEMENTS: ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, Calea Griviței, nr. 64-66, P.O.B. 2001, telex: 011631.

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, telefon 16 68 72.

REDACTORI: Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ștefan Sorin Gorovei, Ioan Lăcustă, Vasile Șimandan, Marian Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinschi

SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE:

Valeriu Buduru

PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu

TEHNOREDACTOR: Anton Tănase

CORECTURA: Constanța Avram, Ana-Maria Șerbănescu

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

42 427

